

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE : RIDDER RENE VICTOR, HOOFDREDACTEUR
E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES : PROF. MR. RIDDER RENE VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

DE VERVREEMDING VAN HET PACHTGOED AAN EEN DERDE (Artikel 55 van de Pachtwet)

I. Wordingsgeschiedenis

Onder het stelsel van het Burgerlijk Wetboek, gold de rechtsregel «vente passe louage». Dit betekende dat, wanneer de pachter niet over een geschreven pacht beschikte of een geschreven pacht had die niet geregistreerd was noch overgeschreven (art. 1743 B.W.), hij tegenover de verkrijger beschouwd werd als een bezitter ter bede.

Indien de tegenstelbare pachtovereenkomst in de mogelijkheid tot uitdrijving voorzag, kon zulks gebeuren met een opzegging van een jaar.

Artikel 2 van de wet van 7 maart 1929, dat het artikel 1748 B.W. gewijzigd heeft, verbeterde, gezien de misbruiken, enigszins de bestaande toestand. Voortaan kon de verkrijger de pachter uitdrijven met inachtneming van een opzeggingstermijn van twee jaar, tenzij er een tegenstelbare pachtovereenkomst bestond.

Artikel 4 van de wet van 7 juli 1951 wijzigde op zijn beurt artikel 1748 B.W. Indien er geen geschreven pachtovereenkomst bestond noch een pachtovereenkomst met vaste datum of indien de tegenstelbare pachtovereenkomst een uitdrijvingsbeding bevatte, kon de verkrijger een opzegging geven van ten minste twee jaar, mits hij dit deed binnen drie maanden na de verkrijging. Liet hij de termijn van drie maanden verstrijken, dan kon de verkrijger slechts opzegging geven onder dezelfde voorwaarden als de vervreemder.

Het artikel 55 van de wet van 4 november 1969 wijzigde opnieuw de voorgaande regeling, hetgeen het voorwerp zal uitmaken van de huidige studie.

II. Ontstaan van het artikel 55

Op 1 maart 1962 heeft senator M. Van Hemelryck een wetsvoorstel ingediend tot wijziging van de pacht-

wetgeving. Hij stelde voor de voorgaande regeling in die zin te wijzigen dat de verkrijger in geen geval gedurende de eerste pachtperiode een opzegging kon geven. Had de vervreemding plaats in de tweede periode, dan kon de verkrijger zulks doen om het pachtgoed zelf te exploiteren of om de exploitatie ervan over te dragen aan zijn dichtste familieleden, op voorwaarde dat de opzegging werd betekend binnen drie maanden na de vervreemding.

Dit voorstel werd door de Senaat niet overgenomen. Uit de parlementaire voorbereiding (*Senaat*, 1964-65, nr. 295, blz. 50) blijkt dat de Senaat van oordeel was dat «de verkoop de rechten van de pachter onverkort diende te laten bestaan». De volgende tekst werd dan ook goedgekeurd : «De verkoop van het pachtgoed laat de rechten van de pachter, die geen gebruik heeft gemaakt van zijn recht van voorkoop, onverkort bestaan».

Bij de bespreking in de Kamer van Volksvertegenwoordigers, diende De Nolf een amendement in tot wijziging van artikel 55 (*Kamer*, 1965-66, nr. 95/3, blz. 16). In tegenstelling met de Senaat, wou hij dat de rechten van de pachter ongewijzigd zouden blijven, welke ook de wijze van vervreemding moge zijn. De Senaat had alleen de verkoop van het pachtgoed op het oog. In zijn verantwoording betoogde De Nolf dat «aan de verkrijger van een verpachte landeigendom nooit meer rechten mochten worden toegekend dan aan de oorspronkelijke eigenaar» (*Parlem. doc. Kamer*, 1966-67, nr. 95/6, blz. 35).

Uiteindelijk werd de volgende tekst aangenomen : «In geval van vervreemding van het pachtgoed treedt de verkrijger volledig in de rechten en verplichtingen van de verpachter.» Deze werd door de Senaat ongewijzigd overgenomen en is het huidige artikel 55 van de wet van 4 november 1969 geworden.

III. Ontleding van artikel 55

Vooraf dient te worden opgemerkt dat artikel 11, a, van de huidige pachtwet enerzijds een wetsbepaling afschaft, nl. de vijf laatste leden van artikel 1748 B.W., en anderzijds de volgende wetsbepalingen niet toepasbaar maakt op de landpacht, nl. de artikelen 1743 en 1748 B.W. die bij vervreemding van het verhuurde goed in de mogelijkheid voorzien om de huurder uit het goed te zetten.

§ 1. Mechanisme van artikel 55

Op het ogenblik van de vervreemding, zelfs vóór de registratie of de overschrijving van de akte van overdracht, geschiedt de indeplaatsstelling van de verkrijger.

Hierdoor komt de verkrijger volledig in de plaats van de verpachter. Deze toestand wordt in de Franse pachtwet zeer duidelijk weergegeven door het woord «substituer». Het begrip «indeplaatsstelling» wordt duidelijk omschreven door De Page (III, nr. 513, A).

De wetgever beoogde de bedrijfszekerheid van de pachter te waarborgen, onafhankelijk van de eigendomsovergangen van het pachtgoed. De verkrijger van het pachtgoed wordt de verpachter. Hij vervangt de oorspronkelijke verpachter die het pachtgoed heeft vervreemd.

Overeenkomstig artikel 55, is de pachter gerechtigd zich tegenover de verkrijger te beroepen op artikel 3, zoals hij dit kon doen tegenover de oorspronkelijke verpachter, zijnde de vervreemder.

Hij mag derhalve het bestaan van de pacht, de duur en de voorwaarden ervan bewijzen door alle bewijsmiddelen, ook wanneer de overeengekomen duur van de pacht langer is dan negen jaar. De pachter zou zelfs de duur van een niet geschreven pacht door alle midde-len mogen bewijzen.

Daar ingevolge het artikel 55 de verkrijger dezelfde verplichtingen heeft als de verpachter in wiens plaats hij is getreden, is hij ertoe gehouden de bestaande pacht in acht te nemen, ook al is deze gesloten voor een duur van meer dan negen jaar en niet overgeschreven, daar de oorspronkelijke verpachter ook gebonden was door die pacht. De verpachter was partij in zaak en derhalve geen derde tegenover de pachter. Daar de verkrijger, overeenkomstig het artikel 55 volledig in de plaats komt van de verpachter, is hij evenmin een derde tegenover de pachter.

Nu rijst de vraag welke «rechten en verplichtingen» overgaan van de verpachter op de verkrijger.

De Nederlandse pachtwet van 23 januari 1958 bepaalt enerzijds in haar artikel 34/1 dat de verkrijger de verpachter «opvolgt in alle rechten en verplichtingen», doch zegt anderzijds in haar artikel 34/2 uitdrukkelijk dat dit niet het geval is voor de rechten en verplichtingen die reeds vóór de eigendomsovergang opeisbaar waren. Volgens de Nederlandse wet worden de reeds

opeisbare rechten en verplichtingen uitdrukkelijk uitgesloten.

Daar artikel 55 alleen de bewoordingen van het artikel 34/1 van de Nederlandse pachtwet overneemt, en niet die van het artikel 34/2, dient volgens Eeckloo het in het artikel 55 bepaalde te worden toegepast op alle rechten en verplichtingen, en dus ook op de rechten en verplichtingen die reeds opeisbaar waren, of zelfs reeds effectief opgeëist werden vóór de vervreemding (*Pacht en Voorkoop*, nr. 633).

Wij kunnen evenwel de stelling van Eeckloo niet bijvallen volgens welke alle rechten en verplichtingen overgaan. O.i. gaan «alle rechten en verplichtingen» die ontstaan na de vervreemding over op de verkrijger, doch slechts bepaalde rechten en verplichtingen die daarvoor opeisbaar waren.

Bij de vervreemding van het pachtgoed heeft een overdracht plaats van onderscheiden rechten, nl. van een zakelijk recht (eigendom of vruchtgebruik) en van een persoonlijk recht (pachtrecht). Bij het bepalen van de rechten en verplichtingen die overgaan, dient naar onze mening met dit onderscheid rekening te worden gehouden.

Als gevolg van de overdracht van het zakelijk recht door verkoop, ruiling, schenking e.a. is de verkrijger alleen gerechtigd op de vruchten die het onroerend goed vanaf die dag voortbrengt (artt. 547 en 1614 B.W.).

Derhalve heeft de verkrijger alleen recht op de pachtgelden die vervallen vanaf de dag van de vervreemding, en niet op die welke vóór die dag reeds vervallen waren. Die laatste pachtgelden kunnen alleen worden opgevorderd door de oorspronkelijke verpachter, behoudens andersluidende overeenkomst.

Hieruit blijkt duidelijk dat de verkrijger niet in alle rechten van de verpachter treedt, zoals door Eeckloo beweerd wordt.

Als gevolg van de overdracht van het persoonlijk recht, heeft een overdracht van schuldvordering plaats. De oorspronkelijke verbintenis blijft bestaan (De Page, IV, nr. 378, C). De schuldvorderingen, zijnde de rechten van de verpachter gaan over op de verkrijger. De schulden, zijnde de verplichtingen van de verpachter, gaan niet over op de verkrijger indien zij opeisbaar waren en door de pachter werden opgeëist vóór de overdracht.

Derhalve gaan alleen die schulden over van de verpachter op de verkrijger welke opeisbaar waren vóór de vervreemding doch nog niet werden opgeëist. Die schulden blijven immers bestaan, daar zij uit de pacht-overeenkomst die overgegaan is van de verpachter op de verkrijger, voortvloeien.

De overdracht van de schulden gebeurt immers niet van rechtswege (De Page, III, nrs. 380 en 384 e.v.), doch alleen met de toestemming van de schuldeiser, die de pachter is. Ter illustratie van het voorgaande geven wij het volgend voorbeeld. A verpacht zijn hoeve aan B. Er dienen dringend grote herstellingen te worden uit-

gevoerd. Pachter B leidt daartoe een geding in tegen A. Nadien, en voor er een definitief vonnis gewezen is, vervreemdt A zijn eigendom aan C. Gaat de verplichting van A tot herstel over op C?

Hierop dient o.i. ontkennend te worden geantwoord, daar de schuld van A niet van rechtswege overgaat op C. Dit is alleen mogelijk mits B hiermede instemt. Had B integendeel de voormelde vordering tot herstel tegen A nog niet ingesteld vóór de vervreemding, dan zou B die vordering hebben kunnen instellen tegen C.

Ten slotte menen wij dat de rechten die toebehoren aan de persoon zelf van de verpachter, niet overgaan op de verkrijger. Hetzelfde geldt voor de verplichtingen.

Ter verduidelijking vermelden wij de volgende voorbeelden. Verpachter A wordt zwaar beledigd door zijn pachter B. Overeenkomstig het artikel 7, 7°, Pachtwet, kan A om die reden opzegging geven aan B. Heeft A opzegging gegeven vóór de overdracht, dan kan verkrijger C ervan profiteren. Had A evenwel nog geen opzegging gegeven, dan kan verkrijger C om die reden geen opzegging meer geven. De reden opgegeven in artikel 7, 7° werd immers «intuitu personae» ingevoerd.

Pachter B heeft aan verpachter A een hogere pacht prijs betaald dan wettelijk toegelaten is. Overeenkomstig artikel III, 5, 4e lid, Pachtwet kan de pachter de terugbetaling vorderen van het teveel betaalde. A verkoopt zijn eigendom aan verkrijger C. De vraag is of B het teveel betaalde van C kan terugvorderen, hetgeen het logisch gevolg zou zijn van de toepassing van artikel 55. Dit kan niet, daar de terugvordering een toepassing is van artikel 1376 B.W. (onverschuldigde betaling), dat een persoonlijke fout of vergissing veronderstelt in hoofde van degene die de onverschuldigde betaling ontvangen heeft.

§ 2. Welke vervreemdingen beoogt artikel 55?

In geval van vrijwillige vervreemding, treedt de verkrijger volledig in de rechten en plichten van de verpachter.

Onder vrijwillige vervreemding dient te worden verstaan: de verkoop, de ruiling, de schenking, het legaat, de inbreng in vennootschap en ook de vervreemding van het vruchtgebruik.

Hetzelfde geldt bij gedwongen vervreemding, zoals geregeld bij het artikel 1560 e.v. Ger. W.

De bepalingen van artikel 55 zijn niet alleen van toepassing bij vervreemding van het gehele pachtgoed maar ook bij elke vervreemding van een deel ervan.

§ 3. Welke rechten gaan over op de verkrijger?

Het gaat o.i. alleen om de wettelijke en contractuele rechten die voortvloeien uit de pachtovereenkomst en niet strijdig zijn noch met de openbare orde noch met de gebiedende voorschriften van de pachtwet.

Hieronder onderzoeken wij enkele gevallen.

1. Verpachter A legde pachter B de verplichting op zijn huurrisico te laten verzekeren bij de maatschappij X. Verpachter A verkoopt het pachtgoed aan C. Heeft deze laatste het recht B te verplichten deze verzekering voort te zetten?

O.i. dient hierop bevestigend te worden geantwoord, daar dit recht uit de pachtovereenkomst voortvloeit en niet indruist tegen de gebiedende voorschriften van de pachtwet.

2. Verpachter A behoudt zich in de pachtovereenkomst het recht voor gedurende de vakantiemaanden een kamer van het verpachte goed te betrekken. Gaat dit recht over op de verkrijger C?

O.i. dient hierop bevestigend te worden geantwoord, daar genots voorbehoud niet indruist tegen de gebiedende voorschriften van de pachtwet.

3. Verkrijger C koopt gebouwen die door de pachter B niet werden onderhouden. Ten gevolge van deze vervallen toestand, betaalt hij een lagere prijs. Kan hij na de verkrijging eisen dat de pachter de pachterlijke herstellingen uitvoert?

O.i. dient hierop bevestigend te worden geantwoord, daar het recht op herstel voortvloeiend uit artikel 1754 B.W. overgegaan is van verkoper A op verkrijger C, niettegenstaande verkrijger C zich hierdoor ontegensprekelijk verrijkt (Rb. Ieper, 18 januari 1978, in de zaak Gheysens t/ Vandenbuerie, onuitgegeven).

4. Verpachter A had opzegging gegeven om een van de redenen vermeld in het artikel 7, 2° tot en met 11°. Deze opzegging blijft geldig, zelfs bij vervreemding van het pachtgoed tijdens de opzeggingsperiode.

Werd evenwel opzegging gegeven voor eigen gebruik overeenkomstig de artikelen 7, 1°, en 8, dan zou in geval van vervreemding dit recht niet overgaan op verkrijger C, daar A, overeenkomstig artikel 13, 1°, verplicht is het goed gedurende negen jaar persoonlijk zelf te gebruiken. De verpachter is immers tot exploitatie gehouden in zijn hoedanigheid van eigenaar. Als hij het pachtgoed aan een derde verkoopt, ziet hij noodzakelijkerwijs af van deze eigen exploitatie als eigenaar en maakt hij ze zelfs onmogelijk. De verkrijger is echter, krachtens het artikel 55 gerechtigd, overeenkomstig de artikelen 7, 1°, en 8 P.W., een nieuwe opzegging voor eigen exploitatie te geven, zonder rekening te moeten houden met de rechtstoestand geschapen door het vonnis dat de opzegging van de oorspronkelijke verpachter geldig heeft verklaard (Cass., 3 juni 1977, R.W., 1977-78, 1567).

5. Verpachtster A was een tachtigjarige vrouw en kon, gezien haar leeftijd, geen opzegging meer geven voor eigen gebruik. Zij vervreemdt het pachtgoed aan verkrijger C. Kan die laatste opzegging geven voor eigen gebruik, terwijl zijn rechtsvoorgangster zulks niet kon?

Terecht verklaarde de vrederechter van het tweede kanton Hasselt bij vonnis van 12 december 1971 (T.

Vred., 1972, 262) dat zulks mogelijk is «onder de beperkende voorwaarde dat de verkrijger dit slechts doet op het tijdstip dat zijn rechtsvoorganger het had kunnen doen. De mogelijkheid opzeg te geven voor eigen gebruik moet inderdaad beschouwd worden als een persoonlijk recht van de nieuwe verpachter die de verkrijger geworden is (...) Een tegenovergestelde interpretatie zou immers neerkomen op een totale uitsluiting van de mogelijkheid aldus een pacht te beëindigen, hetgeen de bedoeling van de wetgever niet geweest kan zijn».

6. Verpachter A heeft aan pachter B 100.000 fr. in leen gegeven. Gaaf het recht tot terugvordering van dit bedrag over op de verkrijger C ?

Hierop dient ontkennend te worden geantwoord, daar dit recht niet voortvloeit uit de pachtovereenkomst, doch uit een tussen A en B gesloten leningsovereenkomst.

7. Pachter B blijft in gebreke aan verpachter A zijn pacht te betalen. Verpachter A vervreemdt zijn hoeve aan verkrijger C. Kan deze laatste de pachtverbreking vorderen op grond van het feit dat B zijn pacht niet betaald heeft aan A ?

O.i. dient hierop bevestigend te worden geantwoord, daar het om de overdracht van een schuldvordering gaat die niet «intuitu personae» bestaat en die voortvloeit uit de pachtovereenkomst.

8. Pachter B heeft, overeenkomstig artikel 35 Pachtwet aan verpachter A kennis gegeven van een bevoorrechte pachtoverdracht. Binnen de verzetsperiode van drie maanden, verkoopt A zijn eigendom aan C. Kan deze laatste opkomen tegen de pachtvernieuwing door verzet aan te tekenen om een van de redenen vermeld in het artikel 37, § 1, Pachtwet ? Daar C in de rechten treedt van A, kan hij zulks doen.

§ 4. Welke verplichtingen gaan over op de verkrijger ?

O.i. gaan op de verkrijger alleen de verplichtingen over die voortvloeien uit de pachtwet en de pachtovereenkomst eventueel gesloten tussen de oorspronkelijke verpachter en de pachter. Hierna onderzoeken wij enkele gevallen.

1. Verpachter A verpacht zijn hoeve aan pachter B. Op het ogenblik van de verpachting was het dak van de schuur afgewaaid. Ingevolge zijn afleveringsverplichting (art. 1720 B.W.), had A de verplichting dit te herstellen. Hij doet zulks niet, doch verkoopt zijn hoeve aan verkrijger C. Kan B vorderen dat C het dak herstelt om aldus te voldoen aan de afleveringsplicht van A ?

Heeft B vóór de verkoop tegen A een vordering ingeleid om de herstelling te bekomen, dan blijft A hiertoe gehouden, ook na de verkoop. In het tegenovergestelde geval is C gehouden het dak te herstellen.

2. Verpachter A verpacht zijn hoeve aan pachter B. A verkoopt zijn eigendom aan verkrijger C die opzeg-

ging geeft voor eigen gebruik. Van wie kan B de vergoeding wegens prijsij en navetten vorderen ?

Daar het om eindpachtvergoedingen gaat, dient B zich, overeenkomstig de artikelen 45 e.v. tot de verkrijger C te wenden.

3. De verplichting een niet-overgeschreven pachtovereenkomst van meer dan negen jaar in acht te nemen. Artikel 1 Hypotheekwet bepaalt dat de verkrijger slechts gehouden is door een huurovereenkomst van meer dan negen jaar, wanneer deze overgeschreven is. Is ze evenwel niet overgeschreven, dan is de koper slechts gehouden de nog lopende huurperiode van negen jaar in acht te nemen, zoals bepaald in artikel 595 B.W.

Het is derhalve duidelijk dat het artikel 1 Hypotheekwet niet de bedoeling heeft de huurder te beschermen, maar de derde-verkrijger (Kluyskens, *Voorrechten en hypotheken*, blz. 25, nr. 15, en De Page, IV, nrs. 520 en 521, E).

Inderdaad alleen de verkrijger die een derde was bij het sluiten van de huurovereenkomst dient te worden beschermd tegen huurovereenkomsten van meer dan negen jaar, waarvan hem geen kennis werd gegeven in de akte van overdracht.

De huurder integendeel kan alleen aanspraak maken op een persoonlijk recht en vindt derhalve in artikel 1 Hypotheekwet geen bescherming omdat hij geen derde is (Cass., 8 april 1957, R.W., 1958-59, 633).

De huurder kan het gebrek aan overschrijving van de akte van overdracht tussen de oorspronkelijke eigenaar en de derde-verkrijger niet inroepen, met het gevolg dat de opzegging, gegeven door de derde verkrijger vóór de overschrijving, rechtsgeldig is.

Aansluitend op hetgeen wij in verband met artikel 55 Pachtwet hebben uiteengezet, is de verkrijger wel een derde tegenover de verpachter.

Inzake landpacht geniet de verkrijger evenwel niet de bescherming van art. 1 Hypotheekwet.

De reden hiervan is dat de verkrijger volledig in de plaats komt van de verpachter en derhalve diens verplichtingen algeheel overneemt.

Onder deze verplichtingen valt o.a. die een niet-overgeschreven pachtovereenkomst van meer dan negen jaar in acht te nemen.

Ter illustratie hiervan bespreken wij thans de zaak S.

D. verkoopt aan M. een hoeve in pacht gehouden door S. M. geeft opzegging voor eigen gebruik. S. beroept zich op een niet-overgeschreven pacht van achttien jaar, en laat gelden dat hij zich in de tweede beschermde periode bevindt. Door de Rb. Veurne, 24 juni 1976 werd beslist dat een pachtovereenkomst van meer dan negen jaar dient te worden overgeschreven om tegenwerpelijk te zijn aan derden, dat de publiciteit bedoeld in de Hypotheekwet van openbare orde is, dat de verkrijger van een goed t.o.v. een pachter de derde is bij uitstek en dat derhalve de pachtovereenkomst dient te worden teruggebracht tot een duur van negen jaar bij gebrek aan overschrijving. Op grond van deze redene-

ring, werd de opzegging geldig verklaard, daar de pachter S. zich in de derde periode bevond. Het vonnis werd vernietigd door het elders in dit nummer opgenomen cassatiearrest van 23 december 1977.

IV. Betrekkingen tussen de verpachter en de verkrijger

Rekening houdend met de juiste inhoud en draagwijdte van artikel 55 is het duidelijk dat de verkrijger er alle belang bij heeft zich volledig in te lichten over de rechten en verplichtingen die tussen de verpachter en de pachter bestaan op het ogenblik van de vervreemding.

De verpachter op zijn beurt is, ingevolge zijn vrijwaringsverplichting, ertoe gehouden aan de toekomstige verkrijger alle inlichtingen te verstrekken opdat die laatste zich een juist beeld zou kunnen vormen van de toestand in dewelke verpachter en pachter zich bevinden op het ogenblik van de vervreemding.

Die vrijwaringsverplichting kan evenwel beperkt of zelfs uitgesloten worden ingevolge een bijzonder beding van de overeenkomst.

Eeckloo, *Pacht en Voorkoop*, nr. 636, wijst er terecht op dat algemene formules waarbij de verkrijger zou verklaren dat hij er kennis van heeft dat m.b.t. het verworven goed een pachtovereenkomst bestaat of dat hij de verbintenis opneemt zich te gedragen volgens de bepalingen van de pachtwetgeving, niet voldoende zijn.

Er dienen aan de verkrijger voldoende gegevens te worden verschaft opdat deze zich een concreet en vol-

ledig beeld zou kunnen vormen van de rechten en verplichtingen van de verpachter en dus ook van de rechten en verplichtingen die op hem zullen overgaan als gevolg van de verwerving van het betrokken goed.

De volgende gegevens dienen o.a. aan de verkrijger te worden medegedeeld :

- aanvangsdatum van de pacht ;
- het feit dat er opzegging werd gegeven, de aard ervan en de gevolgen ;
- de schriftelijke toestemming tot oprichting van nieuwe gebouwen ;
- het feit dat de pachter gebouwen heeft opgericht en werken uitgevoerd zonder toestemming ;
- het feit dat bepaalde gronden in de pachtovereenkomst als bouw- of nijverheidsgronden zijn beschreven of dat overeenkomstig artikel 6, 2°, Pachtwet, aan de pachter kennis werd gegeven dat de betrokken percelen als bouw- en nijverheidsgronden zullen dienen te worden beschouwd ;
- de schriftelijke toestemming tot onderverpachting of tot pachtoverdracht (artikel 30 Pachtwet).

In geval van vervreemding, heeft de notaris als plicht, de verkrijger er op te wijzen dat hij volledig in de rechten en verplichtingen treedt van de verpachter en hem «in concreto» op die rechten en verplichtingen te wijzen (zie de noot van Carl De Busschere, R.W., 1977-78, 1127 en 1128).

HENRI D'UDEKEM D'ACQZ
en IVAN SNICK

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 23 DECEMBER 1977

Voorzitter : de h. de Vreese

Raadsheer-rapporteur : de h. Sury

Advocaat-generaal : de h. Velu

Advocaten : mrs. Bayart en De Gryse

Pacht—Vervreemding van het pachtgoed—Art. 55 Pachtwet—Rechten en verplichtingen van de verkrijger.

Met de bepaling van art. 55 Pachtwet, volgens welke in geval van vervreemding van het pachtgoed de verkrijger volledig in de rechten en verplichtingen van de verpachter treedt, bedoelt de wetgever dat de vervreemding de rechten van de pachter onverkort laat bestaan en dat aan de verkrijger nooit méér rechten worden toegekend dan aan de oorspronkelijke eigenaar.

Deze zienswijze van de wetgever brengt niet alleen mee dat, ondanks art. 1743 B.W., een verkrijger de pachtovereenkomst in acht moet nemen hoewel die geen vaste datum zou hebben, maar beduidt tevens dat art. 1, derde lid,

Hypotheekwet, dat de vermindering van de huurtijd oplegt, niet meer kan worden toegepast op een landpacht, hoewel het contract niet is overgeschreven.

S. e.a. t/M. e.a.

Gelet op het bestreden vonnis, op 24 juni 1976 in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Veurne ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 1429 van het Burgerlijk Wetboek, 7, 8, 37, § 1, meer bepaald 2°, 55 van de regelen betreffende de pacht in het bijzonder, ingevoerd in het Burgerlijk Wetboek door artikel 1 van de wet van 4 november 1969 tot wijziging van de pachtwetgeving en van de wetgeving betreffende het recht van voorkoop ten gunste van huurders van landeigendommen, en 1 van de hypothecaire wet van 16 december 1851,

doordat, na geconstateerd en beslist te hebben dat uit de twee akten, op 24 december 1952, door de eerste twee eisers en de echtgenoten De J.-D. ondertekend, bleek dat de ondertekenaars de bedoeling hadden de aanvankelijke pacht, door gezegde echtgenoten aan gezegde twee eisers

verleend voor een termijn ingaande op 1 oktober 1952 en eindigend op 30 september 1961, telkens met drie jaren te verlengen op voorwaarde dat de eerste twee eisers om de drie jaar een som van 100.000 frank zouden betalen het vonnis het verzet geldig verklaart dat de verweerders, op grond van voormeld artikel 37, § 1, 2°, van de pachtwet, hebben gericht tegen de overdracht van pacht, door de eerste twee eisers aan hun schoonzoon en dochter, de laatste twee eisers, op 1 april 1974 verleend en op 22 april 1974 aan de verpachters aangezegd, en het verweer verworpt waardoor de eisers lieten gelden dat ten gevolge van de hoger bedoelde pachtverlengingen, de eerste pachtperiode pas op 30 september 1970 was beëindigd, dat diëntengevolge de verweerders slechts voor het einde van de tweede pachtperiode, dit is voor 30 september 1979, opzegging konden geven, dat de verweerders hun verzet op 28 juni 1974 hadden geformuleerd, en dat het hun derhalve onmogelijk was, zoals door voormeld artikel 37, § 1, 2°, wordt vereist, het verpachte goed binnen een termijn van minder dan vijf jaar, dit is vóór 28 juni 1979, zelf in gebruik te nemen, zulks op grond van de beschouwingen dat de verweerders het verpachte goed op 18 juni 1974 hadden aangekocht, dat het aanvankelijke pachtcontract met zijn voorwaardelijke verlengingen in het hypotheekkantoor niet werd overgeschreven, dat nochtans de door artikel 1 van voormelde hypotheekwet voorgeschreven publiciteit voor pachten van méér dan negen jaar van openbare orde is, dat artikel 1 van de hypotheekwet, in geval van niet overschrijving, door verwijzing naar artikel 1429 van het Burgerlijk Wetboek, bepaalt dat de pachtijd teruggebracht wordt tot een duurtijd van negen jaren, dat diëntengevolge ten deze, na het verstrijken van een eerste en tweede pachtperiode van negen jaren, respectievelijk op 30 september 1963 (lees 1961) en 30 september 1970, de eisers moeten worden geacht zich te bevinden in een derde niet beschermde pachtperiode, zodat de verweerders, bij toepassing van artikel 8 van de pachtwet, binnen een termijn van vijf jaar het goed zelf in gebruik kunnen nemen, dat de eisers ten onrechte beweren dat de verweerders, ingevolge hun aankoop, geen derden meer zijn, en dat artikel 55 van voormelde pachtwet bepaalt dat de verkrijger volledig in de rechten en de verplichtingen treedt van de verpachter, met het gevolg dat de bepalingen van artikel 1 van de hypotheekwet niet van toepassing zijn,

terwijl de bepalingen van artikel 1 van de hypotheekwet met hun verwijzing naar artikel 1429 van het Burgerlijk Wetboek de openbare orde niet raken, en derhalve door de verpachter, die een pacht van méér dan negen jaar toestaat, niet kunnen ingeroepen worden,

en *terwijl*, nu ten deze de verpachter door de bovenbedoelde pachtverlengingen was gehouden, zodat te zijnen aanzien de eisers zich in de tweede pachtperiode bevonden, de verweerders eveneens, op grond van de bepalingen van artikel 55 van voormelde pachtwet, door die pachtverlengingen waren gehouden, zodat zij op grond van de bepalingen van de artikelen 7 en 8 van de pachtwet slechts tegen 30 september 1979 aan de eisers opzegging van pacht mochten betekenen, en derhalve niet in staat waren, zoals nochtans door artikel 37, § 1, meer bepaald 2°, van de pachtwet wordt vereist, binnen een termijn van minder dan vijf jaar, dit is vóór 28 juni 1979, het verpachte goed zelf te gebruiken :

Overwegende dat artikel 55 van de Landpachtwet van 4 november 1969 bepaalt dat in geval van vervreemding van

het pachtgoed de verkrijger volledig in de rechten en verplichtingen van de verpachter treedt ;

Overwegende dat, zoals uit de parlementaire bescheiden blijkt, de wetgever hiermee bedoelt : dat de vervreemding «de rechten van de pachter onverkort laat bestaan» en dat de verkrijger «nooit méér rechten worden toegekend dan aan de oorspronkelijke eigenaar» ;

Overwegende dat deze zienswijze van de wetgever niet enkel heeft meegebracht dat, spijt artikel 1743 van het Burgerlijk Wetboek, een verkrijger de pachtovereenkomst moet eerbiedigen alhoewel die geen vaste datum zou hebben, maar tevens beduidt dat artikel 1, derde lid, van de Hypotheekwet, dat de vermindering van de huurtijd oplegt, niet meer kan worden toegepast op een landpacht, alhoewel dit contract niet is overgeschreven ;

Overwegende dat het vonnis beslist dat de duur van de pacht moet worden teruggebracht tot 9 jaar, zodat de eisers zich in de derde niet beschermde pachtperiode bevonden en het verzet van de verweerders, die het vonnis als derden kwalificeert, tegen de pachtoverdracht geldig was ;

Overwegende dat het deze beslissing stoelt op het gemis aan de bij artikel 1, derde lid, van de Hypotheekwet voorgeschreven overschrijving ;

Dat het zodoende artikel 55 van de Landpachtwet schendt ;

Dat het middel gegrond is ;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden vonnis ;

Beveelt dat melding van dit arrest zal worden gemaakt op de kant van de vernietigde beslissing ;

Houdt de kosten aan opdat erover door de feitenrechter zou worden beslist ;

Verwijst de zaak naar de Rechtbank van Eerste Aanleg te Leper, zitting houdend in hoger beroep.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 23 JUNI 1977

Voorzitter : baron Richard

Raadsheer-rapporteur : de h. Capelle

Advocaat-generaal : de h. Krings

Advocaten : mrs. Van Ryn en Dassel

Beschikking om niet—Tussen concubinerenden—Ver-eisten voor nietigheid—Soevereine appreciatie van de rechter.

Opdat een gift tussen een man en een vrouw die geslachtsbetrekkingen onderhouden buiten hun huwelijk nietig zou zijn, is het nodig doch voldoende dat één van de doorslaggevende beweegredenen van de gift geweest is het doen ontstaan, het in stand houden of het vergoeden van de ongeoorloofde betrekkingen.

De feitenrechter beoordeelt op onaantastbare wijze het bewijs van het bestaan van een dergelijke beweegreden.

D. t/ V.

Gelet op het bestreden arrest, op 24 juni 1976 door het Hof van Beroep te Luik gewezen ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 6, 1131 en 1133 van het Burgerlijk Wetboek,

doordat het arrest de rechtsvordering van eiseres tot nietigverklaring van het algemeen legaat dat aan verweerder werd gedaan door wijlen Mevrouw D. heeft verworpen om de reden dat de gift onder boeleerders onderstelt dat «het bewijs moet worden geleverd niet enkel dat het concubinaat de impulsieve en doorslaggevende beweegreden van de gift is geweest zodat deze door geen andere werkelijke en verantwoorde oorzaak kan worden uitgelegd, doch ook dat deze gift gedaan is om ongeoorloofde betrekkingen te doen ontstaan, in stand te houden of te vergoeden» en bijgevolg heeft geoordeeld dat de ten deze door eiseres aangevoerde vermoedens «na onderzoek niet kunnen of zouden kunnen volstaan om de overtuiging te staven dat erflaatster de bedoeling had ongeoorloofde betrekkingen in stand te houden of te vergoeden» en dat «uit de feitelikheden van de zaak en uit de feiten waarvan het bewijs door getuigenissen wordt gevraagd enkel volgt dat er geen aanwijzing bestaat voor de impulsieve en doorslaggevende beweegreden van het legaat zodat in een dergelijk geval, de wil van de afdlijvige moet worden geëerbiedigd» ;

terwijl, zoals eiseres in haar conclusie van hoger beroep aanduidde, de giften tussen boeleerders nietig zijn «telkens als zij gedaan zijn om onwettige betrekkingen te doen ontstaan, in stand te houden of te vergoeden en zelfs indien de ongeoorloofde reden gepaard gaat met andere redenen die volstrekt geoorloofd zijn» ; het inderdaad volstaat, opdat dergelijke giften nietig zouden zijn dat één van hun doorslaggevende beweegredenen erin bestaat onwettige betrekkingen te doen ontstaan, in stand te houden of te vergoeden, zelfs als kon de gift ook een andere geoorloofde reden hebben ; het arrest bijgevolg, zonder de in het middel bedoelde wettelijke bepalingen te miskennen, niet kon beslissen dat, opdat het aan verweerder gedane algemeen legaat nietig zou zijn, moest worden aangetoond dat het concubinaat van de partijen de enige impulsieve en doorslaggevende beweegreden van de gift was en dat de erflaatster de bedoeling had ongeoorloofde betrekkingen te doen ontstaan, in stand te houden of te vergoeden en, bijgevolg, de feitelijke gegevens en de vermoedens die eiseres aanvoerde tot staving van de rechtsvordering tot nietigheid van het algemeen legaat niet kon afwijzen omdat ze onvoldoende zijn (schending van de artikelen 6, 1131 en 1133 van het Burgerlijk Wetboek) :

Overwegende dat, opdat een gift tussen een man en een vrouw die geslachtsbetrekkingen onderhouden buiten het huwelijk nietig zou zijn het nodig is doch volstaat dat één van de doorslaggevende beweegredenen van de gift geweest is het doen ontstaan, het in stand houden of het vergoeden van de ongeoorloofde betrekkingen ;

Overwegende dat de feitenrechter op onaantastbare wijze het bewijs van het bestaan van een dergelijke beweegreden beoordeelt ;

Overwegende dat het arrest oordeelt dat ten deze noch de gegevens uit de debatten noch de feiten die eiseres door het getuigenbewijs wilde aantonen «niet kunnen of zouden kunnen volstaan om de overtuiging te staven dat de erflaatster de bedoeling had ongeoorloofde betrekkingen in stand te houden of te vergoeden» en «dat uit de feitelikheden van de zaak en uit de feiten waarvan het bewijs door getuigenissen wordt gevraagd enkel volgt dat er geen enkele aanwijzing

bestaat» voor de impulsieve en doorslaggevende beweegreden van het aan verweerder gedane legaat ;

Overwegende dat het arrest door deze overwegingen zijn beslissing wettelijk verantwoordt ;

Dat het middel voor het overige op een onjuiste uitlegging van het arrest berust ;

Dat het middel niet kan worden aangenomen ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ;

Veroordeelt eiseres in de kosten.

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 27 JUNI 1977

Voorzitter : de h. Trousse

Raadsheer-rapporteur : de h. Legros

Advocaat-generaal : de h. Colard

Advocaat : mr. Fally

Verkeer—Driekleurige verkeerslichten—1. Art. 61.1, 2°—Verbod een vast oranjegeel licht voorbij te rijden—2. Art. 61.1, 5°—Voortrijden in de richting van een groene pijl—Voorrang van bestuurders die uit andere richtingen komen—Voorwaarde.

1. Art. 61.1, 2°, *Verkeersreglement wordt geschonden door het vonnis dat, niet vaststellend dat de in die bepaling genoemde uitzondering zich heeft voorgedaan, beslist dat een bestuurder «het verkeerslicht mocht voorbijrijden tot op het einde van de oranje fase».*

2. *De bestuurder die voortrijdt in de richting van een groene pijl die tegelijk met een oranje of een oranjegeel licht brandt, moet overeenkomstig art. 61.1, 5°, Verkeersreglement slechts voorrang verlenen aan de bestuurders die op regelmatige wijze uit andere richtingen komen en aan de voetgangers. Die voorrang is niet verschuldigd als die andere bestuurders onregelmatig het oranjegele licht voorbijrijden.*

O. t/ C. e.a.

Gelet op het bestreden vonnis, op 3 februari 1977 in hoger beroep gewezen door de Correctionele Rechtbank te Luik ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 10.1, 1° en 3°, 19.3, 3°, 61.1, 2° en 5°, en 62 van het koninklijk besluit van 1 december 1975 houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer, 3, 4 van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering, 1382, 1383 en 1384 van het Burgerlijk Wetboek,

doordat het vonnis, dat de beslissing van de eerste rechter wijzigt, eiseres tot een geldboete van vijftig frank veroordeelt wegens de tegen haar aangevoerde telastleggingen (overtreding van de artikelen 10.1 1°, en 3°, en 19.3, 3°, van koninklijk besluit van 1 december 1975) en in de kosten van de beide instanties verwijst, de medebeklaagde C. vrijspreekt en de personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid Spirlet, die voor deze laatste civielrechtelijk

aansprakelijk is, buiten de zaak stelt, beslist dat eiseres alleen aansprakelijk is voor het ongeval, haar veroordeelt tot schadeloosstelling van degenen die zich tegen haar burgerlijke partij hebben gesteld en tenslotte, wegens onbevoegdheid, afwijzend beschikt op de civielrechtelijke vordering van eiseres tegen de medebeklaagde C. en de personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid Spirlet, en deze beslissing hierop steunt dat zo de medebeklaagde C. geen enkele fout heeft begaan, daar hij het oranje licht mocht voorbijrijden tot op het einde van de oranje fase en oplettend is geweest vermits hij een oordeelkundig uitwijkingsmaneuver heeft uitgevoerd, eiseres, daarentegen, op het moment dat de naar links gerichte groene pijl is aangegaan in de door haar gevolgde richting, zich niet ervan heeft vergewist, zoals ze dat had moeten doen, of geen enkele tegenligger het kruispunt was opgereden,

terwijl, naar luid van voormeld artikel 61.1, 2°, het oranjegeel licht een weggebruiker verbiedt de stopstreep of, zo er geen stopstreep is, het verkeerslicht zelf voorbij te rijden; op deze regel slechts een uitzondering wordt gemaakt wanneer de weggebruiker bij het aangaan van het verkeerslicht zo dicht genaderd is dat hij niet meer op voldoende veilige wijze kan stoppen; in dit geval de weggebruiker die het kruispunt is opgereden het kruispunt slechts mag oversteken op voorwaarde de andere weggebruikers niet in gevaar te brengen en bovendien de bestuurders aan wie de weggebruiker, die mag voortrijden onder dekking van een groene pijl, voorrang moet verlenen, de bestuurders zijn die op regelmatige wijze uit andere richtingen komen, waaruit volgt dat het vonnis, door eiseres te verwijten, in de omstandigheden die het vermeldt, geen rekening te hebben gehouden met de aanwezigheid van de medebeklaagde C., voormeld artikel 61.1, 2° en 5°, schendt en, bijgevolg, niet wettelijk is verantwoord (schending van alle in het middel vermelde wettelijke bepalingen, met uitzondering van artikel 97 van de Grondwet);

het vonnis althans niet behoorlijk met redenen is omkleed, daar op grond van de vaststellingen van de rechtbank niet kan worden uitgemaakt of eiseres aan de medebeklaagde C. voorrang moest verlenen omdat deze zich regelmatig op het kruispunt bevond, vermits hij dit kruispunt mocht oprijden tot op het einde van de oranje fase, dan wel, integendeel, omdat eiseres zulks moest doen ongeacht de wijze waarop de medebeklaagde reed (schending van artikel 97 van de Grondwet):

Overwegende dat, enerzijds, het vonnis de verweerder C. vrijspreekt die vervolgd werd voor overtreding van de artikelen 5 en 61.1, 1° en 2°, 10.1, 1° en 3°, van het verkeersreglement (koninklijk besluit van 1 december 1975) en voor het onopzettelijk toebrengen van verwondingen, op grond «dat hij het verkeerslicht mocht voorbijrijden tot op het einde van de oranje fase» en dat hij «oplettend was vermits hij een oordeelkundig uitwijkingsmaneuver heeft uitgevoerd...»;

Dat het vonnis aldus, artikel 61.1, 2°, van het verkeersreglement schendt dat, behoudens de niet door het vonnis vastgestelde uitzondering, verbiedt de stopstreep of het verkeerslicht voorbij te rijden als het licht op oranjegeel staat, en geen wettelijke verantwoording geeft voor de vrijspraak ter zake van de overige tegen de verweerder C. bewezen verklaarde telastleggingen;

Overwegende dat, anderzijds, het vonnis vaststelt dat eiseres is voortgereden in de richting van een groene pijl die

tegelijk met een oranje of een oranjegeel licht brandde;

Dat eiseres, overeenkomstig artikel 61.1, 5°, enkel voorrang moest verlenen aan de bestuurders die op regelmatige wijze uit andere richtingen kwamen en aan de voetgangers;

Dat uit het vonnis blijkt dat de rechters in hoger beroep eiseres wegens overtreding van de artikelen 10.1, 1° en 3°, en 19.3, 3°, van het verkeersreglement hebben veroordeeld, omdat zij ten onrechte van oordeel waren dat de verweerder C. het oranjegele licht regelmatig was voorbijgereden:

Dat het middel gegrond is;
(...)

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 19 OKTOBER 1977

Voorzitter: baron Richard

Raadsheer-rapporteur: de h. Legros

Advocaat-generaal: de h. Velu

Advocaat: mr. Vander Elst

Kansspelen—Speelapparaten—Totalisator.

Uit de voorbereiding van de wet van 22 november 1974 blijkt dat de wetgever, met name om de winnende spelers te beletten hun recht om verder te spelen te gelde te maken, een onweerlegbaar vermoeden heeft ingesteld waarbij het toekennen van penningen, voorwerpen of titels van welke aard ook — al was het door de aanduiding van een bedrag op een teller — als een verrijking of een stoffelijk voordeel wordt omschreven, afgezien van het recht dat zij vertegenwoordigen, en aldus het organiseren van het spel onwettelijk heeft willen maken zelfs wanneer de vermelde toekenning uiteindelijk alleen het recht geeft om gratis verder te spelen.

Procureur-generaal bij het
Hof van Beroep te Brussel t/ J.

Gelet op het bestreden arrest, op 27 april 1977 door het Hof van Beroep te Brussel gewezen;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 1 van de wet van 24 oktober 1902 op het spel, aangevuld bij de wet van 19 april 1963 en gewijzigd bij de wet van 22 november 1974 op het spel en 2 van het koninklijk besluit van 13 januari 1975 houdende de lijst van de speelapparaten waarvan de uitbating toegelaten is,

doordat het arrest verweerder vrijspreekt van de telastlegging voordeel te hebben getrokken van een speelapparaat of dergelijk apparaat te hebben doen exploiteren dat niet overeenkomstig was met de bepalingen van het bovenvermelde artikel 1, ten deze een automatisch apparaat van het type «Bingo», om de reden dat «de wet niet verbiedt verscheidene partijen achtereenvolgens te spelen waarbij van het begin af een min of meer belangrijk bedrag op het spel wordt gezet» en dat het zichtbaar worden, op een totalisator, van het bedrag dat de speler te goed heeft «niet kan worden gelijkgesteld met het toekennen aan de winnaar van een voorwerp of van een of ander titel», al was dit maar het recht om gratis verder te spelen»;

terwijl, eerste onderdeel, het zichtbaar worden van dit bedrag juist de titel is die de speler zal kunnen inroepen om

geld te verkrijgen (schending van artikel 1 van de wet van 24 oktober 1902);

en, *tweede onderdeel*, de exploitatie van de elektrische biljarten, gewoonlijk «Bingo» genaamd niet toegelaten is wanneer de inzet niet beperkt is tot twee frank (schending van artikel 2 van het koninklijk besluit van 13 januari 1975):

Over het eerste onderdeel :

Overwegende dat verweerder het exploiteren of het doen exploiteren van een automatisch kansspelapparaat van het type «Bingo» te last werd gelegd, meer bepaaldelijk, het doen plaatsen bij de medebeklaagde F. van een apparaat van dit type, met het oog op de exploitatie ervan door laatstgenoemde ;

Overwegende dat het arrest vaststelt dat zich op dit apparaat een teller bevindt, totalisator genaamd, dat onder de ogen van de speler is geplaatst en dat automatisch en zichtbaar het aantal punten registreert dat met het bedrag van de eerste inzet overeenkomt, terwijl het aantal punten gedurende het spel verandert naar gelang de winst of het verlies aan punten, zodanig dat de speler, op elk ogenblik, weet over hoeveel hij nog beschikt om verder te spelen ;

Overwegende dat uit de voorbereiding van de wet van 22 november 1974 blijkt dat de wetgever, met name om de winnende spelers te beletten hun recht om verder te spelen te gelde te maken, een onweerlegbaar vermoeden heeft ingesteld waarbij het toekennen van penningen, voorwerpen of titels van welke aard ook — al was het door de aanduiding van een bedrag op een teller — als een verrijking of een stoffelijk voordeel wordt omschreven, afgezien van het recht dat zij vertegenwoordigen, en aldus het organiseren van het spel onwettelijk heeft willen maken zelfs wanneer de vermelde toekenning uiteindelijk alleen het recht geeft om gratis verder te spelen ;

Dat het middel gegrond is ;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden arrest, in zover het uitspraak doet over de strafvordering tegen verweerder ;

Beveelt dat van dit arrest melding zal gemaakt worden op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing ;

Veroordeelt verweerder in de kosten ;

Verwijst de aldus beperkte zaak naar het Hof van Beroep te Bergen.

NOOT—Zie Cass., 12 april 1976, *Arr. Cass.*, 1976, 933, *Pas.*, 1976, I, 898, dat het cassatieberoep tegen Hof Brussel, 21 januari 1976, *J.T.*, 1976, 247, verworpt. Het was anders onder de gelding van de wet van 19 april 1963, die niet als kansspelen aanmerkte die welke aan de speler geen andere kans van verrijking of stoffelijk voordeel opleveren dan het recht om verder te spelen : Cass., 24 mei 1971, *Arr. Cass.*, 1971, 948.

Op te merken is dat de handelaar die door de verkoop, met gewone winst, van kansspelen en de erbij horende prijzen, zijnde zijn eigen verkoopartikelen, de omzet van zijn handel opdrijft, zich een voordeel in de zin van art. 1 van de wet van 24 oktober 1902 op het spel verschaft : Cass., 24 februari 1976, *Arr. Cass.*, 1976, 737, Vgl. Hof Gent, 27 juni 1975, *R.W.*, 1975-76, 1381.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 8 SEPTEMBER 1977

Voorzitter-rapporteur : de h. Trousse

Advocaat-generaal : de h. Velu

Advocaten : mrs. Simont en Fally

**Onteigening—Waardevermindering—Bouwverbod—
Geen vergoeding wegens onteigening.**

Wanneer bij een onteigening de overblijvende delen met een wettelijke erfdiensbaarheid bezwaard zijn, geeft de hieruit voortvloeiende waardevermindering geen recht op enige vergoeding.

De wettelijke erfdiensbaarheid houdt geen vermindering in van het eigendomsrecht doch een beperking ervan bij de wet ; het zou onrechtvaardig zijn een vergoeding toe te kennen wegens onteigening, wanneer iedere andere eigenaar waarvoor dezelfde erfdiensbaarheid geldt niets zou kunnen vorderen.

W. e.a. t/ Belgische Staat

Gelet op het bestreden arrest, op 5 februari 1976 door het Hof van Beroep te Brussel gewezen ;

Over het *eerste middel*, afgeleid uit de schending van de artikelen 11, 97 van de Grondwet, 544, 1382, 1383 van het Burgerlijk Wetboek, 1, 7, 11, 12, 18, 22 van de wet van 17 april 1835 op de onteigening ten algemenen nutte, 9 van het koninklijk besluit van 15 november 1867 houdende coördinatie van de wetten van 1 juli 1858 en 15 november 1867 betreffende de onteigening bij stroken voor werken van gemeentelijk nut, 5, 6, 7, 12 van de wet van 10 mei 1926 tot instelling van een rechtspleging bij dringende omstandigheden inzake onteigening ten algemenen nutte, 8 van de wet van 28 juni 1930 betreffende de onteigening bij stroken van algemeen of provinciaal belang, 10 van de wet van 12 juli 1956 tot vaststelling van het statuut der autosnelwegen, 1,2 van het koninklijk besluit van 4 juni 1958 betreffende de vrije stroken langs de autosnelwegen, 4, inzonderheid § 4, 5 van de wet van 26 juli 1962 betreffende de onteigeningen ten algemenen nutte en de concessies voor de bouw van autosnelwegen, in welk artikel 5 vervat is de wet betreffende de rechtspleging bij hoogdringende omstandigheden inzake onteigeningen ten algemenen nutte en inzonderheid schending van de artikelen 2, 3, 8, 9, 11, 14, 15, 16 en 17 van laatstgenoemde wet,

doordat het arrest, na te hebben vastgesteld dat het niet onteigende perceel in feite geen bouwterrein meer is en het niet meer de waarde bezit die het vóór de onteigening had, beslist «dat er geen oorzakelijk verband bestaat tussen de onteigening en die waardevermindering die voortvloeit uit de toepassing van artikel 2 van het koninklijk besluit van 4 juni 1958 betreffende de vrije stroken langs de autosnelwegen», en bijgevolg afwijzend beschikt op de vordering van de onteigenden tot toekenning van een vergoeding wegens waarvermindering van het overschot en van een vergoeding wegens verlies van het toebehoren van de grond van dat overschot, en dat het arrest het ontbreken van een oorzakelijk verband tussen de onteigening en de schade van de onteigenden ten gevolge van de waardevermindering van het overblijvende perceel alleen afleidt uit de vaststelling dat er tussen de toepassing van de wetgeving betreffende

het statuut van de autosnelwegen en de teweegebrachte waardevermindering een oorzakelijk verband bestaat,

terwijl, eerste onderdeel, de vaststelling van het arrest dat de waardevermindering van het overblijvende perceel voortvloeit uit de toepassing van artikel 2 van het koninklijk besluit van 4 juni 1958 op zichzelf niet aantoonde dat de toepassing van die wetgeving de enige oorzaak van de waardevermindering is, waaruit volgt dat het arrest een miskenning inhoudt van het wettelijk begrip van het oorzakelijk verband dat tussen de onteigening en de aangevoerde schade moet bestaan (schending van de in het middel vermelde wettelijke bepalingen) en, wat het bestaan van dat oorzakelijk verband betreft, niet wettelijk met redenen is omkleed (schending van dezelfde bepalingen en inzonderheid van artikel 97 van de Grondwet);

tweede onderdeel, het arrest in elk geval niet antwoordt op het middel waarin de eisers in hun conclusie van hoger beroep betoogden dat de onteigening volledig effect heeft gegeven aan de erfdiensbaarheid *non aedificandi* die voorheen slechts in latente toestand bestond en dat het derhalve «dienaangaande zonder belang is dat de onteigening de toepassing meebrengt van een bijzondere wetgeving op het gebied van stedenbouw (...); dat de toepassing van die wetgeving het rechtstreeks en noodzakelijk gevolg is van de onteigening zelf», waaruit volgt dat het arrest niet regelmatig met redenen is omkleed (schending van artikel 97 van de Grondwet);

Wat het eerste onderdeel betreft :

Overwegende dat het arrest vaststelt, enerzijds, dat de onteigening een terrein van 21 are, 50 centiare, laat bestaan met een voorgevel van 40 meter en met een regelmatige vorm, en, anderzijds, dat, theoretisch, dit terrein een bestemming kan krijgen zoals die welke de eisers werd ontnomen;

Dat het arrest erkent dat dit terrein echter geen bouwterrein meer is en aldus niet meer de waarde bezit die het vóór de onteigening had;

Overwegende dat deze toestand volgens het arrest te wijten is aan de verbodsbepalingen van het koninklijk besluit van 4 juni 1958 betreffende de vrije stroken langs de autosnelwegen en niet aan de onteigening van het andere deel van het eigendom van de eisers;

Dat het in dit verband de antwoorden citeert die op 18 maart 1970 en op 19 juni 1973 gegeven werden op de door eisers ingediende aanvragen om een stedenbouwkundig attest met betrekking tot dat overschot; dat die antwoorden zich uitsluitend baseren op het bestaan van een *non aedificandi* strook waarin dat perceel gelegen is;

Overwegende dat, door te beslissen dat er geen oorzakelijk verband bestaat tussen de onteigening en de waardevermindering van het perceel die voortvloeit uit de toepassing van het koninklijk besluit van 4 juni 1958 betreffende de vrije stroken langs de autosnelwegen, het arrest zijn beslissing regelmatig motiveert en wettelijk verantwoordt;

Dat, wanneer bij een onteigening de overblijvende delen met een wettelijke erfdiensbaarheid bezwaard zijn, de hieruit voortvloeiende waardevermindering immers geen recht geeft op enige vergoeding; de wettelijke erfdiensbaarheid geen vermindering van het eigendomsrecht inhoudt doch een beperking ervan bij de wet; dat het onrechtvaardig zou zijn een vergoeding toe te kennen wegens onteigening, wanneer iedere andere eigenaar waarvoor dezelfde erfdiensbaarheid geldt niets zou kunnen vorderen;

Wat het tweede onderdeel betreft :

Overwegende dat de in het antwoord op het eerste onderdeel overgenomen gronden van het arrest de in het tweede onderdeel van het middel vermelde conclusie beantwoorden;

Dat geen van beide onderdelen van het middel kan worden aangenomen;

(...)

RAAD VAN STATE

3e KAMER — 29 JUNI 1977

Voorzitter : de h. Sarot (rapporteur)

Staatsraden : de hh. Van den Bossche en Ligot

Auditeur : de h. Falmagne

Advocaten : mrs. Ranscelot en Houtekier

Raad van State—Herstelvergoeding—Buitengewone schade—Rechtstreeks door wet veroorzaakt.

De wet van 3 juni 1971 heeft artikel 7, § 1, eerste lid, van de organieke wet van 23 december 1946 vervangen door een nieuw artikel 7bis (thans art. 11, gecoördineerde wetten op de Raad van State).

Sindsdien is de Raad van State niet langer bevoegd om kennis te nemen van een eis tot herstelvergoeding voor een rechtstreeks door de wet veroorzaakte buitengewone schade.

C. t/ Minister van Justitie

Arrest nr. 18.355

Gezien het op 5 december 1975 ingediende verzoekschrift, waarbij André C. de Raad van State vraagt de Belgische Staat te veroordelen «tot het betalen van een bedrag van 3.598.490 frank als herstelvergoeding voor de buitengewone schade die hij geleden heeft»;

Overwegende dat het bijvoegsel bij het Gerechtelijk Wetboek dat de gebiedsomschrijving en de zetel van hoven en rechtbanken vaststelt, in artikel 1, § 199, bepaalt dat de daarin genoemde gemeenten een gerechtelijk kanton vormen en dat de zetel van het gerecht gevestigd is te Marche-en-Famenne; dat de gemeenten die dat nieuwe kanton vormen die zijn welke het vroegere kanton met dezelfde naam vormden en die welke het kanton Nassogne vormden; dat het kanton Nassogne zodoende opgeheven is en de kantons Marche-en-Famenne en Nassogne samengevoegd zijn met behoud van het éne gerecht te Marche-en-Famenne;

Overwegende dat artikel 13, tweede lid, van de als overgangsmaatregelen geldende bepalingen, die artikel 4 van de wet van 10 oktober 1967 vormen bepaalt :

«Indien twee of meer kantons worden samengesmolten met handhaving van één gerecht, blijft de griffier-hoofd van de griffie die aldaar titularis is, in functie en worden de griffiers-hoofden van de griffie van de opgeheven kantons eraan verbonden. De griffiers en de klerken-griffiers en het griffiepersoneel van de opgeheven kantons worden, zelfs in bovental, verbonden aan de griffie van het kanton dat de Minister van Justitie bepaalt»;

Overwegende dat de Minister van Justitie, op grond van die bepaling, op 22 oktober 1970 een besluit heeft vastgesteld waarvan artikel 1 bepaalt :

«De hr. C. (André), griffier-hoofd van de griffie van het vrederecht van het kanton Nassogne, wordt in overtal verbonden aan het vrederecht van het kanton Marche-en-Famenne» ;

dat het tegen dat besluit ingestelde beroep bij arrest van de Raad van State van 29 maart 1974 werd verworpen ;

Overwegende dat verzoeker in een brief van 30 augustus 1975 heeft doen gelden dat het ministerieel besluit van 22 oktober 1970 hem zowel op materieel als op moreel vlak een aanzienlijke schade toebrengt, die het karakter van een buitengewone schade heeft ; dat hij het herstel van die schade, die hij op 3.598.490 frank raamt, heeft gevraagd ; dat de Minister hem op 6 oktober 1975 heeft geantwoord dat hij aan dat verzoek niet kon voldoen daar de aangevoerde argumenten een zodanige vergoeding niet konden wettigen ;

Overwegende dat de tegenpartij, die zich beroept op de tekst zelf van de gecoördineerde wetten op de Raad van State, betoogt dat de Raad onbevoegd is aangezien de schade niet door een administratieve overheid is veroorzaakt maar uitsluitend en rechtstreeks voortvloeit uit de wet ;

Overwegende dat verzoeker in zijn laatste memorie beweert dat het besluit van 22 oktober 1970, al werd het overeenkomstig de bepalingen van de wet vastgesteld, hem toch bij name een dienstaanwijzing heeft gegeven ; dat de uitvoerende macht, het moge dan nog zo zijn dat de wet haar terzake geen enkele ruimte had gelaten, niettemin een onmisbare uitvoeringshandeling heeft moeten verrichten, en dat er dus tussen wet en schade een maatregel is komen te staan ;

Overwegende dat artikel 13, tweede lid, van de overgangsbepalingen van de wet van 10 oktober 1967 de griffier-hoofd van de griffie van een opgeheven kanton «verbindt» aan de griffier-hoofd van de griffie van het gehandhaafde kanton, die in functie blijft ; dat deze dienstaanwijzing voor eerstgenoemde de verplichting inhoudt zich te verplaatsen en onder het gezag van de tweede te werken ;

Overwegende dat verzoekers dienstaanwijzing te Marche-en-Famenne de rechtstreekse en dwingende consequentie van de wet is en dat de geldelijke en morele schade waarover hij zich klaagt wegens de reizen waartoe hij genoopt wordt en de staat van ondergeschiktheid waarin hij wordt geplaatst, rechtstreeks door de wet wordt veroorzaakt ; dat de Minister, door verzoekers dienstaanwijzing bij zijn besluit van 22 oktober 1970 te constateren, geen enkele eigen beoordelingsbevoegdheid heeft uitgeoefend en alleen maar de rechtstreeks door de wet besliste dienstaanwijzing op het administratieve vlak heeft verwerkelijkt ; dat de buitengewone schade waarop verzoeker zich beroept, een rechtstreeks door de wet veroorzaakte schade is ;

Overwegende dat volgens verzoeker niet redelijkerwijze kan worden volgehouden dat de wet van 3 juni 1971 tot wijziging van de wetten betreffende de Raad van State, die het vroeger ingevoerde recht op vergoeding heeft willen uitbreiden en versterken, dat recht zou hebben willen beperken ; dat hij daaraan toevoegt niet in te zien «waarom de wetgevende macht, die ontegensprekelijk deel uitmaakt van de Staat, normaal niet tot de 'administratieve overheden' gerekend zou kunnen worden en waarom die benaming zou moeten worden voorbehouden voor de uitvoerende macht en de ondergeschikte besturen of ook nog voor de semi-overheidsinstellingen» ; dat hij besluit dat, nu de parlementaire

voorbereiding van de wet geen opheldering geeft, de interpretatie die de bevoegdheid van de Raad van State uitsluit tegen de logica en de vooruitgang zou indruisen ;

Overwegende dat artikel 7, § 1, eerste lid, van de wet van 23 december 1946, vóór het bij de wet van 3 juni 1971 was gewijzigd, bepaalde :

«Telkens wanneer er geen ander bevoegd rechtscollege bestaat, neemt de afdeling administratie kennis van de aanvragen om herstelvergoeding betreffende een buitengewone schade welke ontstaan is uit een door de Staat, de provincie, de gemeente of het koloniaal gouvernement genomen of gelaste maatregel, deze moge normaal, gebrekkig of met vertraging zijn uitgevoerd. De afdeling administratie spreekt zich, bij wege van gemotiveerd advies, uit naar billijkheid, rekening houdende met de omstandigheden van openbaar en privaat belang» ;

dat de wet van 3 juni 1971 die bepaling door de volgende tekst heeft vervangen :

Artikel 7bis

«Als geen ander rechtscollege bevoegd is, doet de afdeling administratie naar billijkheid en met inachtneming van alle omstandigheden van openbaar en particulier belang, bij wege van arrest uitspraak over de eisen tot herstelvergoeding voor buitengewone, morele of materiële schade, veroorzaakt door een administratieve overheid. (...)»

Overwegende dat die tekst ontstaan is uit een amendement van de hr. de Stexhe op het op 5 maart 1963 ingediende wetsontwerp, over welk amendement de afdeling wetgeving van de Raad van State op 17 juni 1963 het volgende advies heeft gegeven, dat in het verslag aan de Senaat is overgenomen :

«Artikel 4 van het ontwerp bedoelt een aantal detailwijzigingen aan te brengen in artikel 7, § 1, van de wet van 23 december 1946, dat bepaalt welke de bevoegdheid van de Raad van State is als hij uitspraak doet in geschillen ter zake van vergoeding. Het amendement daarentegen is veel ruimer van strekking : van de adviesbevoegdheid maakt het een arrestbevoegdheid. Daarom heft het artikel 7, § 1, op, maakt het van de tweede paragraaf van dat artikel een artikel 6bis en voegt het in het hoofdstuk II 'Arresten' een nieuw artikel 7 in.

«Het aldus geamendeerde artikel 7 van de wet zal, als het aangenomen wordt, op méér dan één punt een novum zijn : arrest- in plaats van adviesbevoegdheid, verruiming van 's Raads bevoegdheid tot schade door om het even welke administratieve overheid toegebracht, herstel van morele schade, geen voorafgaand verzoekschrift tot de administratie meer.

«Het huidige artikel 7, § 1, regelt het herstel van buitengewone schade, ontstaan onder meer uit een door de Staat, de provincie, de gemeente of door het gouvernement van Belgisch-Congo en Ruanda-Urundi genomen of gelaste maatregel. Het amendement wenst de door de rechtspraak als beperkend beschouwde opsomming van de overheden die door hun optreden een buitengewone tot vergoeding aanleiding gevende schade kunnen toebrengen, te vervangen door de woorden 'een administratieve overheid'. Hierdoor zullen de instellingen van openbaar nut van de Staat mede onder de wet vallen en zal er ook ten aanzien van de commissies van openbare onderstand geen controverse meer mogelijk zijn. Herstel van rechtstreeks uit de wet voortvloeiende schade, een vraag waarover de meningen nog steeds uiteenlopen, zal echter uitgesloten zijn» (*Gedr. St. Senaat*, 1963-1964, nr. 13, blz. 91) ;

Overwegende dat de afdeling wetgeving een tekst heeft voorgesteld waarmee de regering zich heeft verenigd in de door haar op 22 april 1964 ingediende amendementen, waarbij de volgende commentaar werd gegeven :

«Wat betreft de bevoegdheid van de Raad van State stemt de Regering in met het door de heer de Stexhe voorgestelde amendement op artikel 4, in de vorm als voorgesteld door de afdeling wetgeving in bijgaand advies L. 8394/1.

«De wetgever van 1946 had zich bijzonder terughoudend betoond op het nieuwe gebied van de geschillen inzake vergoeding wegens uitzonderlijke schade vermits hij aan de Raad van State een louter adviserende bevoegdheid had verleend. Waar de rechtspraak thans reeds met wijsheid de omstandigheden heeft bepaald waarin billijkheidshalve een vergoeding moet worden toegekend, lijkt nu de tijd gekomen om de adviserende bevoegdheid door een beslissingsbevoegdheid te vervangen en anderzijds het toepassingsveld van die bepalingen tot bescherming der rechtzoekenden tot alle administratieve overheden uit te breiden. De aanneming van deze hervorming vergt aanpassingen van de tekst van de artikelen 6 bis, 8 en 8 bis» (*Gedr. St. Senaat*, 1963-1964, nr. 215, p. 16) ;

Overwegende dat in de verdere parlementaire bespreking alleen nog maar sprake is geweest van de beperkende interpretatie die de termen «buitengewone schade» moesten krijgen en van de adviesbevoegdheid door arrestbevoegdheid ; dat het vraagstuk van 's Raads bevoegdheid om kennis te nemen van een aanvraag om herstelvergoeding voor een rechtstreeks door de wet veroorzaakte buitengewone schade niet meer is opgeworpen ;

Overwegende dat de afdeling administratie van de Raad van State in een advies van 21 mei 1969 de in artikel 7, § 1, eerste lid, van de wet van 23 december 1946 voorkomende term «Staat» heeft uitgelegd als «de rechtspersoon aan wie de uitoefening van het soevereine gezag op een bepaald grondgebied — daarin uiteraard ook de wetgevende macht — wordt toegerekend» ; dat zij daaruit heeft geconcludeerd dat de Raad van State bevoegd was om zich uit te spreken over schade die door een algemeen voorschrift dat direct door de wet zelf wordt vastgesteld, wordt veroorzaakt ;

Overwegende dat de wetgevende macht geen administratieve overheid is ; dat het, rekening gehouden zowel met het op 17 juni 1963 door de afdeling wetgeving als met het op 21 mei 1969 door de afdeling administratie verleende advies, de wetgever niet is kunnen ontgaan dat het vervangen van de term «Staat» door «administratieve overheid» in artikel 7, § 1, eerste lid, van de wet van 23 december 1946, tot gevolg zou hebben dat de Raad van State onbevoegd zou worden om kennis te nemen van een eis tot herstelvergoeding voor een rechtstreeks door de wet veroorzaakte buitengewone schade ; dat de wetgever, door die tekst waarvan de — overigens onbetwistbare — strekking tijdens de parlementaire voorbereiding van de wet van 3 juni 1971 duidelijk was gemaakt, zonder discussie aan te nemen, op stellige wijze die interpretatie heeft vastgelegd ; dat daaruit volgt dat de Raad van State niet langer bevoegd is om kennis te nemen van een eis tot herstelvergoeding voor een rechtstreeks door de wet veroorzaakte buitengewone schade ; dat de exceptie gegrond is,

Besluit

Artikel 1.

Het beroep wordt verworpen.

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

Se KAMER — 1 DECEMBER 1977

Voorzitter : de h. Meers

Raadsheren : de hh. Janssens en Van Gelder (rapporteur)

Openbaar ministerie : de h. Vandeplas

Advocaten : mrs. Bossers en van Lidth de Jeude

Inkomstenbelasting—Belastingvrijdom—Kadastraal inkomen van onroerend goed besteed voor de vestiging van ziekenhuizen—Wasserij gespecialiseerd in behandeling van linnen van ziekenhuizen, klinieken en bejaardentehuizen.

Om de vrijstelling van belastingen te bekomen is het voldoende dat een onroerend goed noodzakelijk is om de goede werking te verzekeren van één van de in art. 8 W.I.B. genoemde activiteiten en/of vestiging en dat de eigenaar, die zijn goed daartoe aanwendt, geen winst nastreeft.

Niet vereist is dat de eigenaar van het goed waarvoor belastingvrijdom wordt gevraagd, tevens eigenaar is van de inrichting waarvan het onroerend goed de werking verzekert.

Een kliniek, een ziekenhuis of een bejaardentehuis kan niet functioneren zonder dat het linnen gereinigd wordt onder gunstige hygiënische omstandigheden en tegen een draagbare gewettigde kostprijs. Nu elke inrichting afzonderlijk geen eigen wasserij kan installeren en in werking houden (zie nader het arrest), is het bestaan van een gespecialiseerde wasserij, die zonder winstoogmerk werkzaam is en belast wordt met die dienst, noodzakelijk voor de goede werking van ziekenhuizen, klinieken en bejaardentehuizen.

Vereniging van Openbare Verzorgingsinstellingen
t/ Belgische Staat

Advies van het openbaar ministerie

De rekwirante betwist de onroerende voorheffingen van de aanslagjaren 1972, 1974 en 1975 voor het onroerend eigendom dat haar toebehoort en dat aangewend wordt als wasserij en garage.

Zij beroept zich op de vrijstelling van art. 8 W.I.B. Als eerste voorwaarde geldt hier dat de eigenaar geen winstoogmerk nastreeft. Aan dit vereiste is voldaan, het Bestuur heeft een grondig onderzoek ingesteld en hieruit is duidelijk gebleken dat de onbaatzuchtigheid van de Vereniging van Openbare Verzorgingsinstellingen niet in twijfel kan worden getrokken.

Anderdeels vereist art. 8 W.I.B. dat het onroerend goed of een gedeelte ervan o.m. besteed wordt voor vestiging van ziekenhuizen, godshuizen, klinieken, dispensaria e.d. Het onroerend goed wordt echter niet rechtstreeks aangewend als zodanig, maar wordt gebezigd voor wasserijdoeleinden uitsluitend ten voordele van ziekenhuizen en verplegingsinrichtingen. Het gaat hier dus om een onrechtstreeks gebruik.

In geval van onrechtstreeks gebruik zijn dan weer volgende voorwaarden gesteld :

1. Het eigendom of een gedeelte ervan moet noodzakelijk zijn om een in de wet beschreven activiteit te kunnen verwezenlijken of de goede werking ervan te verzekeren.

De verweerder in beroep wijst dit noodzakelijk karakter zonder meer van de hand. Ik meen nochtans dat aanvaard

mag worden dat de behandeling, het wassen en steriel maken van het linnen van een ziekenhuis of verplegingsinstelling een belangrijke taak is van de verpleging in brede zin. Een dergelijke taak kan niet aan onverschillig welke wasserij worden toevertrouwd en ik ben de mening toegedaan dat een gespecialiseerde wasserij, waarvan de hygiëne en de deskundigheid gegarandeerd worden, ongetwijfeld tot de «goede werking» van de verplegingsinstelling op essentiële wijze bijdraagt.

2. Uw Hof beslist soeverein of het onroerend goed «noodzakelijk» is voor het bereiken van haar doel, voor het beoefenen van de activiteit van de verplegingsinstelling (Cass., 27 januari 1948, *Pas.*, 1948, I, 60; Cass., 10 februari 1948, *Arr. Cass.*, 1948, 83).

Hooguit zou het Bestuur kunnen aanvoeren dat niet juist dit onroerend goed te Wijnegem aangewend moest worden voor wasserijdoeleinden: reeds eerder werd beslist dat de toepassing van art. 8 W.I.B. niet afhangt van de ligging van het goed, maar van de bestemming ervan (Hof Brussel, 12 december 1973, *Journ. prat. dr. fisc.*, 1973, 39).

Het is niet onontbeerlijk dat het onroerend goed dat onrechtstreeks dienstig is voor de goede werking van een van de in art. 8 W.I.B. genoemde activiteiten aan de hoofdinstelling paalt, deel uitmaakt van hetzelfde gebouwencomplex, rechtstreeks verbonden is met het hoofdgebouw. De band, de relatie, de ondergeschiktheid is niet louter geografisch, maar kan ook door de bestemming van het goed worden bepaald.

In het onderhavige geval heeft het Bestuur geenszins betwist dat het onderhavige goed in aanmerking kwam voor het beoogde doel, m.a.w. het Bestuur betwist alleen de noodzakelijkheid van de prestatie, niet de noodwendigheid van het gebruik van het bedoelde onroerend goed.

3. De Directeur beweert dat het onroerend goed, om belastingvrijdom te genieten, deel moet uitmaken of «afhangen» van een onroerend goed dat rechtstreeks voor een der in de wet opgesomde activiteiten is gebezigd. Dit «afhangen», interpreteert hij als «toebehorende aan dezelfde eigenaar».

De vereniging zonder winstoogmerk die de wasserij exploiteert is natuurlijk niet dezelfde vereniging die de onderscheidene ziekenhuizen, klinieken en bejaardentehuizen onder haar berusting heeft. Elke verplegingsinstelling heeft meestal haar eigen vereniging.

De stelling van het Bestuur vindt echter geen steun in de geciteerde rechtspraak (cf. Cass., 19 oktober 1948, *Arr. Cass.*, 1948, 504 en 506; Cass., 22 december 1948, *Arr. Cass.*, 1948, 659; Cass., 13 september 1966, *Arr. Cass.*, 1967, 61). Noch de tekst van de wet, noch de rechtspraak, noch de rechtsleer maken hiervan gewag.

Ik meen dat het door het Bestuur gestelde vereiste geen steun vindt in enige wettelijke bepaling: het is m.i. voldoende dat de afhankelijkheid blijkt uit de ondergeschiktheid aan het nagestreefde doeleinde van de instelling waarvoor het onroerend goed dient.

Besluit: De voorziening is toelaatbaar en gegrond. Er zijn redenen voorhanden om aan te nemen dat rekwirante de belastingvrijdom van art. 8 W.I.B. genieten kan voor het onroerend goed dat gebruikt wordt als wasserij en garage te Wijnegem.

(get.) A. Vandeplas

Arrest

Overwegende dat niet betwist wordt en trouwens vast-

staat dat appellante in haar eigendom sedert 2 oktober 1972 een wasserij exploiteert te Wijnegem, met een garage voor het in- en uitrijden van de bestelauto's, die uitsluitend linnen behandelt van ziekenhuizen en bejaardentehuizen van de toenmalige C.O.O.'s, dat die behandeling gebeurt tegen kostprijs en dat appellante geen winst maakt;

Overwegende dat appellante in haar bezwaarschrift vrijstelling van de onroerende voorheffing vroeg, die door de directoriale beslissing geweigerd werd;

Overwegende dat uit het verzoekschrift tot voorziening blijkt dat de vraag van appellante niet gebaseerd is op art. 157 W.I.B. doch wel op art. 8 W.I.B.;

Overwegende dat volgens gezegd art. 8 W.I.B., belastingvrijdom geniet het kadastraal inkomen van de onroerende goederen of delen van onroerende goederen, welke een eigenaar die geen winstoogmerken nastreeft, zal hebben besteed voor de uitoefening van een openbare erediens, voor onderwijsdoeleinden, voor de vestiging van ziekenhuizen, godshuizen, klinieken, dispensaria, vakantiehuizen voor kinderen en gepensioneerden, of van andere soortgelijke weldadigheidsinstellingen;

Overwegende dat het vestigen van een wasserij met garage niet gelijkgesteld kan worden met het vestigen van een volledig ziekenhuis, kliniek of een andere soortgelijke weldadigheidsinstelling;

Overwegende dat echter in principe ook vrijstelling kan worden verleend in geval van onrechtstreeks gebruik;

Overwegende dat, om de vrijstelling te kunnen krijgen, het voldoende is dat het onroerend goed noodzakelijk is om de goede werking te verzekeren van een van de in art. 8 W.I.B. genoemde activiteiten en/of vestiging en dat de eigenaar, die zijn goed daartoe aanwendt, geen winst nastreeft;

Overwegende dat geenszins vereist wordt dat de eigenaar van het goed waarvoor de vrijstelling wordt gevraagd, tevens eigenaar is van de instelling waarvan het de goede werking moet verzekeren;

Overwegende dat, gelet op het feit dat het nagenoeg onmogelijk is in ziekenhuizen, klinieken en bejaardentehuizen zelf een wasserij te installeren of in werking te houden, dit om redenen van plaatsruimte en wijzigingen in de sociaal-economische omstandigheden, gelet op het feit dat «gewone» wasserijen (handelaars) niet steeds de nodige waarborgen van hygiëne bieden, speciaal wat het ziekenhuislinnen betreft en in elk geval, gelet op de veel hogere uitgave die het behandelen van linnen in een wasserij die met winstoogmerk werkt met zich zou brengen, het bestaan van een wasserij, die zonder winst werkt en die uitsluitend gespecialiseerd is op het behandelen van linnen van ziekenhuizen, klinieken en bejaardentehuizen, noodzakelijk is om de goede werking van ziekenhuizen, klinieken en bejaardentehuizen te verzekeren;

Overwegende dat een kliniek, ziekenhuis of bejaardentehuis niet kan functioneren zonder dat het linnen gewassen wordt onder gunstige hygiënische omstandigheden en tegen een draagbare en gewettigde kostprijs;

Overwegende dat de garage, waar bestelauto's gelost en geladen worden, een integrerend deel uitmaakt van de wasserij;

Om die redenen,

Het Hof, rechtdoende op tegenspraak;

Gehoord, in openbare zitting, het verslag van de heer

raadsheer A. van Gelder en het eensluidend advies van de heer substituut-procureur-generaal A. Vandeplas; verklaart het beroep toelaatbaar en gegrond; vernietigt de beslissing waartegen beroep en de betwiste aanslagen; veroordeelt geïntimeerde tot terugbetaling van de ten onrechte betaalde belasting; veroordeelt geïntimeerde in betaling van de kosten.

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

K.I. — 9 DECEMBER 1977

Voorzitter: de h. Paternostre

Raadsheren: mevr. de Man en de h. Claessens

Substituut-procureur-generaal: de h. Velleman

Onderzoeksrechter—Verhoor van de verdachte—Rechten van de verdediging.

Behalve in het geval dat de onderzoeksrechter beslist een bevel tot aanhouding te verlenen, is de ondervraging van de verdachte door de onderzoeksrechter geen wettelijke verplichting.

M.b.t. de vrijwaring van de rechten van de verdediging en met het oog op een objectief onderzoek, komt de ondervraging van de verdachte door de onderzoeksrechter echter voor als een essentiële onderzoeksverrichting, die slechts uitzonderlijk achterwege mag gelaten worden.

De delegatie, door de onderzoeksrechter belast met een ambtelijke opdracht, aan een gerechtelijk inspecteur strekkende tot het verhoor van de verdachte terwijl de onderzoekende magistraat uitdrukkelijk een persoonlijke uitvoering van die opdracht voorstond, is onverenigbaar met de geldende deontologische regels.

Vordering

Gezien de stukken van het onderzoek, geopend ingevolge de stelling als burgerlijke partij door meester L. Lernout, voor en uit naam van Van S. (...) ten laste van M. (...) wegens laster en eerroof;

Gezien de vordering van de procureur des Konings te Antwerpen van 6 juli 1977 tot het instellen van een gerechtelijk onderzoek tegen de voormelde verdachte wegens laster;

Gezien de bijkomende vordering van de procureur des Konings te Antwerpen van 21 september 1977 ten einde «M. in betichting te stellen»;

Gezien de beschikking van de onderzoeksrechter van 22 september 1977 waarbij gezegd wordt:

Als gevolg aan de aanvullende vordering van Uw ambt, nr. 25.328/77 dd° 21 september 1977, in zake M., heb ik de eer nogmaals te verwijzen naar de stukken 11, 12 en 10 van het dossier, waarin respectievelijk mijn ambtelijke opdracht aan onze collega te Mechelen, dd° 15/6/1977, dezes lastgeving aan de gerechtelijke politie te Mechelen, dd° 15/6/1977, en de uitvoering door deze politiedienst, dd° 24/6/1977 vervat zijn; herhaling dezer formaliteit komt mij overbodig voor, en niet slechts nutteloos voor de belangen der verdediging, maar zelfs tergend; het blijkt dat verdachte thans zeer goed op de hoogte is van het haar ten laste gelegde feit, en ik kan mij niet inlaten met de wijze

waarop in andere arrondissementen een «inbetichtingstelling» van een niet-aangehouden verdachte gebeurt; ik heb de eer mij te beroepen op de ingevolge een voorgaand gelijkaardig incident reeds gevestigde rechtspraak van het Hof van Beroep te Antwerpen, nl. een arrest dd° 18 februari 1977, inzake Edmondus. Om deze redenen weiger ik gevolg te geven aan Uw vordering dd° 21 september 1977.

Gezien het hogere beroep ingesteld op 26 september 1977 door de procureur des Konings tegen deze beschikking;

Overwegende dat dit hogere beroep ontvankelijk is;

Overwegende dat de verdachte op 14 juni 1977 te Antwerpen werd verhoord betreffende de feiten die het voorwerp uitmaken van het gerechtelijk onderzoek, door een gerechtelijk officier, hulpofficier van de procureur des Konings ingevolge opdracht van de onderzoeksrechter;

Overwegende dat de onderzoeksrechter te Antwerpen op 15 juni 1977 zijn ambtgenoot te Mechelen verzocht de verdachte, die te Mechelen woonachtig is, «persoonlijk te laten weten dat zij verdacht is van 'laster', ingevolge een onderzoek hangende te Antwerpen ingevolge burgerlijke partijstelling door haar gewezen echtgenoot Van S. Bevestigt zij in dit verband haar verklaring afgelegd aan de gerechtelijke politie te Antwerpen op 14 juni jl., waarvan copij hierbij gevoegd? Heeft zij in deze zaak een advocaat gekozen?»

Overwegende dat de onderzoeksrechter te Mechelen deze ambtelijke opdracht voor uitvoering overmaakte aan de eerstaanwezende commissaris voor gerechtelijke opdrachten of de leidende officier te Mechelen en dat een eerstaanwendend gerechtelijk inspecteur eerste klas, die de hoedanigheid van officier van gerechtelijke politie niet had, op 24 juni 1977 de verdachte heeft verhoord;

Overwegende dat de onderzoeksrechter te Antwerpen op 5 september 1977 en op 20 september 1977 telkens de stukken van het onderzoek mededeelde aan de procureur des Koning met het oog op de regeling van de rechtspleging voor de Raadkamer;

Overwegende dat de verdachte tijdens het gerechtelijk onderzoek niet door de onderzoeksrechter werd ondervraagd;

Overwegende dat de ondervraging van de verdachte door de onderzoeksrechter, met het oog op de strafvordering en ter vrijwaring van de rechten van de verdediging, een onmisbaar onderdeel van het gerechtelijk onderzoek uitmaakt en als dusdanig een essentiële vereiste is (*Pandectes Belges*, tw. *Information*, nrs. 448 en 449; J. Simon, *Strafvordering*, nr. 421; A. Braas, *Précis de procédure pénale*, 3e ed., I, nrs. 407 en 518);

Overwegende dat indien aan dit vereiste niet is voldaan het gerechtelijk onderzoek in die mate onvolledig is dat het onderzoeksgerecht niet in de mogelijkheid zou zijn de verdachte wegens de hem ten laste gelegde feiten te verwijzen naar de rechtsmacht van wijzen zo deze verwijzing gevorderd wordt en zich opdringt (K.I. Brussel, 5 december 1974, *J.T.*, 1975, 262);

Overwegende dat de ondervraging van de verdachte met tenlastelegging door de onderzoeksrechter, als noodzakelijk onderdeel van het gerechtelijk onderzoek, een daad is die tot de jurisdictionele bevoegdheden van de onderzoeksrechter behoort en dus door hem persoonlijk moet worden verricht of bij rogatoire opdracht kan worden verricht door een magistraat die over dezelfde bevoegdheid beschikt, in casu de onderzoeksrechter te Mechelen, daar

de verdachte te Mechelen woont (J. Hoeffler, *Traité de l'instruction préparatoire en matière pénale*, nrs. 77 en 229 ; *Rép. prat. de droit Belge*, tw. *Commission rogatoire*, nrs. 98 en 106) ;

Overwegende dat de ondervraging van de verdachte te Mechelen op 24 juni 1977 door een eerst aanwezende inspecteur voor gerechtelijke opdrachten te Mechelen, die geen officier van gerechtelijke politie is, geenszins gelijkgesteld kan worden met een ondervraging en tenlastelegging die door de onderzoeksrechter zelf zou zijn gedaan ;

Overwegende dat het hoger beroep dan ook gegrond is ;

Gezien de artikelen 9, 61, 218, 235 en 539 van het wetboek van strafvordering en de artikelen 2, 11 tot 14, 24, 31 tot 37 en 41 van de wet van 15 juni 1935 ;

Vordert het Hof, kamer van inbeschuldigingstelling, het hogere beroep ontvankelijk en gegrond te verklaren, de beschikking waartegen hoger beroep te niet te doen, te zeggen dat er aanleiding bestaat tot het uitvoeren door de onderzoeksrechter van de vordering van de procureur des Konings te Antwerpen van 21 september 1977 en de onderzoeksrechter te Antwerpen te gelasten persoonlijk over te gaan tot het ondervragen van en het ten laste leggen aan de verdachte M.

Arrest

Overwegende dat het hoger beroep ontvankelijk is ;

Overwegende dat, behalve in het geval dat de onderzoeksrechter beslist een bevel tot aanhouding te verlenen, de ondervraging van de verdachte door de onderzoeksrechter geen wettelijke verplichting is ;

Overwegende evenwel dat ten aanzien van de vrijwaring van de rechten van de verdediging en met het oog op een objectief onderzoek, de ondervraging van de verdachte door de onderzoeksrechter als een essentiële onderzoeksverrichting voorkomt ; dat slechts voor het geval dat het als een overbodig formalisme mocht naar voren komen, het verhoor van de verdachte achterwege gelaten kan worden ; dat met de ondervraging van de verdachte door een politieofficier, de onderzoeksrechter slechts uitzonderlijk vrede zal nemen ;

Overwegende dat ofschoon hem door zijn collega te Antwerpen uitdrukkelijk was opgedragen persoonlijk verdachte te ondervragen en ten laste te leggen, de onderzoeksrechter te Mechelen bewuste ambtelijke opdracht voor uitvoering overzond aan de eerstaanwezende commissaris voor gerechtelijke opdrachten, of de leidende officier, te Mechelen ;

Overwegende dat bedoelde ambtelijke opdracht, gegeven aan een magistraat met dezelfde bevoegdheid, regelmatig is, gelet op het feit dat verdachte te Mechelen verblijft maar dat de delegatie van die opdracht door de onderzoeksrechter te Mechelen, tegen het uitdrukkelijk verzoek van zijn ambtsgenoot te Antwerpen in die zelf een persoonlijke uitvoering van die opdracht voorstond, onvermijdelijk is met de geldende deontologische regels ; dat bovendien bewuste delegatie uitgevoerd werd door een eerstaanwezende gerechtelijk inspecteur eerste klas en dat deze inspecteur de hoedanigheid niet had van officier van gerechtelijke politie ;

Overwegende dat derhalve, nu ter zake de ondervraging van verdachte met tenlastelegging onontbeerlijk voorkomt, onderhavig hoger beroep gegrond is ;

Gelet op de artikelen 9, 61, 218, 235 en 539 van het Wetboek van Strafvordering, en de artikelen 2, 11 tot 14, 24, 31 tot 37 en 41 der wet van 15 juni 1935 ;

(...)

Ontvangt het hoger beroep.

Doet de bestreden beschikking teniet.

Zegt voor recht dat er aanleiding bestaat tot het uitvoeren door de Onderzoeksrechter van de vordering van de Procureur des Konings te Antwerpen dd° 21 september 1977.

Gelast de Onderzoeksrechter te Antwerpen persoonlijk over te gaan tot het ondervragen van en het ten laste leggen aan verdachte M.

NOOT—In verband met het verhoor van de verdachte door de onderzoeksrechter zie ook : Hof Brussel, 28 mei 1910, *R.D.P.*, 1910, 812 ; Cass., 29 maart 1926, *Pas.*, 1926, 1, 325 ; Raadk. Brussel, 30 januari 1967, *R.D.P.*, 1966-67, 628 ; Corr. Antwerpen, 26 november 1976, *R.W.*, 1977-78, 1375, met noot.

De kamer van inbeschuldigingstelling behoudt zich het recht voor telkens in concreto na te gaan of de onderzoeksrechter « uitzonderlijke redenen » had om de ondervraging van de verdachte en diens tenlastelegging als een overbodig formalisme achterwege te laten.

Zulks beantwoordt volkomen aan de taak die aan de kamer van inbeschuldigingstelling is opgedragen, daar zij overeenkomstig art. 235 van het Wetboek van Strafvordering het hoger toezicht uitoefent over alle gerechtelijke onderzoeken van het rechtsgebied.

A. Vandeplas

ARBEIDSHOF TE BRUSSEL

3e KAMER — 27 MEI 1977

Voorzitter : de h. Van de Velden

Raadsheren in sociale zaken : de hh. Reygaets en Van Meenen

Advocaten : mrs. Smedts loco Claeys en Vanbiervliet loco Baert.

Arbeidsovereenkomst bedienden—Beëindiging om dringende reden—Geen opzeggingsvergoeding—Draagwijde van art. 18.

De partij die een arbeidsovereenkomst opzegt om een dringende reden, kan van de tegenpartij geen opzeggingsvergoeding eisen ; de sanctie bij zware fout bestaat immers in de onmiddellijke afdanking zonder enige vergoeding.

Volgens art. 18, lid 1, van de Arbeidsovereenkomstwet voor bedienden kan de partij die de arbeidsovereenkomst om dringende reden beëindigd heeft, een schadevergoeding eisen in zoverre zij buiten de normale gevolgen van de verbreking een schade heeft ondergaan die rechtstreeks voortvloeit uit het ontslag zelf.

N.V. C. t/ B. en S.

(...)

Overwegende dat de eerste rechter terecht beslist heeft dat de geïntimeerden wegens dringende redenen onmiddellijk door appellante ontslagen werden, bij brieven van 14 februari 1973, wegens het stichten van een vennootschap waarvan het maatschappelijk doel identiek was aan dat van appellante zelf, een feit dat niet betwist wordt ;

dat het Hof daaraan nog toevoegt dat het loutere feit van de oprichting van een concurrerende maatschappij, zonder werkelijk een handelsactiviteit ontplooid te hebben, wel degelijk een dringende reden uitmaakt die een onmiddellijk ontslag rechtvaardigt, zoals appellante in casu terecht aanvoert (cf. Cass., 5 mei 1976, *Info Jura*, 1976, 159);

dat het vonnis a quo anderzijds ook terecht beslist heeft, dat de partij die onmiddellijk een einde maakt aan de arbeidsovereenkomst wegens dringende reden, van de tegenpartij bovendien geen opzeggingsvergoeding kan eisen, omdat de sanctie op de zwaarwichtige fout precies bestaat in de onmiddellijke afdanking zonder enige vergoeding;

dat artikel 18, lid 1, in fine, inderdaad betekent dat de partij, die de overeenkomst wegens zwaarwichtige redenen onmiddellijk verbreekt, wel aanspraak kan maken op schadeloosstelling indien hij bewijst dat hij buiten de normale gevolgen van de verbreking, een schade heeft ondergaan rechtstreeks voortspruitend uit de fout zelf die bedreven werd, *in casu*, de oneerlijke mededinging, en bijaldien bewezen is dat het gaat om een fout die beantwoordt aan de voorwaarden, gesteld bij artikel *Squater* van de wet op de arbeidsovereenkomst voor bedienden;

dat de eerste rechter de toekenning van een schadevergoeding op basis van het gemene recht niet in aanmerking heeft genomen, omdat hij terecht onderscheid maakt tussen de schade die het gevolg is van de onmiddellijke afdanking van de geïntimeerden, die normaal gedekt is door de forfaitaire opzeggingsvergoeding en de schade die voortspruit uit de fout zelf, *in casu* de oneerlijke mededinging;

dat trouwens over de gevolgen en de sanctie van deze oneerlijke mededinging reeds uitspraak gedaan werd door het arrest van 29 januari 1975, (A.R. nr. 12.936) van het Hof van Beroep te Brussel en door het vonnis van 26 maart 1976 (A.R. nr. 3861/75) van de Rechtbank van Koophandel te Brussel;

dat appellante derhalve geen recht heeft op de gevorderde schadevergoeding;

(...)

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUSSEL

14e KAMER — 5 JANUARI 1977

Voorzitter : de h. Van Malderen

Rechters : mevr. Viérin en mevr. Vaes

Advocaten : mrs. Van Waeg en Persoons loco Devos

Handelshuur—Aanvraag tot huurhernieuwing—Weigering wegens niet-toepasselijkheid van de wet op de handelshuur—Geen ten gronde gemotiveerde weigering—Uitlegging als aanvaarding van de hernieuwing.

De verhuurder kan zich tegen de aanvraag tot hernieuwing van de handelshuur enkel verzetten op grond van een van de redenen van art. 16, I, van de wet van 30 april 1951, zodat de weigering tot hernieuwing wegens een niet in dit artikel vermelde reden beschouwd dient te worden als niet gemotiveerd.

Het antwoord van de verhuurder op de aanvraag tot huurhernieuwing dient klaar en ondubbelzinnig ten gronde met redenen omkleed te zijn.

Een ten gronde met redenen omklede weigering op grond van art. 16, I, van voormelde wet is in casu niet voorhanden, daar een louter formele motivering, namelijk de niet-toepasselijkheid van de handelshuurwetgeving wegens te gering kadastraal inkomen, gelijkstaat met de afwezigheid van motivering.

Bijgevolg kan de aanvraag tot hiernieuwing niet als geweigerd aangemerkt worden.

N.V. G. t/ S.

Overwegende dat de oorspronkelijke eis van appellante strekte tot hiernieuwing, door appellante aangevraagd op 30 september 1974 bij aangetekend schrijven, van de huur van het huis, dienende als herberg, gelegen te (...), eigendom van geïntimeerde en dit voor een periode van 9 jaar vanaf 1 maart 1976 tegen de huurprijs van 15.000 fr. per jaar en voor het overige naar de bepalingen van de lopende huur;

Overwegende dat partijen niet betwisten dat geïntimeerde eigenaar is van de herberg noch dat in casu de handelshuurwetgeving toepasselijk is;

Overwegende dat geïntimeerde vooreerst beweert — en ter zake bij eerste conclusie incidenteel beroep instelde — dat appellante niet eigenares is van de handelszaak;

Overwegende dat geïntimeerde evenwel bij aanvullende conclusie afstand doet van zijn incidenteel beroep en er aanleiding bestaat hem hiervan akte te verlenen;

Overwegende dat geïntimeerde ten tweede opwerpt dat zijn aangetekende brief van 18 december 1974 waarbij hij antwoordde op de aanvraag van huurhernieuwing van appellante van 30 september 1974 als een eenvoudige weigering van huurhernieuwing beschouwd diende te worden zoals bedoeld door art. 16, IV, van de handelshuurwet en zoals — weliswaar ten onrechte — beslist door de eerste rechter;

Overwegende dat de tekst van vermelde brief van 18 december 1974 als volgt luidt : «Tot mijn spijt moet ik U meedelen dat U geen recht hebt op de huurhernieuwing, door U aangevraagd in uw brief van 30 september 1974. Inderdaad volgens § 1 art. 2, 4°, van de wet op de handelshuren van 30 april 1951 is laatstgenoemde wetgeving niet van toepassing op het huren van handelshuizen met te gering kadastraal inkomen. Dientengevolge hebt U ook geen recht op vergoeding wegens uitzetting»;

Overwegende dat — in strijd met wat de eerste rechter besliste — appellante terecht opwerpt, hetgeen door de rechtbank wordt beaamd, dat krachtens art. 14° van de handelshuurwet, de verhuurder, in casu geïntimeerde, die geen gewettigde weigering van hernieuwing, geen andere huurvoorwaarden en geen hogere huur — aangeboden door een derde — meedeelt, geacht wordt in te stemmen met de hernieuwing van de huurovereenkomst, tegen de aangeboden voorwaarden, daar een niet ter zake dienende reden van weigering (niet-toepasselijkheid van de handelshuurwetgeving wegens te gering kadastraal inkomen — een argument dat thans door geïntimeerde wordt prijsgegeven — geen gewettigde weigering is);

Overwegende dat geïntimeerde thans tevergeefs tracht te beweren dat hij toch de bedoeling had de huurhernieuwing te weigeren;

Dat zijn redenering (onvoldoende inlichtingen door cliënt verstrekt aan raadsman) van alle grond ontbloomt is en hij trouwens geen bewijs of begin van bewijs ter zake aanbrengt;

Overwegende dat geïntimeerde sinds het bestreden vonnis

geen nieuwe argumenten noch documenten naar voren brengt, die zijn standpunt geloofwaardig of bewijskrachtig kunnen maken ;

Overwegende trouwens dat uit het vonnis van 10 februari 1970 van het vredege recht van het kanton Asse duidelijk bleek dat het hier ging om een handelshuur ;

Overwegende dat de verhuurder zich tegen de aanvraag tot hernieuwing enkel kan verzetten op grond van een van de door de wet bepaalde redenen, vermeld in art. 16, I, van de wet van 30 april 1951, zodat de weigering tot hernieuwing wegens een niet in art. 16, I, vermelde reden beschouwd dient te worden als niet gemotiveerd (Rb. Brugge, 8 februari 1964, R.W., 164-65, 212 ; A. Pauwels, *Huur van handelshuizen*, in A.P.R., nr. 95, blz. 95) ;

Overwegende dat het antwoord van de verhuurder, op de vraag tot huurhernieuwing klaar en ondubbelzinnig ten gronde met redenen omkleed dient te zijn (Cass., 26 mei 1969, R.W., 1969-70, 673 ; Rb. Hasselt, 9 juni 1965, R.W., 1965-66, 741 ; Vred. Luik, 2e kanton, 4 februari 1971, *Jur. Liège*, 1970-71, 239 ; La Haye & Vankerckhove, «Le louage des choses» in *Les Nouvelles*, 11, nr. 1779 ; Pauwels en Raes, *Manuel pratique des baux à loyer et de baux commerciaux*, blz. 192, nr. 382) ;

Overwegende dat een ten gronde met redenen omklede weigering op grond van art. 16, I, van voormelde wet in casu niet voorhanden zijnde, de vraag tot hernieuwing van appellante niet kan worden beschouwd als zijnde geweigerd, doch als een aanvaarding van hernieuwing, door geïntimeerde, uitgelegd dient te worden, te meer daar een louter formele motivering (niet-toepasselijkheid van de handelshuurwetgeving wegens te gering kadastraal inkomen) gelijkstaat met de afwezigheid van motivering ;

Overwegende derhalve dat de oorspronkelijke vordering, zoals in hoofddorde geformuleerd, gegrond is, zodat het hoger beroep gegrond is en het bestreden vonnis hervormd dient te worden zoals hierna bepaald ;

(...)

BURGERLIJKE RECHTBANK TE ANTWERPEN

KORT GEDING — 29 JULI 1977

Voorzitter : mevr. Deloof

Advocaten : mrs. Herbosch loco Le Paige, Neels en Doeven-speck

Kort geding—Gerechtelijk sekwestre—Procédure op verzoekschrift en op dagvaarding—Sekwestratie van bewijsmateriaal, meer bepaald handelscorrespondentie.

In spoedeisende gevallen kan het sekwestre bevolen worden op verzoekschrift. De voorzitter kan de eiser machtigen om onder controle van de sekwestre kennis te nemen van de documenten bij hem in bewaring en er fotokopie van te nemen. Zodra dit gebeurd is, bestaat er geen reden om het sekwestre te handhaven, zodat deze maatregel voldoende is om de rechten van beide partijen te vrijwaren.

N.V. K. t/ V.

Overwegende dat door beschikking van 14 juli 1977 (zie kolom 2028) op verzoekschrift verleend, gerechtsdeur-

waarder Marc Van Kerckhoven als sekwestre werd aangesteld «van alle documenten in verband met de cliënteel van verzoekster o.m. gevestigd in Zambia, Kenya en Centraal Amerika, in afwachting dat er contradictoir over beslist wordt in kort geding op de eerstvolgende zitting» ;

Dat het onderhavige geding strekt tot bevestiging van de opdracht van de benoemde sekwestre en dit tot op het ogenblik dat er door de voorzitter van de rechtbank van koophandel uitspraak gedaan zal worden over de eis tot staking van oneerlijke handelspraktijken, die eiser inleidde tegen verweester op de zitting van 28 juli 1977 ;

Overwegende dat in het verzoekschrift tot aanstelling van sekwestre door eiseres verwezen werd naar «talrijke briefwisseling en lijsten van cliënten in Zambia, Kenya en Centraal Amerika» die aangetroffen werden bij de heer V. in het kader van beslagmaatregelen ten bewarende, titel getroffen ter verzekering van de terugbetaling van bedragen waarvoor eiseres werd opgelicht, briefwisseling die zich bevond in een reeks ordners ;

Dat gezegd bewarend beslag van 13 juli 1977 inderdaad 12 diverse ordners aanduidt met vermelding van de landen waarop zij betrekking hebben, inhoudende kopies van diverse correspondenties met firma's ; dat het beslag slechts op de mappen berustte en niet op de inhoud ervan ;

Dat het die 12 ordners zijn met hun inhoud die door de sekwestre in bewaring genomen werden door P.V. van 14 juli 1977 en geïnventariseerd enkel met het aantal bladzijden van ieder aan te duiden ;

Dat terloops dient te worden opgemerkt dat kort na de diverse beslagleggingen verweerder tot volledige afbetaling van zijn schuld in hoofdsom overging (nog 315.687 fr.) ;

Dat volgens pleitnota van verweerder de sekwestre bij nieuw P.V. van 19 juli 1977 een bijkomend sekwestre gesteld heeft op handelscorrespondenties van verweerder, met aanduiding van de specifieke firma's, alle uit Zambia waarmede ze gevoerd werd ;

Overwegende dat verweerder zowel de ontvankelijkheid als de grond van de inbewaringgeving betwist ;

Dat verweerder nl. het inleiden van het verzoekschrift onwettelijk acht omdat geen dringende noodzakelijkheid bestond ; dat daarenboven verweerder zich altijd bereid verklaarde al zijn stukken mede te delen ;

Overwegende nochtans dat de beschikking de hoogdringendeheid beklemtoonde «gezien de vrees kan bestaan dat de documenten wederrechtelijk ontdragen worden» ;

Dat inderdaad het bestaan van de 12 ordners op de zetel van de firma van verweerder, pas ter kennis van eiseres gekomen was door de beslaglegging ;

Dat gezien de vroegere oplichtingservaring die eiseres met de heer V. opgedaan had, zij wel mocht vrezen dat bij het mededelen van stukken, hij de voor hem bezwarende stukken zou verwijderen ;

Overwegende dat verweerder nog opwerpt dat het sekwestre gaat over stukken «die betrekking hebben op de cliënteel van eiseres» en dat zij ten stelligste betwist dat eiseres een subjectief recht zou hebben op haar cliënteel ;

Overwegende dat deze betwisting over het oneerlijk wegslepen van de cliënteel van eiseres de grond van de zaak aanbelangt en niet door ons dient te worden onderzocht ;

Overwegende dat verweerder nog opmerkt dat de beschikking steunt, enkel op art. 1961, 1°, B.W. dat slechts de mogelijkheid van het sekwestre opent over roerende goederen die reeds in beslag genomen zijn ; dat de inhoud van de ordners niet in beslag genomen was ; dat om die redenen ook

het sekweste niet verantwoord was ;

Overwegende dat indien er een zekere verwarring geweest is in het verzoekschrift bij spoedprocedure zodat de beschikking slechts verwijst naar art. 1961, 1°, B.W., er niet uit het oog verloren mag worden dat art. 1962, 2°, wel de inbewaarneming toestaat van alle onroerende en roerende voorwerpen ;

Dat deze onnauwkeurigheid in de motivering van de beschikking thans verbeterd kan worden, zonder enig nadeel voor verweerder ;

Ten gronde

Overwegende dat verweerder de hem verweten parasitaire mededinging ten nadele van zijn vroegere werkgeefster ten stelligste betwist ;

Dat hij wel moet toegeven dat hij soms dezelfde klanten als eiser aangesproken heeft maar meent dat dit toegelaten is in de exporthandel des te meer daar geen concurrentiebeding voorkwam in zijn bedieningscontract ;

Overwegende dat deze betwisting door de voorzitter van de rechtbank van koophandel zal dienen te worden beslecht in het raam van de hangende vordering tot staking ;

Overwegende dat verweerder daarenboven opmerkt dat een bevestiging van het sekweste niet duldbaar is omdat het lamleggen van heel zijn handelsactiviteit hem niet toelaat de lopende briefwisseling te beantwoorden, en hem aan onherroepelijke schade blootstelt ;

Dat daarenboven het sekweste volledig nutteloos is, daar hij zich altijd bereid verklaarde geheel de in bewaring genomen correspondentie voor te leggen ;

Overwegende dat eiseres zelf in ondergeschikte orde machtiging vraagt om fotokopie te nemen van de documenten in bewaring bij de sekweste alvorens tot restitutie over te gaan ;

Overwegende dat deze maatregel inderdaad zal volstaan om de rechten van beide partijen te vrijwaren ; dat men niet inziet welk bezwaar verweerder tegen deze maatregel zou kunnen uiten, aangezien dit hem de mededeling van de stukken die hij aanbiedt, vergemakkelijkt ;

Om die redenen,

Na akte gegeven te hebben aan verweerder van het voorbehoud dat hij maakt later schadevergoeding te eisen ;

Zegt dat het verzoekschrift van 14 juli 1977 tot het leggen van een bewarend sekweste ontvankelijk en gegrond was ; Dat er echter geen reden is om het sekweste te handhaven nadat eiseres — op haar kosten — er kennis en fotokopie van genomen zal hebben ; Machtigt eiseres om onder controle van de sekweste kennis te nemen van de documenten bij hem in bewaring, en er fotokopie van te nemen ;

Maakt een einde aan de opdracht van gerechtsdeurwaarder M. Van Kerckhoven vanaf het ogenblik dat eiseres tot deze kennisname en eventuele fotokopie is kunnen overgaan ; beveelt dan de teruggave van al de documenten in de kantoren van verweerder.

De beslissing inzake de kosten wordt aangehouden.

NOOT—De sekwestratie van bewijsmateriaal—Een gerechtelijke hinderlaag ?

1. Dat een instelling als het sekweste van haar doel afgewend kan worden moge blijken uit de feiten en omstandigheden die aanleiding

gaven tot de hierboven gepubliceerde beschikkingen. Het beantwoorden van de vraag of dat inderdaad ook gebeurd is en bijgevolg of het bevelen van een sekweste *in casu* al dan niet als rechtmatig mag worden beschouwd is de bedoeling van deze noot. De feiten en achtergronden zijn in ruime mate bepalend voor dit antwoord.

De N.V. Komex, eiseres, is een exportfirma, waarbij de heer Vuyst, verweerder, (de gebruikte namen zijn fictief) als bediende in dienst was. Hij werd ontslagen in pijnlijke omstandigheden en zelfs van oplichting verdacht. Het ontslag en de beschuldiging van oplichting maakten niet het voorwerp uit van enige civielrechtelijke, zelfs strafrechtelijke procedure. Door Vuyst werd echter wel een schuldverkenning ondertekend, zodat Komex een schuldverordering had op Vuyst. Op grond hiervan werd bewarend beslag gelegd op zaken van Vuyst, o.a. op zijn ordners. De deurwaarder legde geen beslag op de inhoud van deze ordners (waarschijnlijk uit opportuniteitsoverwegingen omdat die inhoud voor niemand waarde had).

Inmiddels is Vuyst op zijn eentje een import-exportfirma begonnen. Zijn vroegere werkgever ziet dit met lede ogen aan, en beticht Vuyst zelfs van parasitaire concurrentie. Het is duidelijk dat om hier eventuele bewijzen van te vinden, het een buitenkans zou zijn een sekweste te vragen op de handelscorrespondentie van de concurrent. Heeft men immers precies niet op de ordners van die concurrent bewarend beslag gelegd ?

Vandaar dat Komex bij verzoekschrift (gezien het beweerde spoedeisend karakter en de volstrekte noodzakelijkheid) aan de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg de aanstelling vraagt van een sekweste die belast zal zijn met de voorlopige bewaring van deze ordners. De voorzitter gaat op dit verzoek in, doch niet zonder Komex de verplichting op te leggen de zaak contradictoir in kort geding voor te brengen bij dagvaarding. De procedure die dan volgt resulteert in een beschikking, waarin de voorzitter zegt dat het verzoekschrift tot het leggen van een bewarend sekweste ontvankelijk en gegrond was, maar dat er geen reden is om het sekweste te handhaven, nadat Komex, op haar kosten, fotokopie genomen zal hebben van de gesekwesteerde stukken.

2. Heel dit verhaal heeft een voor Vuyst hoogst onaangename situatie geschapen. Omdat een dergelijke firma uit de import-exportsector haar onderhandelingen aangaande prijs, leveringstermijn en andere voorwaarden per briefwisseling voert, maakt de gesekwesteerde handelscorrespondentie het enige substantiële bestanddeel van haar handelszaak uit. Zij vormt het volledige instrumentarium van de onderneming, zodat de bevolen maatregel de handelszaak van Vuyst verlamt. Deze vaststelling brengt zijn raadsman ertoe op te werpen dat de aard van de gesekwesteerde goederen hier maakt dat het sekweste geenszins een voorlopige maatregel is.

Een eerste vraag die de lezing van deze beschikkingen oproept is dan ook of bij wijze van voorlopige maatregel een sekweste bevolen kan worden als de aard van de gesekwesteerde goederen in feite tot gevolg heeft dat alle verdere activiteit van de getroffen onderneming wordt verhinderd.

Daar het bevolen sekweste bovendien enkel betekenis heeft voor zover in een procedure ten gronde de overlegging van de gesekwesteerde stukken gevorderd kan worden op grond van art. 877 Ger. W., rijzen er nog twee andere vragen : kan de sekwestratie van de gehele handelscorrespondentie gevorderd worden, en vormt het briefgeheim geen belemmering voor een dergelijke vordering ?

Samengevat kan het vraagstuk als volgt worden omschreven : kan de rechter bij wijze van voorlopige maatregel het sekweste bevelen van briefwisseling, met het oog op een toekomstige vordering tot overlegging ?

Het beantwoorden van deze vraag vergt een nader onderzoek van vier materies : a. het sekweste ; b. het kort geding ; c. de *actio ad exhibendum* of vordering tot overlegging ; d. het briefgeheim.

Stapsgewijze zal gepoogd worden uit te maken of het verzoek tot aanstelling van een sekweste niet afgewezen had moeten worden, om te beletten dat deze instelling van haar doel zou worden afgewend.

a. *Verzet art. 1961 B.W. zich hier niet tegen de aanstelling van een sekweste ?*

3. Het sekweste kan omschreven worden als de operatie die erin bestaat een litigieuze zaak in handen te geven van een derde. De bedoeling is de betrokken zaak in veilige handen te geven totdat over de betwisting uitspraak is gedaan. Het Burgerlijk Wetboek onderscheidt het bij overeenkomst bedongen sekweste en het gerechtelijk sekweste. Het is dit laatste dat ons hier interesseert. Art. 1961 B.W. verleent aan de rechter de bevoegdheid om het sekweste te bevelen

in drie gevallen: nl. «van roerende goederen die onder een schuldenaar in beslag zijn genomen, van een onroerend goed of van een roerend goed waarvan de eigendom of het bezit tussen twee of meer personen in geschil is, van zaken die een schuldenaar tot kwijting van zijn schuld aanbiedt».

Door verweerder werd aangevoerd dat de rechter niet kon steunen op art. 1961 B.W. om *in casu* het sekwester te bevelen. De beschikking van de voorzitter steunde inderdaad de eerste maal op art. 1961, 1°, B.W. (de procedure op verzoekschrift), de tweede maal op art. 1961, 2°, B.W. (de procedure op dagvaarding), terwijl enerzijds de betrokken correspondentie niet in beslag was genomen (het proces-verbaal van inbeslagname vermeldde uitdrukkelijk dat het beslag niet sloeg op de inhoud van de ordners) en anderzijds bezwaarlijk beweerd kan worden dat *de eigendom of het bezit* van deze briefwisseling tussen partijen in geschil was.

Hoewel bijgevolg de motivering van beide beschikkingen door een loutere verwijzing naar hetzij lid 1, hetzij lid 2 van art. 1961 B.W. als ongelukkig mag worden beschouwd, zou er nochtans geen bezwaar bestaan om het sekwester op grond van art. 1961 B.W. te bevelen, indien de opsomming welke dit artikel geeft als enuntiatief mag worden gezien.

4. Tot de tweede helft van de 19de eeuw werd deze opsomming (o.a. door Laurent en Huc) als limitatief beschouwd. Maar het sekwester vertoont voor alle partijen en op de meest uiteenlopende terreinen een groot belang en er bestaat geen enkele reden, zegt Mazeaud, om art. 1961 B.W. op beperkende wijze te interpreteren (MAZEAUD, III-2, blz. 673). Ook Laurent, voorstander van een beperkende interpretatie, moet erkennen dat «les nécessités de la pratique l'emportent sur la rigueur du droit» (LAURENT, XXVII, nr. 178). Deze laatste overweging is voor De Page trouwens een voldoende grondslag voor een uitbreidende interpretatie en hierdoor sluit hij aan bij de heersende rechtspraak (DE PAGE, V, blz. 271; anders: LAURENT, XXVII, nrs. 177 en 178; HUC, XI, nr. 271 e.v.).

Bovendien bepaalde de ordonnantie van 1667 dat «les séquestres pourront être ordonnés tant sur la demande des parties que d'office, en cas que les juges estiment qu'il y ait nécessité de le faire» (tit. 19, art. 2).

Het zijn de pragmatische overwegingen die ten grondslag liggen aan de instelling van het gerechtelijk sekwester en het doel dat zij beoogt die de bovenhand halen op een strikte interpretatie van de tekst.

Telkens als het, gelet op de omstandigheden, noodzakelijk blijkt een litigieuze zaak aan partijen te onttrekken ten einde de rechtsoplossing die zich later opdringt niet in het gedrang te brengen, kan de rechtbank tot het sekwester beslissen (DE PAGE, V, nr. 283; Hof Brussel, 28 oktober 1968, *Pas.*, 1969, I, 19).

Deze ruime omschrijving moet toelaten om ook in de door de gepubliceerde beschikkingen beoogde situatie een gerechtelijk sekwester te bevelen. Er dient echter voorbehoud gemaakt te worden voor wat betreft de gevolgdde procedure en de aard van de gesekwesteerde zaak, nl. correspondentie. Deze problemen zullen verderop onderzocht worden.

Voorlopig echter lijken de beschikkingen zeker gerechtvaardigd wanneer men terugdenkt aan de zeer ruime formulering van de ordonnantie van 1667, welke — indien men haar ratio tevens aanvaardt als ratio legis van het huidige art. 1961 B.W., hetgeen de meeste auteurs blijken te doen — ons een erg pragmatisch criterium aan de hand doet.

De door verweerder aangewende tekstargumenten mogen bijgevolg op grond van de heersende rechtsleer en rechtspraak als weinig nuttig beschouwd worden.

5. Maar indien er principieel geen bezwaar zou bestaan om in een bepaalde situatie een sekwester te bevelen, dan is er toch een grote voorzichtigheid geboden wegens de verreikende gevolgen die een dergelijke ernstige maatregel met zich kan brengen.

Om te voorkomen dat zekere rechten, die achteraf onbetwistbaar kunnen komen vast te staan, uitgeschakeld zouden worden stelt De Page volgend feitelijk criterium voorop: om een gerechtelijk sekwester te kunnen bevelen is de aanwezigheid vereist van: «des raisons majeures et dûment vérifiées» (DE PAGE, V, blz. 272).

De feitenrechter zal soeverein oordelen of dergelijke redenen voorhanden zijn (Cass., 27 april 1899, *Pas.*, 1899, I, 201).

De rechters zullen in hun motivering trouwens ruime aandacht besteden aan de belangen van alle partijen (Hof Brussel, 4 juni 1915, *Pas.*, 1915-1916, II, 195; Civ., 14 november 1917, *D.*, 1917.1.181).

Of de resp. voorzitters bij het verlenen van de gepubliceerde beschikkingen het door De Page geformuleerde criterium met zorg

hebben gehanteerd is een vraag die het best pas beantwoord wordt nadat alle aspecten van de zaak onderzocht zijn (zie verder b-c-d).

Dat bij het verlenen van de beschikking op verzoekschrift van een dergelijke bezorgdheid geen blijk werd gegeven, mag m.i. reeds beaamd worden. Kan men in een procedure op eenzijdig verzoekschrift oordelen over de aanwezigheid van «des raisons majeures et dûment vérifiées»? Door deze vraag belanden we bij het procedurele aspect van de kwestie.

b. Kan een dergelijke verreikende maatregel nog wel in kort geding bevolen worden?

6. Daar verweerder opwierp dat de gesekwesteerde handelscorrespondentie het volledig instrumentarium van zijn onderneming uitmaakte en het sekwester bijgevolg zijn gehele handelsaanklagde zodat het sekwester rechtstreeks met de grond van de zaak te maken zou hebben, dient nader te worden ingegaan op de vraag naar de bevoegdheid van de voorzitter in kort geding.

De voorzitter kan slechts bij voorraad uitspraak doen zonder nadeel voor de zaak zelf. Dit beginsel verbiedt de rechter in kort geding echter niet beslissingen te treffen die een nadeel aan een van de pleiters kunnen toebrengen. Wanneer hij een geschil beslecht, geeft hij aan een van de partijen voldoening en berokkent hij schade aan de tegenstander. In feite kan het voorkomen dat de geleden schade onherstelbaar blijkt.

Er is nadeel ten principale, telkens als de beschikking vooruitloopt op de zaak zelf, telkens als zij de oplossing voorstelt of aangeeft die de rechtbank zal moeten aannemen, wanneer zij op haar beurt uitspraak zal doen. De voorzitter moet amtsshalve de exceptie van onbevoegdheid aanvoeren, telkens als de toewijzing van de gevraagde maatregel een vooruitlopen op de beslissing ten gronde impliceert of onderstelt (FETTWEIS, nr. 472, blz. 257).

Meer bepaald i.v.m. het sekwester zegt het Gerechtelijk Wetboek dat de voorzitter sekwesters kan aanstellen (art. 584, 1°, Ger. W.) en dat de voorzitter op verzoekschrift uitspraak doet over de aanvraag tot benoeming van sekwesters, wanneer de overeenkomst tussen partijen of de wet hem die benoeming opdraagt (art. 585, 1°, Ger. W.). Dit laatste is hier echter niet het geval.

Terwijl er op grond van deze *algemene beschouwingen* reeds aanvaard kan worden dat als dusdanig geen bezwaar bestaat tegen de aanstelling van een sekwester bij beschikking van de voorzitter rechtsprekend in kort geding, zijn de *specifieke vragen* die de gevolgde procedure oproept inzake de behoorlijke vaststelling van de vereiste ernstige redenen, des te prangender (*des raisons majeures et dûment vérifiées*). Wat dit betreft dient uiteraard een onderscheid te worden gemaakt tussen de beschikking op verzoekschrift en de beschikking op tegenspraak. Het is hoofdzakelijk bij de eerste procedure dat in dit verband vraagtekens geplaatst kunnen worden.

7. Kan *in casu* een dergelijke verstrekkende maatregel als het sekwester bevolen worden bij beschikking welke niet op tegenspraak is verleend?

De rechtsleer lijkt unaniem deze mogelijkheid te veroordelen. Daar het sekwester altijd slaat op een litigieuze zaak, kan het niet bevolen worden op eenzijdig verzoekschrift. Oneigenlijke rechtspraak (waarbij de magistraat er zich toe beperkt zonder enige tegenspraak, hetgeen hem wordt gevraagd te gelasten, toe te staan of te weigeren) is niet mogelijk inzake sekwester. In dat geval is altijd een beschikking in kort geding noodzakelijk (DE PAGE, IV, nr. 282-B; zie eveneens HUC, XI, nr. 278).

De Page meent, dat art. 1961 B.W. hoe dan ook de aanwezigheid vereist van een geschil *sensu lato* en een dergelijke belangentegstelling verhindert een beschikking te verlenen op verzoekschrift.

Niet iedereen gaat hiermee akkoord, maar men is het er wel over eens dat er in ieder geval dient te worden gedagvaard zodra er van een betwisting sprake is (BAUDRY-LACANTINIERE, II, nr. 1288).

Hoe dan ook, deze betwisting is er, en zij sluit een procedure op verzoekschrift uit.

Garsonnet en Cézard-Bru geven een pasklare oplossing voor hetgeen de eerste rechter had moeten doen: zodra er, tegen alle verwachtingen in, een tegenstrever opdaagt, kan er van oneigenlijke rechtspraak geen sprake meer zijn en dient de rechter de zaak te verwijzen naar zijn gewone zitting om er op tegenspraak uitspraak te doen, nadat verweerder gedagvaard werd. Het wezen van de oneigenlijke rechtspraak ligt immers hierin dat zij betrekking heeft op vorderingen waarbij geen gekende, noch vermoede tegenstrever te pas komt (GARSONNET en CÉZARD-BRU, *Traité de Procédure*, VII, nr. 136).

Deze oplossing, die steunt op de precendenten (POTHIER, *Pandectae Justinianae in novum ordinem digestae*, II, nr. 8; HEINECCIUS, *Ele-*

menta juris civilis secundum ordinem Pandectarum, II, nr. 219) en door de meeste auteurs wordt onderschreven, werd ook door de rechtspraak toegepast inzake het sekwestreer.

Zo werd beslist dat wanneer één der erfgenamen, welke onderling overeengekomen waren om de nalatenschap te laten beheren door een mandataris, verlangt deze mandataris te laten vervangen door een gerechtelijk sekwestreer, zijn vordering vatbaar is voor tegenpraak en bijgevolg niet kan worden ingeleid bij verzoekschrift (Lyon, 26 november 1881, *D.P.*, 82.2.88).

Sporadisch is nochtans ook de tegenovergestelde opvatting verdedigd (BERTIN, *Le Droit*, 6 en 9 januari en 15 maart 1898, I, 221). Indien de verweerder van een mogelijk sekwestreer weet krijgt, zo argumenteert men, zouden er verduisteringen te vrezen zijn en om die te voorkomen moet de aanstelling van een sekwestreer verleend kunnen worden op verzoekschrift, zelfs in geval van betwisting. Die mogelijke verduisteringen waren het blijkbaar ook, die de eerste rechter dwars zaten.

Die visie wordt misschien het hevigst bekampt door Simon die het volstrekt ontoelaatbaar vindt dat men iemand een goed zou ontnemen wat hij bezit, zonder dat hij zich hiertegen zou kunnen verdedigen. Toegegeven dat de belangen van de eiser ernstig kunnen zijn, maar die van verweerder zijn dat ook. Hoe kan de rechter trouwens nagaan of aan de vereisten voor een sekwestreer voldaan is?

«Autoriser la voie de la requête... ce serait le règne de l'arbitraire et de l'insécurité, ce serait la porte ouverte aux guet-apens judiciaires» (SIMON, *Le séquestre judiciaire*, blz. 23).

Had de rechter zich niet moeten laten leiden door deze overweging, rekening houdend met het feit dat partijen rechtstreekse concurrenten waren en dat de aard der gesekwestreerde goederen, nl. correspondentie, tot extra-voorzichtigheid noopte? Deze overwegingen zijn m.i. voldoende om de oplossing van de eerste rechter af te wijzen. In de gegeven context kan er in een procedure op eenzijdig verzoekschrift geen sprake zijn van een vaststelling van «des raisons majeures et dûment vérifiées», welke de aanstelling van een sekwestreer dienen te gronden. Meer algemeen beschouwd kan gesteld worden dat er een keuze dient te worden gemaakt tussen de belangen die eiser heeft bij een spoedprocedure en het recht van verweerder op verdediging. Simon meent echter dat ook in geval van een procedure op dagvaarding het gevaar voor verduisteringen miniem is, aangezien de voorzitter in spoedeisende gevallen bij een beschikking verlot kan geven om ter zitting of te zijnen huize te dagvaarden op het bepaalde uur, zelfs op feestdagen en van dag tot dag of van uur tot uur (art. 1036 Ger. W.). Verweerders te kwader trouw zouden ondanks deze ultra-snelle procedure toch nog de kans kunnen zien om verduisteringen te plegen. Zouden dit echter geen uitzonderlijke gevallen zijn? «La loi doit s'inspirer des intérêts de la masse des citoyens, et l'on ne peut lui reprocher de sacrifier à la sauvegarde de ceux-ci des intérêts individuels présentant un caractère absolument exceptionnel» (SIMON, *id.*, blz. 24). Op de hier ter sprake gekomen belangenafweging zal verder worden teruggekomen (zie nr. 14).

Uit de motivering valt af te leiden dat de beweerde verplichting de eerste rechter ervan overtuigd heeft dat hij met een dergelijk uitzonderlijk geval te maken had, hetgeen het verlenen van een beschikking op verzoekschrift zou kunnen verklaren. Men bedenke echter dat er inzake oplichting geen vonnis gewezen was. De rechter heeft zich m.i. ten onrechte bevoegd geacht om een sekwestreer aan te stellen op een eenzijdig verzoekschrift. Quid echter indien aanlegger onmiddellijk tot dagvaarding was overgegaan? Hierboven is reeds gezegd dat er geen bezwaar bestaat tegen de aanstelling van een sekwestreer bij beschikking van de voorzitter, rechtsprekend in kort geding. Dit is bevestigd in het Ger. W. (art. 584, 1°) en werd reeds aanvaard door rechtsleer en rechtspraak (zie DE PAGE, IV, nr. 284; Hof Brussel, 31 januari 1912, *Pas.*, 1912, II, 341). De aanstelling van een gerechtelijk sekwestreer is immers slechts een bewarende maatregel (Cass., 11 november 1880, *Pas.*, 1881, 1,8).

8. Dient men zich echter niet de vraag te stellen of het sekwestreer in bepaalde omstandigheden dit karakter niet zou kunnen verliezen, nl. indien de rechter al te uitgebreide bevoegdheden zou verlenen aan de sekwestreer? M.a.w. dient de voorzitter in kort geding er niet voor te waken dat de maatregelen die hij beveelt geen afbreuk doen aan het bewarend karakter van het sekwestreer? Dit is nl. het probleem dat zich *in casu* voordoet en dat verwoord wordt in de opwerping van verweerder dat de gesekwestreerde handelscorrespondentie het volledig instrumentarium van zijn onderneming uitmaakte en het sekwestreer bijgevolg zijn gehele handelszaak verlamde.

Uit een onderzoek van de rechtspraak blijkt dat de rechters met zorg het principe hanteren dat in 1880 door het Hof van Cassatie werd gesteld, nl. dat de aanstelling van een gerechtelijk sekwestreer

slechts een bewarende maatregel is (bijv. Kort ged. Antwerpen, 13 december 1957, *J.T.*, 1958, 255).

In elk geval heeft de eerste rechter zich niet erg bekreund om de belangen van verweerder. Door het onder sekwestreer plaatsen van diens correspondentie werd zijn handelszaak langelegd. Men mag redelijkerwijze aannemen dat het werk van verweerder inderdaad voor een goed deel onmogelijk werd gemaakt. Dat het initiatief hiertoe uitging van een rechtstreekse concurrent diende tot grotere voorzichtigheid aan te zetten.

De concurrentie, al dan niet parasitair, werd tijdelijk uitgeschaald, maar dat de beschikking van de voorzitter vooruitliep op de grond van de zaak, zoals door verweerder werd opgeworpen, lijkt mij echter een te verregaande conclusie in het licht van de algemene beschouwingen die in de inleiding van deze paragraaf over het kort geding werden aangehaald.

In de beschikking op dagvaarding werd door de voorzitter wél die bezorgdheid om de belangen van verweerder getoond, hetgeen tot een meer genuanceerde omschrijving van de opdracht van de sekwestreer leidde. Er werd in de beschikking gezegd dat er geen reden meer zou zijn om het sekwestreer te handhaven nadat eiseres — op haar kosten — kennis en fotokopie genomen zou hebben van de documenten in bewaring bij de sekwestreer. De teruggave van al de documenten werd bevolen vanaf het ogenblik dat eiseres tot deze kennisname en eventuele fotokopie in kunnen overgaan.

Op het eerste gezicht lijkt deze oplossing erg praktisch en in voldoende mate tegemoet te komen aan de bezwaren van verweerder. Zij doet op haar beurt echter nieuwe vragen rijzen, meer bepaald in verband met de *actio ad exhibendum* en het briefgeheim. De beantwoording van deze vragen maakt een nader onderzoek van deze beide punten noodzakelijk (zie c en d).

9. Terwijl uit het bovenstaande blijkt dat in de regel het bevelen van een sekwestreer in kort geding aanvaard kan worden, vertoont het concrete geval nochtans een apart trekje. Wat gevorderd werd, was de aanstelling van een sekwestreer om te verhinderen dat bewijsmateriaal dat in een toekomstig geding van nut zou zijn, zou verdwijnen. Hiermee duikt een analogie op met het getuigenverhoor *ad futurum*, een maatregel waarvan de toelaatbaarheid niet altijd als vanzelfsprekend ervaren is. Is de sekwestratie van bewijsmateriaal dan wel zo vanzelfsprekend? De argumenten die pleiten *pro* of *contra* het getuigenverhoor *ad futurum* kunnen dan evenzo doen aangaande het sekwestreer van bewijsmateriaal.

Reeds vóór het Gerechtelijk Wetboek in art. 584, 4°, de voorzitter uitdrukkelijk de bevoegdheid heeft verleend dit getuigenverhoor te bevelen, was Van Reepingen van mening dat geen enkele tekst een dergelijke vordering verbood. Maar om een getuigenverhoor *ad futurum* toe te laten dienden volgens hem ernstige redenen voorhanden te zijn die een geschil lieten vermoeden. Bovendien mochten de beperkingen niet uit het oog verloren worden, die voor het getuigenverhoor golden inzake de aard en het bedrag van het geschil. Principieel geen bezwaar dus voor Van Reepingen, maar hij waarschuwde toch voor mogelijke chicanes (zie noot Ch. V. R. bij Hof Brussel, 24 december 1946, *J.T.*, 1947, 181).

In het licht van de zeer ruime interpretatie van art. 1961 B.W. werd door de rechtspraak bovendien reeds het sekwestreer bevolen van een document, waarvan de eigendom niet betwist werd, wegens het belang dat derden konden hebben bij de consultatie ervan (Trib. civ. Nancy, 12 februari 1895, *Rec. Nancy*, 95.157). Het ging om de dossiers, die behoorden tot de nalatenschap van een architect, in het bezit van diens opvolger. De rechtbank aanvaardde dat de erfgenamen er belang bij hadden over deze dossiers te kunnen beschikken om reden van de vorderingen in schadevergoeding die tegen hen werden ingeleid.

Waar tot hiertoe geen principiële bezwaren werden ontmoet voor de aanstelling van een sekwestreer, tenzij voor wat betreft de procedure op verzoekschrift, lijken de waarschuwingen en de aanmaningen tot voorzichtigheid zich echter op te stapelen. In een geval waar de appreciatie van de rechter een grote rol wordt toebedeeld hebben deze talrijke waarschuwingen zeker hun belang. Hun gewicht zal bij de belangenafweging ook op de schaal moeten liggen. Het belangrijkste voorbehoud zal echter gelden in verband met de *actio ad exhibendum* en het briefgeheim.

c. Was een *actio ad exhibendum* of vordering tot overlegging mogelijk?

10. De beperkingen inzake aard en bedrag van het geschil die voor het getuigenverhoor *ad futurum* gelden, wijzen naar mijn gevoelen het uitgangspunt aan van het onderzoek naar de toelaatbaarheid van

een sekwester met het oog op een toekomstige vordering tot overlegging. De vereisten en beperkingen die gelden voor de *actio ad exhibendum* zullen onderzocht moeten worden, en moeten ook in acht genomen worden bij de beoordeling van de vordering tot aanstelling van een sekwester, indien deze vordering de overlegging van de gesekwesteerde stukken op het oog heeft. Dit komt hierop neer dat de vraag moet worden beantwoord of men de overlegging van stukken, die niet werden ingeroepen en die dus — althans processueel — niet gemeen zijn aan de gedingvoerende partijen, mag eisen.

Er bestaat geen enkele wettelijke tekst, waaruit blijkt dat de vordering tot overlegging algemeen mogelijk zou zijn. Talrijke vonnissen en arresten stellen echter als principe voorop dat de algemene rechtsbeginselen, en meer bepaald de goede trouw, de billijkheid en het zoeken naar de waarheid, een dergelijke vordering kunnen rechtvaardigen en dat de bestaande wetgeving zich hiertegen niet verzet. Door deze rechtspraak zijn volgende vereisten vastgelegd:

1) De eiser moet een werkelijk en actueel belang hebben bij de overlegging van de gevraagde stukken, die daarenboven een rechtstreeks verband moeten vertonen met het gevoerde geschil.

2) De eiser moet duidelijk aangeven over welke stukken het gaat, en tevens bewijzen dat deze stukken in het bezit van de tegenpartij zijn.

Bovendien moeten de gevraagde stukken ernstig bewijsmateriaal zijn, dat een grote invloed kan uitoefenen op de verdere gang van het geschil.

3) De toewijzing van de *actio ad exhibendum* mag niet nadelig zijn voor de partij, wier stukken medegedeeld moeten worden, en evenmin in botsing komen met andere belangen, die hoger staan, zoals bv. het briefgeheim of het geheim van de boekhouding (zie STORME, *De bewijslast in het Belgisch privaatrecht*, blz. 222 e.v.).

Ook de rechtsleer aarzelt om een algemene vordering tot overlegging te aanvaarden (DE PAGE, III, nr. 733, blz. 715-716; DEKKERS, II, nr. 633, blz. 365-366). Daarentegen maakt art. 877 Ger. W. het de rechter wel mogelijk te bevelen dat een bepaald stuk bij het dossier van de rechtspleging wordt gevoegd.

In *casu* komt de vordering van aanlegger echter neer op een algemene vordering tot overlegging. Er is inderdaad geen concrete aanklacht tegen verweerder geformuleerd en de vordering tot aanstelling van een sekwester slaat op diens integrale correspondentie.

Hiertegen kan dan ook het tekstargument opgeworpen worden dat art. 877 Ger. W. slechts de overlegging mogelijk maakt van «een stuk», terwijl ook een beroep kan worden gedaan op de vereisten die door de rechtspraak werden vastgesteld, o.a. dat de eiser duidelijk moet aangeven om welke stukken het gaat. Het Engelse recht kent de rechtspleging van het voorleggen der documenten, «discovery of documents», welke enkel dient om aan de partijen toe te laten een welbepaalde zaak te verdedigen en niet om hen de mogelijkheid te geven na te gaan of er soms niet een reden bestaat om een proces in te spannen (zie bv. *Hennessey v. Wright*, 24 A.B.D., 448, «The Court will give no assistance to discovery which is of a 'fishing' character» (WILSHIRE, *The outlines of procedure in an action in the King's Bank Division*, blz. 109).

Zoals de concrete situatie zich in *casu* voordeed, is het m.i. moeilijk zich van de indruk te ontdoen dat de vordering van de eiser inderdaad zo een «fishing character» had.

Indien de analogie met het getuigenverhoor *ad futurum* mag worden doorgetrokken, zodat de beperkingen die gelden voor de *actio ad exhibendum* dienden in acht te worden genomen, had de voorzitter naar mijn gevoelen de vordering tot aanstelling van een sekwester op deze grond dienen af te wijzen.

Volledigheidshalve verdient de vraag echter een ruimere aandacht en bijgevolg een meer algemeen onderzoek, boven het concrete geval uit: nl. quid indien de eiser wel nauwkeurig de kwestieuze stukken had aangeduid? Storme omschrijft de juiste maatstaf om de vordering tot overlegging te kunnen beoordelen als volgt: «De rechtbank zal soeverein de belangen afwegen en de motieven van beide partijen onderzoeken, ten einde na te gaan of de goede trouw en het ontbreken van rechtsmisbruik een dergelijke vordering rechtvaardigen».

Het beginsel van de vergelijkende belangenwaardering zal dikwijls leidendgevend zijn bij de beslissing, die van de rechter verwacht wordt.

Men begrijpt dan ook best dat deze overlegging niet zal bevolen worden, wanneer de geheimhouding of het briefgeheim al te zeer in het gedrang zou komen... Goede trouw, vergelijkende belangenwaardering en het vinden van de materiële waarheid zijn ongetwijfeld de toetsstenen bij de beoordeling van de vordering tot overlegging» (STORME, a.w., blz. 235). Op het briefgeheim had dan ook een beroep kunnen worden gedaan in het besproken geval, aangezien

de handelscorrespondentie precies het voorwerp van het sekwester uitmaakte.

11. Keren wij eerst even terug naar de maatregel die door de voorzitter bevolen werd om eiser te machtigen fotokopie te nemen van de gesekwesteerde stukken. Indien de aanstelling van een sekwester in *casu* had kunnen aanvaard worden, zou deze maatregel een zeer opportune oplossing geboden hebben, welke kon tegemoetkomen aan de hierboven vermelde bezorgdheid voor de belangen van alle partijen. De moeilijkheden en schade, die verweerder door de aanstelling van een sekwester ondervond, zouden hierdoor in de mate van het mogelijke kunnen beperkt zijn.

Het kan in dit verband interessant zijn te weten dat bijv. in Duitsland, waar § 810 B.G.B. in principe enkel een inzage (*Einsicht*) mogelijk maakt, de verzoeker naar gelang van de omstandigheden ook de toelating kan krijgen om kopie te nemen, zo de belangen der tegenpartij hierdoor niet geschaad worden (zie STORME, a.w., blz. 228). En met dit laatste voorbehoud steekt uiteraard het briefgeheim weer de kop op.

d. Het briefgeheim: een tweede hinderpaal voor de sekwestratie van handelscorrespondentie.

12. Voor het antwoord op de vraag of een vordering tot overlegging van brieven kan geschieden zal in grote mate het vertrouwelijk karakter van de correspondentie doorslaggevend zijn.

Aldus zal de *actio ad exhibendum* ontvankelijk zijn, zodra de feitenrechter geoordeeld zal hebben dat de gevraagde briefwisseling als niet vertrouwelijk moet worden beschouwd.

Dekkers biedt een praktische oplossing voor deze delicate kwestie. Hij gaat ervan uit dat men de beslissing omtrent het vertrouwelijk karakter alleszins bezwaarlijk kan overlaten aan de houder zelf van het stuk. Dan zou er niets meer overblijven van zijn verplichting om mee te werken aan de bewijslevering. Daarom stelt hij voor dat het bewuste stuk in ieder geval voorgelegd wordt aan de rechters die het in raadkamer, zonder de partijen, zullen onderzoeken. Menen zij dat het stuk uit het debat verwijderd dient te worden, dan bezorgen zij het terug aan de houder en men spreekt er niet meer over. Menen zij daarentegen dat er niets indiscreets mee gemoeid is, dan kunnen zij bevelen dat het stuk wordt bijgebracht en meegedeeld aan de tegenstrever (DEKKERS, R. Crit. J.B., 1956, 154-155). Indien aanlegger in *casu* nauwkeurig de kwestieuze stukken had aangeduid, had de werkwijze die Dekkers voorstelt de oplossing kunnen bieden aan de rechter die dan had dienen na te gaan of de machtiging om fotokopie te nemen gerechtvaardigd was.

Of zou het in een dergelijk geval niet opportuun geweest zijn de sekwester opdracht te geven de stukken te nummeren en te parafieren, zodat het bezit niet diende onttrokken te worden aan de eigenaar? De rechter kan immers de opdracht van de sekwester omschrijven.

Bij de uiteindelijke beslissing zou hoe dan ook bijzondere aandacht dienen besteed te worden aan de concrete omstandigheden van het geding, nl. dat de vordering uitgaat van een rechtstreekse mededinging, zodat de mogelijkheid van rechtsmisbruik zeker niet over het hoofd mag worden gezien. Dit in het licht van de talrijke aanmaningen tot voorzichtigheid die in deze noot naar voren gekomen zijn.

13. Het briefgeheim en de openbare orde. In de marge rijst de vraag of het briefgeheim als grondrecht niet door de rechter ambtshalve had kunnen worden opgeworpen. M.a.w. houdt de schending van het briefgeheim de overtreding in van een rechtsregel die de openbare orde beschermt? De absolute nietigheid, die in dat geval het gevolg van de inbreuk zou zijn, kan inderdaad door de rechter ambtshalve worden geopperd.

Het beantwoorden van deze vraag leidt ons naar de Grondwet en naar het Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden. Beide teksten, de eerste in art. 22, de tweede in art. 8 erkennen het briefgeheim.

De considerans van het Europese Verdrag — «opnieuw haar (d.w.z. Raad van Europa) diep geloof bevestigende in deze fundamentele vrijheden, welke de grondslag vormen voor rechtvaardigheid en vrede in de wereld, ...» — wijst in de richting van het begrip «openbare orde», zoals door het Hof van Cassatie gedefinieerd: «de wet die de essentiële belangen van de Staat of van de gemeenschap raakt, of die in het privaatrecht de juridische grondslag vaststelt waarop de economische of morele orde van de maatschappij rust» (Cass., 15 maart 1968, R.W., 1967-68, 1995).

Aanvaarden dat de bescherming van het briefgeheim de openbare orde raakt betekent dat iedere inbreuk op deze rechtsregel met een

absolute nietigheid gesanctioneerd wordt, hetgeen o.a. meebrengt de bevoegdheid van de rechter om de inbreuk van ambtswege in te roepen, evenals de onmogelijkheid van berusting in het gegeven vonnis.

Wat dit betreft, stelt men vast dat zelfs de strengste rechtspraak aanvaardt dat in een geding tussen schrijver en geadresseerde strikt-confidentieële brieven voorgebracht mogen worden door de geadresseerde met toestemming van de schrijver (zie bijv. Hof Brussel, 27 januari 1973, *Pas.*, 1973, II, 300; Cass. fr., 5 mei 1888, S., 1901, I, 454).

Deze toestemming betekent een afzien van de nietigheid en gaat bijgevolg in tegen de idee van een absolute nietigheid. Is er dan evenmin sprake van openbare orde? De rechten en vrijheden van de persoon beogen de menselijke persoon te beschermen tegen de nadelen die het leven in een gemeenschap met zich brengen kan. Zij lijken dus eerder zuiver private belangen op het oog te hebben, terwijl in tegenstelling hiermee het begrip «openbare orde» voorbehouden blijft aan wetsbepalingen die hoofdzakelijk het belang van de maatschappij beogen. Men kan erover twisten of de fundamentele vrijheden, doordat zij «de grondslag vormen voor rechtvaardigheid en vrede in de wereld», ook niet hoofdzakelijk het belang van de maatschappij op het oog houden. Zodoende zou men echter het gevaar lopen het begrip «openbare orde» al te veel uit te breiden: uiteindelijk heeft elke wet het algemeen welzijn op het oog (zie hierover VAN GERVEN, *Algemeen Deel*, blz. 81).

De begrippen grondrecht en fundamentele vrijheid enerzijds en openbare orde anderzijds liggen op een verschillend vlak. De schending van het briefgeheim lijkt de openbare orde niet te raken, zodat de rechter het briefgeheim niet ambtshalve dient in te roepen. Een beslissing van een rechterlijke instantie welke strijdig zou zijn met het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden zou aanleiding kunnen geven tot de sancties vermeld in art. 50 van genoemd verdrag, maar hieruit ressorteren niet noodzakelijk de gevolgen welke verbonden zijn aan het begrip «openbare orde».

14. Tot slot kan een zekere distantiëring bijdragen tot het vinden van een oplossing. Daartoe lijkt het nuttig het probleem even te herdefiniëren in termen van belangen- en waardenafweging (zie VAN GERVEN, *Het beleid van de rechter*, blz. 133 e.v.), belangen zijnde directe baten die de gedingpartijen opeisen terwijl waarden objecten van betrachtiging zijn waarvan de betekenis het concrete geding overstijgt en waarbij niet alleen de gedingpartijen maar ook de gehele gemeenschap belang heeft. Uit het voorgaande is gebleken dat enerzijds aan het behandelde rechtsconflict duidelijk een actueel waardenconflict ten grondslag ligt en dat anderzijds de toepasselijke rechtsregels een manoeuvreerruimte bevatten. Hieruit volgt dat de oplossing van het waardenconflict zal aanwijzen hoe de speelruimte binnen de rechtsregel moet worden opgevuld.

Men mag wel aannemen dat de in het geding staande waarden fundamentele waarden zijn: in het geding ten gronde het behoud van door middel van vele inspanningen en aanzienlijke investeringen verworven rechten en gevestigde posities, *in casu* een bloeiende handelszaak *versus* doorstroming, recht op experimenteren en promotie van dynamische krachten, die geneigd zijn de gevestigde posities te ondermijnen door agressieve mededingingstechnieken (uiteraard voor zover de beweerde feiten ten laste van verweerder bewezen zouden worden).

In het kort geding zijn de waarden de eerbied voor de persoonlijkheid en de zekerheid in de maatschappelijke betrekkingen die zich verzetten tegen het prijsgeven van het briefgeheim *versus* het recht op bewijs dat ook behoort tot de groep van de persoonlijkheidsrechten: «Pareil droit dérive nécessairement de la faculté, appartenant à tous, de réunir et de proposer aux juges tous moyens aptes à établir et à sauvegarder leurs intérêts juridiquement consacrés, faculté naturelle et innée, qui fait partie de la personnalité de chacun.» En principe toute personne prend sa preuve où elle peut la trouver.» (GEENY, *Des droits sur les lettres missives*, II, nr. 178, blz. 88).

Tot zover een bondige inventarisatie van de waarden die bij het geschil betrokken zijn en die door de jurist tegen elkaar dienen te worden afgewogen. Hierboven in de strikt-juridische benadering werd reeds de mening geopperd dat in een kort geding de sekwestratie van bewijsmateriaal slechts kan worden bevolen, mits met inachtneming van de voorwaarden die de wet stelt voor het bijbrengen van de betrokken stukken in het geding ten gronde (o.a. art. 877 Ger. W.). Zo ook kan in een meta-juridische benadering aanvaard worden dat de waarden die in het kort geding op het spel staan, slechts functie zijn van de waarden die bij het geding ten gronde betrokken zijn. Concreet betekent dit dat het recht op bewijs in functie staat van

de waarde die uiteindelijk in het geding ten gronde dank zij dit bewijs gerealiseerd kan worden. Hier is deze uiteindelijke waarde het beschermen van een gevestigde positie tegen eventuele agressieve mededingingstechnieken.

Indien het recht op bewijs eveneens een persoonlijkheidsrecht is, dan heeft het toch enkel een functionele betekenis, zodat als waarden die tegen elkaar afgewogen moeten worden, overblijven: de eerbied voor de persoonlijkheid (beschermd door het briefgeheim) *versus* de zojuist geciteerde bescherming van verworven rechten.

Het antwoord zal des te moeilijker zijn naarmate de overtuigingen die kunnen worden aangewezen mekaar in evenwicht gaan houden. Die noodzakelijke keuze is ook hier een netelige kwestie. De bedoeling van deze paragraaf is bij te dragen tot een analyse en tot een klare verwoording van het probleem. Het vinden van een oplossing sluit het zoeken naar consensus in. Een persoonlijk standpunt heeft hier een uitermate relatieve betekenis. Toch een persoonlijke bedenking die misschien mag bijdragen tot het vinden van een criterium: Van Gerven ziet in het vaststellen van een waardenschaal een bepaalde wetmatigheid die parallel is met het in de economie geformuleerde grensnut-principe (Van Gerven, *a.w.*, blz. 141). Wanneer op een bepaald ogenblik niet alle waarden samen ten volle verwezenlijkt kunnen worden, omdat ze met elkaar in botsing zouden komen, dan zit er niets anders op dan te kiezen. Kiezen niet in de zin van deze waarde wél en de andere niet, maar wel in de zin van beide waarden tot op een zekere hoogte, en tot op welke hoogte bepaalt de wet van het grensnut. Concreet betekent dit dat zo een «bijkomende maat» van bescherming van verworven rechten minder waardevol is dan een «bijkomende maat» van eerbied voor de persoonlijkheid, deze laatste verkozen zal worden.

Zou de wet van het grensnut, gezien de feitelijke verhouding tussen partijen en gezien de talrijke waarschuwingen i.v.m. het sekwesteren, niet toelaten te opteren voor de eerbiediging van het briefgeheim? De sekwestratie van iemands volledige correspondentie vergt trouwens dat heel wat privacy opgeofferd wordt, ten behoeve van een onzekere uitkomst, en dit in een tijd waarin deze belangrijke waarde vanuit velerlei hoeken ernstig bedreigd wordt.

Fr. Delwiche
Assistent Afdeling
Burgerlijk Recht
K.U.Leuven

BURGERLIJKE RECHTBANK TE ANTWERPEN

14 JULI 1977

Voorzitter: de h. Verhaegen

Advocaat: mr. Herbosch loco Le Paige

**Bevoegdheid — Voorzitter van de rechtbank —
Spoedeisende gevallen—Aanstellen van sekwesters.**

Als de vrees kan bestaan dat litigieuze documenten wederrechtelijk ontdragen worden, kan de voorzitter van de rechtbank wegens de dringende noodzakelijkheid op verzoekschrift een sekwestre aanstellen.

N.V. K. t/ V.

Overwegende dat uit de voorgelegde elementen ten genoegen van recht blijkt dat de volstreckte noodzaak aanwezig is om wegens hoogdringendheid de gevraagde maatregel te bevelen op verzoekschrift, aangezien de vrees kan bestaan dat de documenten in kwestie wederrechtelijk ontdragen worden;

Gelet op artikel 1961/1° van het Burgerlijk Wetboek en artikel 1961/3°, 1e lid, van het Gerechtelijk Wetboek;

Gezien de hoogdringendheid en de volstreckte noodzakelijkheid, stellen aan als sekwestre de heer Marc Van Kerckhoven, gerechtsdeurwaarder te Antwerpen, er kantoor

houdende aan de Welvaartstraat 58, met opdracht en machtiging om alle documenten in verband met de cliënteel van vertoogster, o.m. gevestigd in Zambia, Kenya en Centraal Amerika, in bewaring te nemen, desnoods met bijstand van de openbare macht, en dit waar deze documenten zich ook mogen bevinden, hetzij op het adres alwaar de heer V. woonachtig is, of op de zetel van de firma door hem persoonlijk geëxploiteerd, T., en met opdracht deze ter beschikking te houden in afwachting dat er contradictoir in een debat over zal worden beslist, op last voor de vertogende partij van de zaak contradictoir in kort geding voor te brengen bij dagvaarding volgens de normale procedurebeginselen, op de eerstvolgende nuttige zitting.

Zeggen dan onze beschikking zal gelden tot aan de uitspraak van dit kort geding.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE TURNHOUT

1e KAMER — 18 NOVEMBER 1977

Voorzitter : de h. Vanermen

Rechters : de hh. Levrie en De Vel

Advocaten : mrs. Van de Wouwer loco Verbist en Janssens

Onrechtmatige overheidsdaad—Val van voetgangster op onverlichte hoop keien op gelijkgrondse berm—Aansprakelijkheid van gemeente—Geen fout van voetgangster.

De gemeente begaat een fout door geen wegbebakening aan te brengen aan een hindernis op een gelijkgrondse berm die door de voetgangers gebezigd wordt.

Van een 57-jarige voetgangster kan bezwaarlijk verondersteld worden dat zij, bij volslagen duisternis, op onbezonnen wijze de gelijkgrondse berm benut.

De S. t/ Gemeente Vorselaar

Overwegende dat de vordering van aanlegster, thans appellante, er onder meer toe strekt betaling te verkrijgen van een bedrag van 6.293 fr. «opleg mutualiteit», voor kwetsuren die zij te Vorselaar oplep op 20 november 1974, toen zij omstreeks 23.55 uur ten val kwam op een onverlichte hoop kasseien, die de aangestelden van geïntimeerde hadden neergestort op de gelijkgrondse berm, vóór de woning van appellante ;

Overwegende dat de eerste rechter geoordeeld heeft dat er geen oorzakelijk verband bestaat tussen de fout van beroepene en/of haar aangestelden enerzijds, en het ongeval anderzijds, omdat appellante kennis had van de aanwezigheid van de kasseien ;

Overwegende dat uit de overgelegde stukken en uit de uitleg van partijen blijkt dat de aangestelden van geïntimeerde inderdaad een grote hoeveelheid kasseien en een grote hoeveelheid grond voor de woning van appellante hadden achtergelaten daags voor of twee dagen voor de feiten ; dat er geen enkele signalisatie of verlichting was aangebracht, ondanks het feit dat de openbare verlichting ter plaatse omstreeks 23.45 uur gedoofd wordt ; dat partijen het er over eens zijn dat het op het ogenblik van de feiten ter plaatse pikdonker was ; dat geïntimeerde niet betwist dat appellante

gewond werd door ten val te komen op de hoop kasseien ;

Overwegende dat niet ernstig betwist kan worden dat geïntimeerde haar aangestelden een fout hebben begaan door geen signalisatie aan te brengen aan een hindernis op een gelijkgrondse berm die door de voetgangers gebezigd wordt ;

Overwegende dat de eerste rechter ten onrechte geoordeeld heeft dat er geen oorzakelijk verband bestaat tussen deze fout, en het ongeval, omdat appellante aan de verbalisanten verklaard heeft dat de kasseien aldaar lagen van de dag voordien ; dat immers de aandacht van appellante door niets gevestigd werd op de aanwezigheid van de hoop kasseien ; dat het meer dan waarschijnlijk is dat appellante deze hoop kasseien niet eens nauwkeurig kon lokaliseren wegens de volslagen duisternis en het gebrek aan signalisatie ; dat appellante trouwens niet ten kwade geduid zou kunnen worden indien zij aan de aanwezigheid van de hoop kasseien helemaal niet meer gedacht heeft toen zij midden in de nacht huiswaarts keerde ; dat uit geen enkel element van de strafdossier blijkt dat appellante enige onvoorzichtigheid begaan heeft ; dat zij verplicht — en alleszins gerechtigd was — de gelijkgrondse berm te begaan ; dat van een zevenenvijftigjarige voetgangster bezwaarlijk verondersteld kan worden dat zij, bij volslagen duisternis, op onbezonnen wijze de gelijkgrondse berm benut ; dat uit het feit dat zij een zware val deed op de hoop kasseien, blijkt dat appellante door de aanwezigheid van deze hindernis totaal verrast werd ;

Overwegende dat het door appellante gevorderde bedrag als dusdanig niet betwist wordt ;

(...)

ARBEIDSRECHTBANK TE GENT

1e KAMER — 18 OKTOBER 1976

Voorzitter : de h. Petit

Rechters in sociale zaken : de hh. Vyncke en Lootens

Advocaten : mrs. Verstraete, loco De Vos, en Verhoeven, loco Van Ginderachter

Arbeidsongeval—Ziekte- en invaliditeitsverzekering werknemers—Indeplaatsstelling van het ziekenfonds—Subrogatoire vordering—Gezag van gewijsde jegens getroffen—Kracht van gewijsde.

Wanneer het ziekenfonds, als indeplaatsgestelde van de getroffen, betaling van de uitgekeerde prestaties vordert van de wetsverzekeraar, heeft het vonnis dat ter zake gewezen werd ook gezag van gewijsde ten aanzien van de getroffen. Bij een latere vordering van deze laatste op grond van de arbeidsongevallenvet zijn de gevorderde zaak, de oorzaak der vordering, de partijen en de hoedanigheid waarin zij optreden immers juridisch dezelfde.

Een vonnis dat nog niet in kracht van gewijsde is gegaan behoudt zijn gezag van gewijsde zolang de beslissing niet ongedaan is gemaakt.

P. t/ N.V. G.

In feite

Eiser werd op 17 oktober 1974 omstreeks 15 u 40 het slachtoffer van een verkeersongeval.

Dit ongeval gebeurde op de Kennedylaan te Gent ter hoogte van de N.V. Sidmar.

Als werknemer was betrokkene in dienst van de N.V. Volvo Europa.

De werkgever is bij verweerster wettelijk tegen het risico van arbeidsongevallen verzekerd.

Tussen eiser en deze verzekeraar bestaat er betwisting nopens de erkenning van het ongeval als arbeidsongeval.

Eiser houdt staande dat hij op bewuste dag in dienst van zijn werkgever stond aangezien hij op verzoek van de werkgever zich naar zijn geneesheer had begeven om een geneeskundig getuigschrift nopens een vroeger ongeval te bekomen.

In een verklaring aan de inspectiediensten van het Fonds voor arbeidsongevallen verklaarde hij getroffen te zijn door een «privaat ongeval».

Hij had een «aanvraag tot afwezigheid ingevuld ten einde zich naar dokter R. Meeus te Lokeren te begeven».

Hij was dus «vrij van dienst».

In rechte

Bij exploit van dagvaarding, door gerechtsdeurwaarder A. Depuidt uit St.-Gillis (Brussel) betekend op 4 maart 1976, vordert eiser de erkenning van het ongeval dat hem op 17 oktober 1974 overkwam als arbeidsongeval en de veroordeling van verweerster tot betaling van de wettelijke arbeidsongevallenvergoedingen, na aanstelling van een deskundige met opdracht de graad en de duur van de tijdelijke arbeidsongeschiktheid, de datum van consolidatie van de verwondingen en de periode van blijvende arbeidsongeschiktheid te bepalen. (...)

Wat betreft het gezag van gewijsde

Verweerster roept in dat hij vonnis van 1 december 1975 door de eerste kamer van de arbeidsrechtbank reeds beslist werd dat het om geen arbeidsongeval ging.

De Landsbond van Neutrale Mutualiteitsverbanden, bij wie eiser aangesloten is als rechthebbende op de ziekte- en invaliditeitsverzekering vorderde van verweerster de terugbetaling van de reeds gedane uitbetalingen van uitkeringen wegens arbeidsongeschiktheid en van gezondheidszorgen, begroot in het inleidend deurwaardersexploot op 110.000 fr.

In vermeld vonnis wees de arbeidsrechtbank de vordering van het ziekenfonds af als ongegrond en oordeelde dat het niet bewezen was dat het om een arbeidsongeval ging (zowel het arbeidsongeval in dienst van een werkgever als het arbeidsongeval op de weg van of naar het werk).

De verzekeringsinstelling vordert eigenlijk niet terug aangezien er slechts sprake is van terugbetaling van onrechtmatig toegekende uitkeringen indien de verzekerde tweemaal uit hoofde van verschillende wetgevingen vergoed zou zijn, wat niet het geval is (zie hieromtrent : Ph. Gosseries, «Le choix entre l'action en répétition de l'indu et l'action subrogatoire en assurance maladie», *J.T.T.*, 1976, 157-159).

Artikel 97 van de ziekte- en invaliditeitswet vindt dus geen toepassing.

De verzekerde die aanspraak maakte op de prestaties van de ziekteverzekering heeft dus in beginsel recht op die prestaties.

Die toekenning is, luidens artikel 241, § 1, van het koninklijk besluit van 4 november 1963, afhankelijk van de mededeling aan de verzekeringsinstelling van alle inlichtingen nopens een eventuele dekking van de schade door een andere wetgeving.

Aldus wordt de verzekeringsinstelling in de mogelijkheid gesteld een subrogatoire vordering in te stellen (zie ook J. Devroe, «De uitkeringen van de mutualiteiten en haar mogelijkheden tot verhaal», *R.W.*, 1966-67, 1697-1710 ; O. De Leye, «La subrogation légale en matière d'assurance maladie et ses conséquences pratiques», *J.T.T.*, 1974, 97-98).

Luidens art. 70, § 2, van de ziekte- en invaliditeitswet trad de verzekeringsinstelling rechte in de plaats van de rechthebbende en kon dus in zijn plaats aanspraak maken op schadeloosstelling krachtens de arbeidsongevallenwet.

Vooraf moet onderzocht worden of vermeld vonnis gezag van gewijsde heeft ten aanzien van eiser.

Luidens artikel 23 van het Gerechtelijk Wetboek is vereist opdat het gezag van het rechterlijk gewijsde zou kunnen ingeroepen worden dat : 1. de gevorderde zaak dezelfde is ; 2. de oorzaak van de vordering dezelfde is ; 3. de vordering tussen dezelfde partijen bestaat ; 4. de partijen in dezelfde hoedanigheid optreden.

Indien het voorwerp en de oorzaak van de vordering dezelfde zijn in beide gedingen, nl. het uitbetalen van arbeidsongevaluitkeringen krachtens de arbeidsongevallenwet, kan opgeworpen worden dat de partijen niet dezelfde waren.

In het eerste geding trad de verzekeringsinstelling van eiser op, in het tweede geding treedt eiser zelf op.

Doch wanneer de verzekeringsinstelling optrad oefende zij eigenlijk de vordering van de werknemer uit.

De vordering van de verzekeringsinstelling is dus geen eigen vordering, gegrond op artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek, tot vergoeding van de schade die zij eventueel zou lijden door betalingen te verrichten in de plaats van een andere schuldenaar.

Het is de vordering van het slachtoffer die zij instelt en welke het slachtoffer zelf had kunnen instellen mits de verzekeringsinstelling in te lichten (art. 241, § 1, 3°, K.B. 4 november 1963).

De verzekeringsinstelling kan ook geen andere rechten laten gelden dan de rechthebbende (Cass., 17 november 1975, *J.T.T.*, 1976, 95).

Door de subrogatie verdwijnt de oorspronkelijke schuld-eiser (de rechthebbende) en neemt de gesubrogeerde (de verzekeringsinstelling) diens vordering over (noot van V. Lumay, *R.W.*, 1974-75, 1315).

De verzekeraar kan tegen de verzekeringsinstelling alle verweermiddelen en excepties aanvoeren die zij tegen het slachtoffer zelf had kunnen inroepen (Cass., 21 juni 1971, *Arr. Cass.*, 1971, 1055).

Deze subrogatie staat los van de wettelijke subrogatie waarvan sprake in artikel 1251 van het Burgerlijk Wetboek doch is verwant met die bedoeld in artikel 22 van de wet van 11 juni 1974 op de verzekeringen en in artikel 47 van de arbeidsongevallenwet (zie De Page, III, 1967, nrs. 513, B, en 537).

Zoals De Page zegt : wanneer er subrogatie is neemt de ene persoon de plaats in van de andere persoon alsof ze die persoon zelf was, «comme si elle était celle-ci» (De Page, III, 1967, nr. 513, A, blz. 515).

In de rechtsleer wordt aanvaard dat een partij niet noodzakelijk persoonlijk in het geding opgetreden moet zijn.

Zij kan ook vertegenwoordigd zijn (Le Paige, d. IV, 1973, nr. 164 ; De Page, III, 1976, nr. 975 ; H. Roland, *Chose jugée et tierce opposition*, Parijs 1958, nr. 67, blz. 91).

Het zijn de partijen doch niet de optredende personen die dezelfde moeten zijn (De Page, III, 1967, nr. 971).

Dit is het geval bij subrogatie (zie De Page, III, 1967, nr. 975, blz. 1032, tweede paragraaf).

De door verweerster opgeworpen exceptie van het gezag van gewijsde is dan ook gegrond.

Wat betreft de kracht van gewijsde

Hoewel geen enkel van de partijen er allusie op maakt is volgens de op de griffie van de arbeidsrechtbank voorhanden gegevens, het bovenvermeld vonnis van 1 december 1975 het voorwerp van hoger beroep.

Een beslissing gaat in kracht van gewijsde wanneer zij niet meer vatbaar is voor verzet of hoger beroep (art. 28 Ger. W.).

Doch zolang een vonnis dat geen kracht van gewijsde heeft niet hervormd is behoudt het zijn gezag van gewijsde (Senaat, zitting 1964-65, stuk 170, blz. 27 ; P. Mahaux, «La chose jugée et la code judiciaire», *J.T.*, 1971, 582 ; P. Leclercq, noot 1 bij Cass., 5 november 1931, *Pas.*, 1931, I, 279).

Deze opvatting wordt door de rechtspraak gedeeld (Cass., 13 november 1968, *Pas.*, 1969, 1,266 ; Cass., 26 maart 1958, *Pas.*, 1958, I, 834 ; Cass., 21 mei 1955, *Pas.*, 1955, I, 1066).

Artikel 26 van het Gerechtelijk Wetboek formuleert het als volgt : het gezag van het rechterlijk gewijsde blijft bestaan zolang de beslissing niet ongedaan is gemaakt.

Het vonnis van 1 december 1975, dat niet ongedaan werd gemaakt, behoudt dus zijn gezag van gewijsde.

Om die redenen,

Verklaart de vordering toelaatbaar doch ongegrond.

NOOT—Het vonnis werd in hoger beroep door het Arbeidshof te Gent bekrachtigd.

VREDEGERECHT TE OOSTENDE

12 OKTOBER 1976

Vrederechter : de h. Blanckaert

Advocaten : mrs. Van Parijs en Denolf

Bewaargeving—Ter beschikking stellen van standplaats in ommuurde parking—Geen bewaargeving, wel parkingcontract—Geen bewakingsverplichting op parking in open lucht.

De overeenkomst waarbij de N.M.B.S. tegen betaling van een matige vergoeding (30 fr. per 24 uur) een standplaats ter beschikking stelt in een ommuurde parking in open lucht, waarop aan de uitgang controle wordt uitgeoefend, is geen bewaargeving, maar een gewoon parkingcontract. De gebruiker mag noch kan normaal verwachten dat er dag en

nacht voortdurend bewaking uitgeoefend wordt op al wat er op die parking in open lucht gebeurt.

D. t/ N.M.B.S.

Op 5 augustus 1974 plaatste eiser zijn auto op de «betaalende» parking van het station te Oostende. Op 10 augustus 1974, terugkomend van Dover, stelde hij vast dat zijn wagen aan de linkerzijde licht geschraamd was en hij vordert 3.564 fr. + 642 fr. + 1.000 fr. = 5.206 fr. schadevergoeding.

Het gaat er om een grote ommuurde parkeerplaats (ongeveer 125 standplaatsen) in open lucht, waarvoor 30 fr. per 24 uur betaald wordt. Aan de ingang wordt door een aangeestelde van verweerster een ticket afgeleverd en het is de klant zelf die zijn auto dan gaat parkeren.

1. Strikt genomen is zelfs niet absoluut bewezen dat eiser zelf zijn auto niet beschadigde tijdens het parkeren of het verlaten van zijn standplaats, hoewel geredelijk kan worden aangenomen dat, zoals eiser beweert, zijn auto door een derde beschadigd werd.

2. Maar zelfs aannemende dat het gaat om op de parking door derden veroorzaakte schade, dan nog is verweerster voor die schade niet verantwoordelijk.

Inderdaad : eiser mocht noch kon normaal verwachten dat er dag en nacht voortdurend bewaking zou worden uitgeoefend op al wat er op die parking in open lucht gebeurt (onder meer op de manoeuvres der aankomende en vertrekkende klanten).

Het betaalde bedrag (30 fr. per 24 uur) wijst ook zeker niet op een dergelijke permanente, intensieve en praktisch bijna onmogelijke controle.

Het verstrekken ener standplaats in een ommuurde parking waarop aan de uitgang controle wordt uitgeoefend (al is dit maar voor aflevering van een toegangsticket voor de betaling der vergoeding) is zeker een zeer behoorlijke tegenprestatie voor een dergelijke vergoeding.

Het gaat dus inderdaad niet om een eigenlijke bewaargeving maar enkel om een parkeercontract zonder meer.

Voor zoveel nodig en eigenlijk ten overvloede, blijkt ook zeer duidelijk uit de tekst die op het parkeerticket zelf gedrukt staat, dat verweerster in elk geval uitdrukkelijk alle verantwoordelijkheid voor schade, eventueel buiten haar fout of de fout van haar aangestelden door derden veroorzaakt, uitsluit.

Verweerster nam dus eisers auto niet eens in bewaring ; zij verstrekke enkel een standplaats voor die auto en eiser bewijst tegenover haar geen enkele fout (*J.T.*, 1968, 305 «La nature du contrat de parking» ; Kh. Brussel, 27 januari 1966, *R.G.A.R.*, 1966, 7658, en zelfs in geval van werkelijke bewaargeving : Kh. Brussel, 9 oktober 1965, *Jur. Comm. B.*, 1966, 15).

(...)

VREDEGERECHT TE SINT-TRUIDEN

22 FEBRUARI 1977

Vrederechter : de h. Roelandt

Advocaten : mrs. Colsoul, Knops en Schiepers

1. Onrechtmatige daad—Ouders—Onrechtmatige daad van kind op school—Geen samenlopende aansprakelijkheid

van ouders en onderwijzers—2. Onrechtmatige overheidsdaad—Leden van het openbaar onderwijs—Geen aangestelden—Geen rechtstreekse aansprakelijkheid van de overheid.

1. *Er bestaat geen vermoeden van aansprakelijkheid in hoofde van de ouders wanneer hun zoon op het ogenblik van zijn onrechtmatige daad niet meer onder hun bewaking stond, maar onder het toezicht en het gezag van de school, vertegenwoordigd door de studiemeester of onderwijzer. Er is geen samenlopende aansprakelijkheid van de ouders met die van de onderwijzer.*

2. *De leden van het openbaar onderwijs zijn geen aangestelden van de Staat of van de gemeente.*

De Staat is niet rechtstreeks aansprakelijk voor de onrechtmatige daden van de leden van het openbaar onderwijs, voor zover deze vallen onder toepassing van art. 1384, lid 4, B.W., daar het bewakingsrecht van de ouders door hen overgedragen wordt, niet aan de Staat of de gemeente, maar aan de onderwijzer zelf.

T. t/ S. en C.
en T. t/ Belgische Staat

Vordering in tussenkomst en vrijwaring ingesteld door T. tegen de Belgische Staat

Overwegende dat eiseres in tussenkomst en vrijwaring, gedaagde deed dagen, om overeenkomstig art. 1384 B.W. de verantwoordelijkheid te dragen van de schade toegebracht door de zoon van verweerders op hoofdeis aan een lederen jasje van de zoon van aanlegster, zulks ter gelegenheid van een handgemeen op 2 juni 1975 binnen de gewone schooluren, dit in het Hoger Rijksinstituut voor Technisch Onderwijs, Terbiest, te Sint-Truiden, afhankelijk van het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur ;

Overwegende dat de zoon van verweerders op hoofdeis, S., die de lederen jas stukscheurde, aansprakelijk moet worden gesteld ;

Dat daarentegen er geen vermoeden van aansprakelijkheid ligt bij de ouders, S., daar hun zoon op het ogenblik van zijn onrechtmatige daad niet meer onder hun bewaking stond, maar onder het toezicht en het gezag van de school, vertegenwoordigd door de studiemeesteres of onderwijzeres ;

Dat echter de ouders en de onderwijzeres niet tegelijk aansprakelijk kunnen zijn, m.a.w. er is geen samenlopende aansprakelijkheid van de ouders ;

Dat zo ook de onderwijzeres voor het ongeval aansprakelijk moeten worden gesteld (art. 1384, 4e lid, B.W.) ; cf. in die zin Hof Brussel, 27 november 1975, *De Verzekering*, 1976 497), zulks voor zover het vermoede gebrek aan toezicht in haren hoofde niet weerlegd kan worden en zij het plotselinge en onverwachte karakter van het ongeval niet kan aanvoeren, om er uit af te leiden dat het niet kon voorkomen worden ;

Overwegende echter dat aangenomen wordt dat :

1° de leden van het openbaar onderwijs «persoonlijk» verantwoordelijk gesteld worden voor de schade, welke door hun leerlingen veroorzaakt wordt voor zover zulks binnen de grenzen valt van art. 1384, lid 4, B.W. ;

2° de leden van het openbaar onderwijs geen aangestelden zijn van de Staat of van de gemeente ;

3° hoewel de Staat rechtstreeks verantwoordelijk is voor de onrechtmatige daden van zijn organen, de rechtspraak deze rechtstreekse aansprakelijkheid niet aanvaardt voor de

dadens van de leden van het openbaar onderwijs, voor zover deze vallen onder toepassing van art. 1384, lid 4, B.W. ; dat immers aanvaard wordt dat het bewakingsrecht van de ouders, in een geval zoals in casu door de ouders overgedragen wordt, niet aan de Staat of de gemeente, maar aan de onderwijzer zelf ; dat aldus zelfs art. 2 van het K.B. van 21 augustus 1933 een verzekering toelaat tegen de ongevallen in de school (cf. in die zin De Page, II, nr. 982, 1e, 2e en 3e) ;

Overwegende dat in het licht van deze beschouwingen de Belgische Staat rechtstreeks niet aansprakelijk gesteld kan worden voor de daad van de onderwijzeres ter zake ;

Dat de eis derhalve tegen de Belgische Staat gericht, als ongegrond dient te worden afgewezen ;

Hoofdvordering ingesteld door T. tegen S.

Overwegende dat rekening houdend met bovenaangehaalde beschouwingen, verweerders geen aansprakelijkheid dragen voor kwestieus ongeval en derhalve buiten zake dienen gesteld ;

Overwegende eindelijk dat de «tegenvordering» van deze verweerders wegens tergend en roekeloos geding dient verwerpen daar de kwade trouw ter zake niet bewezen werd ;
(...)

NOOT—Over de aansprakelijkheid van de overheid voor de onrechtmatige dadens van de leden van het officieel onderwijs op basis van art. 1384, lid 4, B.W., zie : R.O. DALGQ, *Traité*, I, nrs. 1716-1719 ; H. DE PAGE, II, nr. 982.

VREDEGERECHT TE BRUGGE

3e KANTON — 18 NOVEMBER 1977

Vrederechter : de h. De Ketelaere

Advocaten : mrs. Timmerman loco Verhaeghe en Ducheyne

Pacht—Opzegging—Eigen exploitatie.

Om geldig te zijn moet de opzegging die voor eigen exploitatie door een naamloze vennootschap wordt gegeven, slaan op de exploitatie door een beheerder voor rekening van die vennootschap.

N.V. W. t/A. e.a.

Eiseres heeft op 20 mei 1975 de eigendom verworven van een hoeve, gelegen te (...), met een gezamenlijke oppervlakte van 47 ha 72 a 30 ca, in pacht gehouden door gedaagden ingevolge een pachtovereenkomst, ingegaan op 1 oktober 1970 voor een termijn van negen jaar.

Bij aangetekende brief van 14 september 1976 heeft eiseres opzegging gegeven aan elk der gedaagden tegen 30 september 1979 «om reden dat eiseres van zins is het goed te laten exploiteren door een medebeheerder, namelijk Jean-Jacques De C., landbouwer» (tekst dagvaarding).

De dagvaarding heeft tot voorwerp de geldigverklaring van de opzegging tegen 30 september 1979 en de veroordeling van gedaagden tot ontruiming van dit pachtgoed tegen alsdan, op straffe van uitdrijving.

(...)

1) *Betwisting*

Gedaagden besluiten tot afwijzing der vordering als ongegrond, in hoofdorde, op grond dat eiseres, als rechtspersoon, overeenkomstig artikel 7, 1, van de landpachtwet, enkel opzegging kon geven voor eigen exploitatie en niet voor exploitatie door een medebeheerder, en, in ondergeschikte orde, op grond dat de reden niet ernstig is (artikel 12, 5, landpachtwet).

Daartegenover stelt eiseres dat de opzegging voldoet aan artikel 9 van de landpachtwet, dat bepaalt dat, bij opzegging door een rechtspersoon, de exploitatie dient te geschieden door haar verantwoordelijke organen of beheerders, en dat haar medebeheerder Jean-Jacques De C. daartoe best in staat is, aangezien hij landbouwer is en thans reeds, met zijn vader, medeexploitant is van een hofstede te Z.

2) *Onderzoek in rechte*

De artikelen 7, 1, en 8 van de landpachtwet laten eiseres enkel toe opzegging te geven «om *zelf* het verpachte goed (...) te exploiteren».

Artikel 12, 1, legt de verplichting op om, in de opzegging, «*duidelijk* de juiste reden» op te geven.

In de opzeggingsbrief geeft eiseres volgende reden aan : «Wij zijn immers van plan bedoeld onroerend goed *te laten exploiteren door onze medebeheerder*, Jean-Jacques De C., landbouwer».

Aan duidelijkheid laat dit niet te wensen over : Jean-Jacques De C. heeft de bedoeling zelf het pachtgoed te exploiteren.

Deze bedoeling wordt zelfs bevestigd in de dagvaarding (zie boven) en in de eerste conclusie van eiseres, ten bewijze van de ernst van de opzeggingsreden : «Hij (Jean-Jacques De C.) is medeexploitant met zijn vader De C. Joseph van een hofstede te Z., *die wenst zijn zoon te plaatsen op een hofstede*», eraan toevoegend : «*hij bezit volledige landbouwuitrusting, o.a. bestaande uit machinerie, voorraden, dieren enzovoort*».

Uit de vordering en de conclusies van eiseres kunnen wij opmaken dat zij, ten onrechte, in de mening verkeert gerechtigd te zijn, op grond van artikel 9 van de landpachtwet, opzegging te geven voor eigen exploitatie door een medebeheerder.

De artikelen 7 en 8 geven de opzeggingsredenen aan die «als ernstige redenen *uitsluitend* kunnen worden aanvaard».

Artikel 9 betreft alleen, *nadat* «het pachtgoed is teruggenomen van de pachter op grond van de bij de artikelen 7, 1, en 8 bepaalde redenen», *de wijze waarop* de als opzeggingsreden aangegeven *persoonlijke* exploitatie dient te geschieden.

Zo eiseres bedoelde het pachtgoed *zelf* te exploiteren, diende zij dit in de opzeggingsbrief te vermelden (artikel 12, 1, landpachtwet), en was zij niet eens verplicht mede te delen, althans niet in de tekst van de opzegging, welke beheerder daartoe voor haar zou optreden. Deed zij dit wel, dan moest het duidelijk zijn dat de aangewezen beheerder, door haar en voor haar rekening, *belast* was met de exploitatie (Eeckloo «Pacht en voorkoop» nr. 160 in fine).

De door eiseres aangegeven opzeggingsreden, namelijk eigen exploitatie door haar medebeheerder Jean-Jacques De C. is niet voorzien in de limitatief in de artikelen 7 en 8 van de landpachtwet vermelde opzeggingsredenen, zodat de opzegging ongeldig is.

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (1e Kamer), 13 oktober 1977

Verzekering—Motorrijtuigen—Eigen recht van de benadeelde—Rechtstreekse vordering tegen verzekeraar door benadeelde die al een uitvoerbare titel tegen verzekerde heeft—Nog mogelijk behalve als benadeelde reeds door verzekerde vergoed is.

Het bestreden arrest (Hof Brussel, 11 oktober 1976) heeft de rechtsvordering van eiseres tot veroordeling van verweerster, motorrijtuigenverzekeraar, tot betaling van een vergoeding voor de schade die bij een verkeersongeval door de verzekerde van verweerster werd veroorzaakt, afgewezen met de overweging dat «hoewel de bij een verkeersongeval benadeelde persoon krachtens de wet van 1 juli 1956 op de verplichte verzekering een uitvoerbare titel kan verkrijgen, hetzij tegen de verzekerde, hetzij tegen de verzekeraar, hetzij tegen beiden, hij de genoemde wet geenszins kan aanvoeren om tegen de verzekerde en de verzekeraar twee titels te krijgen die, zoals ten deze, cumulatief uitvoerbaar zouden zijn». Het arrest wordt om de volgende redenen vernietigd :

«Overwegende dat artikel 6 van de wet van 1 juli 1956 betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen aan de benadeelde een eigen recht geeft en bijgevolg een rechtstreekse vordering tegen de verzekeraar, zonder afbreuk te doen aan zijn recht en zijn rechtsvordering tegen de dader van het ongeval ;

«Dat de twee rechtsvorderingen hetzij tegelijkertijd hetzij afzonderlijk ingesteld kunnen worden en hetzelfde voorwerp hebben, met name de vergoeding van de schade ;

«Overwegende dat aangezien de wet het samengenieten van de vergoedingen niet toestaat, de rechtsvordering van de benadeelde persoon ophoudt te bestaan wanneer hij door de verzekerde werd vergoed ;

«Dat het arrest, door de rechtsvordering van eiseres tegen de verzekeraar van de dader van het ongeval niet ontvankelijk te verklaren om de enkele reden die in het middel wordt overgenomen, zonder vast te stellen of eiseres door de verzekerde inderdaad werd vergoed, de aangevoerde wettelijke bepalingen [art. 97 Grondwet en art. 6 W. 1 juli 1956] schendt.»

(Eerste voorzitter : de h. Wauters—Raadsheer-rapporteur : de h. Closon—Procureur-generaal : de h. Delange—Advocaat : mr. Van Ryn—In de zaak : N.V. L. t/ N.V. C.)

NOOT—Zie Cass., 26 oktober 1962, R.W., 1962-63, 1813 ; 30 mei 1969, R.W., 1969-70, 164.

Hof van Cassatie (1e Kamer), 9 december 1977

Verzekering—Motorrijtuigen—Verzekerde in solidum met verzekeraar door strafrechter in eerste aanleg veroordeeld—Bedrag, op het hoger beroep van de verzekeraar alleen, door de appelrechter verminderd—Verzekerde tot betaling van het hoogste bedrag door getroffene verplicht—Geen tekortkoming van verzekerde tegenover verzekeraar—Verzekeraar tot dekking verplicht.

Verweerders in cassatie waren bij vonnis van 15 maart 1974 door de Correctionele Rechtbank te Oudenaarde in solidum met hun vrijwillig interveniërende verzekeraar, thans eiseres tot cassatie, veroordeeld tot betaling van bepaalde bedragen aan de door een verkeersongeval getroffen. Alleen eiseres stelde hoger beroep in tegen de burgerlijke partijen. Bij arrest van 4 december 1974 verminderde het Hof van Beroep te Gent de schadebedragen. Aangesproken door de benadeelden, betaalden verweerders de

door de correctionele rechtbank vastgestelde bedragen. Bij arrest van 3 juni 1976 besliste het Hof van Beroep te Gent dat eiseres gehouden was verweerders integrale dekking te verlenen.

Het eerste onderdeel van het tegen dit laatste arrest gerichte middel, gebaseerd op de miskenning van art. 22, tweede lid, van de polis, wordt als niet ontvankelijk verworpen omdat de ondertekende polis niet wordt overgelegd.

Het derde onderdeel, dat vóór het tweede wordt beantwoord, voert de schending van art. 3 van de wet van 1 juli 1956 aan. Het wordt als volgt verworpen :

«Overwegende dat, nu eiseres voor de Correctionele Rechtbank te Oudenaarde in het geding tussen de verweerders, haar verzekeren, en de benadeelden vrijwillig tussenkwam, het vonnis van deze rechtbank haar zowel door de benadeelden als door de verweerders kon worden tegengeworpen ;

«Overwegende dat, wanneer eiseres tegen de benadeelden hoger beroep instelt, voormeld vonnis zijn gezag van gewijsde verliest tussen deze partijen, doch niet tussen de verweerders en de benadeelden en evenmin tussen de verweerders en eiseres, hun verzekeraar ;

«Overwegende dat zulks niet wegneemt dat, in de contractuele betrekkingen tussen de verzekeraar en de verzekerde, wanneer deze laatste die, zoals ten deze, de benadeelden betaalde, van de verzekeraar dekking vordert, laatstgenoemde tegen de verzekerde een contractuele fout kan inroepen om hem dekking te weigeren ;

«Overwegende dat het arrest vaststelt dat eiseres heeft nagelaten haar verzekerde te nuttigen tijde in te lichten over haar voornemen hoger beroep in te stellen of hem instructies te geven opdat hij hoger beroep zou aantekenen, dat voor de verweerders de beroepstermijn verstrekken was toen zij konden vernemen dat eiseres hoger beroep had ingesteld en dat de verweerders normaal mochten verwachten, aangezien hun belangen gelijklopend waren met die van eiseres en er geen gronden tot een regresvordering bestonden, dat eiseres de nodige instructies zou geven om haar verzekerde gelegenheid te geven om, samen met haar, naar best vermogen, de rechten van de verweerders te vrijwaren ;

«Overwegende dat het arrest verder oordeelt dat eiseres slechts dan het voordeel van de gescheidenheid van haar actie met die van de verweerders had kunnen inroepen, indien deze laatste, hoewel door haar verzocht om hoger beroep in te stellen, dit zouden hebben verzuimd, in welk geval de verweerders vanzelfsprekend persoonlijk hadden moeten instaan voor de schadelijke gevolgen, qua schadebedrag, van hun nalatigheid ;

«Overwegende dat het arrest aldus beslist dat, op contractueel gebied, de verweerders ten aanzien van eiseres geen fout hebben begaan waardoor hun de dekking van eiseres kon worden geweigerd ;

«Overwegende dat, nu het vonnis van de Correctionele Rechtbank te Oudenaarde, door de verweerders aan eiseres tegenstelbaar was en, nu het arrest vaststelt dat de verweerders, door geen hoger beroep tegen voormeld vonnis in te stellen, geen contractuele fout ten aanzien van eiseres hebben gepleegd, het arrest wettelijk beslist dat eiseres verplicht is aan de verweerders dekking te verlenen tot beloop van de schadebedragen welke zij, op grond van voormeld vonnis, aan de benadeelden hebben betaald ;

«Dat het onderdeel naar recht faalt.»

Het tweede onderdeel, dat de schending van art. 9 van de wet van 1 juli 1956 aanvoert, is niet ontvankelijk, omdat het bestreden arrest door de in het antwoord op het tweede onderdeel aangehaalde consideransen wettelijk verantwoord wordt, zodat de grief zonder invloed op de wettelijkheid van de beslissing blijft.

(Voorzitter : de h. de Vreese—Raadsheer-rapporteur : de h. Sury—Advocaat-generaal : de h. Krings—Advocaat : mr. Bützler—In de zaak : N.V. R. t/ E. en E.)

Kh. Gent (3e Kamer), 30 juni 1975

Faillissement—Eis tot teruggave van aan gefailleerde verkochte koopwaar—1. Op grond van eigendomsvoorbehoud—Kan aan boedel niet tegengeworpen worden—2. Op grond van uitdrukkelijk ontbindend beding—Recht op ontbinding uitgeoefend na faillietverklaring—Zonder uitwerking.

Eiser, een Duitse handelaar, revindiceert op grond van een eigendomsvoorbehoud goederen die hij aan de gefailleerde verkocht en geleverd heeft ; subsidiair vordert hij de ontbinding van de overeenkomst. De verkoopakte werd t.z.t. op de griffie gedeponeerd. Beide eisen worden door de rechtbank verworpen.

«Overwegende dat art. 20, 5°, Hyp. W. de toestand van de verkoper van niet betaalde roerende goederen in zijn verhoudingen tot de derden bepaalt door een limitatieve aanwijzing van de rechten die hij tegenover de derden mag en kan uitoefenen ; dat deze wetsbepaling bij de regeling van deze verhoudingen de openbare orde raakt en, mitsdien, het partijen niet toegelaten is door bijzondere overeenkomsten ervan af te wijken ; dat aldus partijen, door een beding van eigendomsvoorbehoud, het revindicatierecht niet kunnen herstellen, welk recht art. 20, 5°, Hyp. W. slechts binnen bepaalde grenzen heeft laten bestaan en tot vervanging waarvan deze wetsbepaling het voorrecht van de onbetaalde verkoper van roerende goederen heeft geschapen (Fredericq, VIII, blz. 694) ;

«Overwegende derhalve dat elk contractueel beding dat de door de Hypotheekwet bepaalde voorrechten uitbreidt welke toegekend worden aan de onbetaalde verkoper van roerende goederen die in samenloop met de schuldeisers van de koper komt, als strijdig met de openbare orde niet de minste uitwerking heeft, zodat een beding van eigendomsvoorbehoud ten voordele van de verkoper in geval van faillissement van de koper die in het bezit gesteld is van het roerend goed, daar de gemeenschappelijke belangen niet voor de individuele mogen wijken ten aanzien van de boedel en van de curator niet kan worden tegengeworpen (art. 564 Fw. — «Overzicht van rechtspraak (1961-1963) — Voorrechten en hypotheeken», nr. 10, T.P.R., 1967, 110 ; «Overzicht van rechtspraak (1965-1968) — Faillissement en gerechtelijk akkoord», nr. 70, T.P.R., 1969, 470 ; A.P.R., *Afbetalingsovereenkomst*, nr. 60 ; Cass., 9 februari 1933, *Pas.*, 1933, I, 103 ; Cass., 23 mei 1946, *Pas.*, 1946, I, 204, waar een huurkoop als vermomde koop wordt aangemerkt ; Hof Brussel, 23 september 1963, *Pas.*, 1964, II, 235) ;

«Overwegende dat eiser zich dan ook niet op het beding van eigendomsvoorbehoud kan beroepen en de neerlegging van de inhoud van de verkoopovereenkomst aan de niet-tegenstelbaarheid van dit eigendomsvoorbehoud aan de boedel niets afdoet ;

«Overwegende dat bij de koop-verkoop van een roerend goed met termijn voor de betaling en voor de overdracht van eigendom, het in deze verkoopovereenkomst opgenomen uitdrukkelijk ontbindend beding ondanks art. 20, 5°, Hyp. W. voor de onbetaalde verkoper in zijn voordeel ten opzichte van de andere schuldeisers van de koper en ten opzichte van de curator in diens faillissement slechts uitwerking kan hebben wanneer hij niet in samenloop is met andere schuldeisers of met andere personen die op de verkochte zaak rechten kunnen inroepen ;

«Overwegende echter dat, ongeacht de neerlegging van de verkoopovereenkomst ter griffie die geen enkel ander effect kan sorteren dan het behoud van zijn voorrecht van onbetaalde verkoper, het ontbindend beding ten deze geen uitwerking heeft gehad ; dat immers de schuldenaar op 18 maart 1975 in staat van faillissement werd verklaard en eiser slechts na die datum, meer bepaald bij zijn dagvaarding van 4 juni 1975, zijn recht op ontbinding heeft uitgeoefend, zodat op dat ogenblik er sedert de faillietverklaring reeds samenloop was tussen zijn rechten en die van de schuldeisers ; dat aldus de curator de goederen niet zonder recht noch titel onder zich heeft (Cass., 21 maart 1929, *Pas.*, 1929, I, 139 ; Cass., 31 mei 1956, *Arr. Cass.*, 1956, 823 ; Hof Gent, 7 januari 1953, *R.W.*, 1953-54, 263, en advies openbaar ministerie) ;

«Overwegende derhalve dat de vordering zonder grond is.»

(Voorzitter : de h. Matthys—Openbaar ministerie : de h. Van-deputte—Advocaten : mrs. Desmedt loco Bastaens en Aerts—In de zaak : K. t/ faillissement P.V.B.A. M.)

Rb. Antwerpen (3e Kamer), 22 februari 1977

Koop—Levering—Termijn bij benadering aangeduid—Betenis.

Tussen partijen werd op 9 oktober 1974 een koopovereenkomst gesloten betreffende een wagen. In de algemene verkoopvoorwaarden is bepaald : «Leveringstermijnen worden zo nauwkeurig mogelijk aangehouden, doch kunnen niet worden gegarandeerd. Wegens te late levering kan een order dus niet worden geannuleerd, noch schadevergoeding verlangd worden.»

Onder leveringstermijn is met de hand ingevuld : «plus minus drie weken, doch principieel zo snel mogelijk.» De wagen was slechts beschikbaar op 26 november 1974, nadat de koper (verweerster) reeds formeel had afgezien van de overeenkomst.

De vordering van de oorspronkelijke eiseres (verkoper) strekte tot ontbinding van de overeenkomst ten nadele van verweerster en tot betaling van schadevergoeding. Bij tegeneis vroeg verweerster de betaling van schadevergoeding en teruggave van het gestorte voorschot. De eerste rechter (Vred. Antwerpen, 6e kanton, 28 april 1975) verklaarde de hoofdeis ongegrond en de tegeneis gedeeltelijk gegrond. Het hoger beroep van eiseres wordt verworpen :

«Overwegende dat uit de gezamenlijke elementen van de zaak zonder aarzelen moet worden afgeleid dat gedaagde in hoger beroep de auto in kwestie niet bij eiseres in hoger beroep zou hebben besteld, indien zij op 9 oktober 1974, datum van de overeenkomst, geweten zou hebben dat de wagen pas op 26 november 1974 kon worden geleverd ;

«Overwegende dat wanneer de verkoper in het aankoopcontract (cf. dossier van eiseres in hoger beroep, stuk 1) vermeldt : «Leveringstermijn : $\pm$ 3 weken, doch principieel zo snel mogelijk», de koper mocht hopen op een kortere termijn dan drie weken, maar geenszins genoeg moest nemen met een wachttijd van zeven weken, meer dan dubbel zo lang ;

«Overwegende dat partijen, zoals de eerste rechter juist opmerkt, door vermelding van een leveringstermijn van ' $\pm$ 3 weken' het gedrukte beding wat strikter hebben willen stellen ; dat het hier dan ook niet gaat om een vrijblijvende, tot niets verbindende streeftermijn, zoals eiseres in hoger beroep het laat uitschijnen ;

«Overwegende dat de artt. 1610 en 1611 B.W. in casu van toepassing zijn ; dat het hoger beroep als ongegrond voorkomt.»

(Voorzitter : de h. Albers—Rechters : de h. Van De Velde en mevr. Struman—Advocaten : mrs. Van de Winkel loco Van Humbeeck en Dyck loco Dyck—In de zaak : N.V. E. t/ T.).

Rb. Veurne, 30 september 1977

Getuigenverhoor — Tegenverhoor — Verzoek van tegenverhoor vijf maanden na toezending van proces-verbaal van rechtstreeks verhoor—Te laat.

Vijf maanden na de toezending van het proces-verbaal van het rechtstreeks getuigenverhoor aan de partijen, werd bij de rechter die het verhoor gehouden had, een verzoek tot tegenverhoor ingediend. Het wordt op de volgende gronden als tardief afgewezen :

«Overwegende dat sinds de toezending op 27 april 1977 van het proces-verbaal van het rechtstreeks getuigenverhoor omtrent de tegeneis, meer dan dertig dagen verlopen zijn en de termijn van art. 921, lid 3, Ger. W. derhalve niet in acht werd genomen ;

«Overwegende dat slechts een verlenging van deze termijn kan worden toegestaan mits er uitzonderlijke omstandigheden zijn, die verzoeker evenwel niet aanvoert noch bewijst (R.P.D.B., V, Tw.

«Enquête», nrs. 122 e.v.) ; dat inderdaad ongeveer vijf maanden verstreken zijn tussen het toezenden van het proces-verbaal van rechtstreeks getuigenverhoor en de aanvraag tot tegenverhoor, zonder dat voor deze vertraging een geldige reden wordt opgegeven ;

«Overwegende dat door een te laat tegenverhoor het wettig belang van de tegenpartij, namelijk het verkrijgen van een uitspraak over zijn vordering zonder verder uitstel, niet geschaad mag worden (Hof Luik, 20 december 1972, *Jur. Liège*, 1972-73, 16).»

(Rechter : de h. Vandenbulck—Advocaten : mrs. Devroe en Vandenbussche—In de zaak : D. t/ B.)

Rb. Antwerpen (3e Kamer), 4 oktober 1977

Handelshuur—Hernieuwing—Normale huurwaarde—Bedrag vastgesteld door deskundige—Aanpassing aan het indexcijfer der kleinhandelsprijzen.

Bij de hernieuwing van de handelshuur werd de «normale huurwaarde» (art. 19 Wet op de handelshuurovereenkomsten) door de deskundige geraamd op 14.500 fr., welk bedrag door de eerste rechter (Vred. Antwerpen, 3e kanton, 17 september 1976) werd overgenomen. De eigenaars gaan hiermee niet akkoord en voeren aan dat het door de deskundige vooropgezette bedrag aangepast moet worden aan de stijging van het indexcijfer der kleinhandelsprijzen tussen het ogenblik van de aanvraag van de huurhernieuwing en de datum van de aanvang van de hernieuwde handelshuurovereenkomst.

Het beroep wordt gedeeltelijk gegrond verklaard :

«Overwegende dat de eerste rechter gemeend heeft dat er sinds de datum van het afsluiten van het verslag op 21 januari 1976 er geen noemenswaardige wijzigingen ingetreden zijn wat de huurwaarde betreft ;

«Overwegende dat de deskundige duidelijk in zijn verslag vermeldt dat het bedrag van 14.500 fr. dat hij vooropstelt, de huidige normale huurwaarde is, dus uiteraard de huurwaarde op de datum van het afsluiten van zijn verslag ; dat aanvaard mag worden dat bij het bepalen van het bovenvermeld bedrag de deskundige enerzijds rekening gehouden heeft met de vergelijkingspunten die de partijen hem medegedeeld hebben maar anderzijds ook met de verhoging van het indexcijfer die zich ondertussen voorgedaan heeft ;

«Overwegende echter dat het evenzo zeker is dat de deskundige de huurwaarde in de toekomst niet kan voorzien en slechts rekening kan houden met de gegevens en de toestand zoals deze zich voordoet op het ogenblik dat hij zijn verslag opstelt en afsluit ;

«Overwegende dat niet betwist wordt dat op 21 januari 1976, ogenblik waarop de deskundige zijn verslag opstelde en 1 juli 1976, datum waarop de huurhernieuwing moet ingaan en de nieuwe huurprijs van toepassing wordt, er een stijging van het indexcijfer geweest is namelijk van 151.38 naar 156.91 ; dat het derhalve billijk voorkomt met die wijziging rekening te houden, daar waar partijen bovendien het principe van de aanpassing van de huurprijs aan het indexcijfer hebben aanvaard, en dus in de huurprijs de weerspiegeling van de verhoging van het indexcijfer in de periode verlopen tussen de vaststelling door de deskundige van de op dat ogenblik bepaalde normale huurwaarde en de datum waarop deze nieuwe huurprijs moet toegepast worden, te doen blijken ;

«Overwegende dat er in casu een stijging van de indexcijfer met 5 punten geweest is en bijgevolg een evenredige verhoging van de huurprijs nl. 529 frank dient toegepast te worden, zodat de huurprijs 15.029 fr. per maand zal bedragen»

(Voorzitter : de h. Albers—Rechters : de h. Van De Velde en mevr. Struman—Advocaten : mrs. Brouwers, Collier en Impens loco Hellenbosch—In de zaak : S. t/ Van Den B. en S.)

Rb. Gent (2e Kamer), 14 oktober 1977

Verkeer—Voorrang—Zicht aan kruispunt over vijftien meter—Auto die stopt om uit te kijken, aangereden door tram—Schuld volledig bij trambestuurder.

De eerste rechter (Vred. Gent, 3e kanton, 13 april 1977) heeft de eis tot schadevergoeding van appellante, een trammaatschappij, afgewezen en de wedereis van geïntimeerde ingewilligd.

«De appellante acht zich gegriefd door het vonnis beweerend dat de eerste rechter ten onrechte heeft overwogen dat beide bestuurders, gelet op de gezichtsbelemmering, gevormd door het Rabotmonument, elkaar slechts vanop een vijftiental meter afstand konden waarnemen, en gelet op het spitsuur (17.30 uur) dit de trambestuurder tot bijzondere voorzichtigheid moest aanzetten, en deze laatste had moeten stoppen voor de duidelijk waarneembare hindernis die het voertuig van de geïntimeerde uitmaakte, nu ook de geïntimeerde niet verder was gereden dan nodig om uitzicht te nemen.

«Uit de strafinformatie is komen vast te staan dat de geïntimeerde zich bevond in een rij voertuigen, die komende van achter het Rabot, de Blaizantvest moest oprijden en kruisen om links af te slaan.

«Ook de trambestuurder heeft dit duidelijk waargenomen, nu hij zelf toegeeft dat een voorligger van de geïntimeerde een tiental meter vóór zijn aankomend tramrijtuig de sporen dwarsste en onmiddellijk gevolgd werd door het voertuig van de geïntimeerde, die bij het zien van het aankomend tramrijtuig, onmiddellijk tot stilstand kwam doch met het voorste deel van zijn voertuig op de tramsporen bleef staan. De trambestuurder heeft verder verklaard niet meer tijd tot stilstand te zijn kunnen komen, gelet op de te korte afstand.

«De bestuurder van het achterliggend voertuig van geïntimeerde, dat het ongeval zag gebeuren, opperde de mening dat het tramvoertuig veel te snel reed op dit drukke kruispunt, waar het zeer moeilijk is zicht te nemen, en de aanrijding te wijten is aan deze te hoge snelheid van de tram.

«Uit de situatieschets blijkt zeer duidelijk dat de beide bestuurders over een afstand van ruim 15 m beschikken om elkaar te ontwaren.

«Uit het tegenover elkaar stellen van de verklaringen van beide in het ongeval betrokken bestuurders, moet worden afgeleid dat de geïntimeerde, die tot stilstand kwam aan de rand van de rijbaan, juist vóór de tramrails, alleszins tot die plaats moest komen om duidelijk zicht te nemen, en het tramrijtuig pas opdaagde van achter het monument, toen hij juist tot stilstand kwam.

«Met de eerste rechter dient aangenomen te worden dat de in het huidige drukke stadsverkeer rijdende tramrijtuigen zonder enige hinder voor hun reizigers op een dergelijke afstand van 15 m tot stilstand moeten kunnen komen. Het is niet omdat zij over een ruim prioriteitsrecht beschikken, zich uitstrekkende over de ruimte die de tramrails en de breedte van hun voertuigen innemen, dat zij niet voorzichtig dienen te zijn wanneer zij een hindernis waarnemen die het verder doorrijden moeilijk of onmogelijk maakt.

«Gelet op de verklaring van de getuige C., achterligger van de geïntimeerde, blijkt de bestuurder van het tramvoertuig in de gegeven omstandigheden van plaats en verkeersdrukke, die voorzichtigheid niet in acht te hebben genomen en het is juist die onvoorzichtigheid welke aan de aanrijding ten grondslag ligt.»

(Voorzitter : de h. Wuyts—Rechters : mevr. Van Isterdael en de h. Tirez—Advocaten : mrs. De Vliegheer en Hubain—In de zaak : M.I.V.G. t/ L.)

Vrederecht Brasschaat, 26 oktober 1977

Huur—Geen indexeringsclausule—Wet van 24 december 1976—Geen huurverhoging.

In een huurovereenkomst komt geen indexeringsclausule voor. Mag alsdan de huurverhoging met 8,5 %, zoals bepaald door art. 6, § 1, 1°, van de wet van 24 december 1976, worden opgelegd ?

«Overwegende dat dit artikel enkel bepaalt dat de huur, voor de periode lopend tot 31 december 1977, niet hoger mag zijn dan 8,5 % boven het op 30 november 1976 wettelijk bedrag ; dat dit voorschrift derhalve geen enkel recht op huurverhoging in hoofde van de verhuurder in het leven roept doch enkel zijn eventuele rechten daarop in omvang beperkt voor een bepaalde duur ;

«Overwegende dat, nu in casu geen enkel verhogingsbeding tussen partijen werd bedongen, er ook geen enkele rechtsgrond bestaat die een gedwongen verhoging van huurprijs zou wettigen.»

(Rechter : de h. De Bièvre—Advocaten : mrs. Demedt loco Bastaens, Rubens en Kortleven—In de zaak : Van H. en R. t/ V. en H.)

Vred. Sint-Niklaas (1e Kanton), 12 december 1977

Verkeer—Voorwerpen op de openbare weg werpen—Bij het maaien van gras op berm wordt een steen in de ruit van een auto geslingerd.

Eiseres vordert van gedaagden vergoeding van de schade die aan de voorruit van haar auto werd toegebracht in een laan te Sint-Niklaas.

«De materialiteit van de feiten wordt door verweerders toegegeven : bij het afmaaien van gras op de berm van genoemde laan heeft de tractor van verweerders een steen weggeslingerd die terecht kwam in de voorruit van de wagen van aanlegster. Wij oordelen dat het hier wel degelijk gaat om een overtreding van art. 8,1), Wegverkeersrelement, namelijk het hinderen van het verkeer door enig voorwerp op de weg te werpen.

«Verweerders roepen tevergeefs de overmacht of het toeval in. Het is niet uitzonderlijk noch toevallig dat er zich op de grasbermen langs openbare wegen stukken steen bevinden. Degenen die de grasbermen afmaaien, moeten daarmede rekening houden en bv. door middel van een scherm beletten dat opgeworpen stenen op de weg terechtkomen. Verweerders hebben dit blijkbaar niet gedaan en geen voorzorgen genomen.»

(Rechter : de h. Pauwels—Advocaten : mrs. Kiebooms en Wiemeersch—In de zaak : B. t/ C.).

Besl. Antwerpen, 24 november 1977

Verjaring—Art. 2277 B.W.—Gerechtelijke interesten—Vijf jaar na vonnis.

Tegen eiser wordt een vonnis van 25 november 1976 ten uitvoer gelegd, dat hem veroordeelt tot betaling van 98.120 fr., met gerechtelijke interesten en kosten. De dagvaarding was van 11 oktober 1967. Hij vordert de schorsing van de uitvoering en de opheffing van het uitvoerend beslag dat op zijn goederen gelegd is. Het beweert dat hij de hoofdsom, de interesten en de kosten betaald heeft en dat de interesten die de schuldeiser vordert, ingevolge de vijfjarige verjaring van art. 2277 B.W. niet verschuldigd zijn. Zijn eis wordt op de navolgende gronden afgewezen :

«Overwegende dat de gerechtelijke interesten begonnen te lopen op 11 oktober 1967 en, door de dagvaarding gestuit zijnde, tijdens het geding niet verjaarden (Hof Brussel, 4 februari 1961, *Pas.*, 1962, II, 149 ; De Page, VII-2, nrs. 1211 en 1323) ; dat sedert het vonnis minder dan vijf jaar verlopen is ;

«Overwegende dat de wijze van berekening van die interesten, zoals vermeld in de brief van 29 november 1976 van de raadsman van de verwerende partij, op zichzelf niet betwist wordt ;

«Overwegende dat de eisende partij wel opwerpt dat in het bevel van 13 juli 1977 en in het uitvoerend beslag van 13 oktober 1977 de gerechtelijke interessen vermeld werden als 'te berekenen' resp. 'memorie', zodat zij niet wist hoeveel die interessen bedroegen ;

«Overwegende dat reeds op 29 november 1976 het bedrag van die interessen vermeld werd door de raadsman van de verwerende partij ; dat de gerechtsdeurwaarder de interessen slechts kan berekenen op het ogenblik dat de betaling van heel het saldo geschiedt ;

«Overwegende dat de eerste afkorting van 98.120 fr. door de eisende partij betaald, reeds vermeld is in het exploit van beslag ;

«Overwegende dat de eisende partij beweert nog een bedrag van 35.000 fr. betaald te hebben, doch niet zegt wanneer zij die betaling verrichtte ; dat die som in elk geval het nog verschuldigd bedrag aan gerechtskosten en interessen niet dekt.»

(Rechter : de h. Groetaers—Advocaten : mrs. Putzeys loco De Doncker en Imler—In de zaak : B. t/ De C.)

BOEKEN

Commentaar wetgeving gezondheidsinstellingen. Uitgeverij U.G.A., Heule.

Een tiental jaren geleden startte de Administratieve Uitgeverij U.G.A. met een nieuwe afdeling die «Efficiënt Beleid van Gezondheidsinstellingen» werd genoemd en onder de wetenschappelijke leiding van prof. dr. A. Prims werd geplaatst. Deze afdeling nam zich voor «op een functionele wijze en *voorzien van de nodige commentaar* alle teksten te publiceren van wetten, besluiten en onder-richtingen die betrekking hebben op de Gezondheidsinstellingen».

Een ambitieuze doelstelling waarvan nu, in 1978, één aspect — het bundelen van de teksten, in vier banden — zo goed als verwezenlijkt kan worden beschouwd. Dank zij het losbladige systeem kunnen wets- en reglementaire wijzigingen op de voet gevolgd worden. Hiermee is ook in België (de vier banden zijn in de twee landstalen apart beschikbaar) een instrument op de markt dat tijdrovend onderzoekswerk, zowel voor de academicus, de ziekenhuisdirecteur, het lid van de raad van beheer als de student — kortom voor iedere belangstellende — tot een minimum zal beperken. De enorme complexiteit van de wetgeving op de gezondheidsinstellingen blijkt reeds hieruit dat voor het samenbrengen ervan vier banden nodig zijn geweest. Dit complexe geheel, en andere factoren zoals bv. de afwezigheid van zin voor systematiek in hoofdte van de wetgever, kunnen de niet-juridisch onderlegde gebruiker, wanneer hij met een praktisch probleem wordt geconfronteerd, het inzicht in de samenhang doen verliezen... Met andere woorden : er bestaat behoefte aan een gids die hem doorheen de doolhof van het deel «wetgeving» leidt. Deze gids nu kwam einde 1977 op de markt, onder de naam van een «Commentaar» bij de Wetgeving Gezondheidsinstellingen. Meteen werd een aanvang gemaakt met de realisering van het tweede aspect van het verstrekkende objectief van de afdeling «Efficiënt Beleid voor Gezondheidsinstellingen», nl. de teksten te voorzien «van de *nodige commentaar*». Het objectief «nodig» houdt in deze zin een beperking in dat de commentaar niet zozeer pretendeert van jurisprudentiële aard te zijn, dan wel de gebruiker de juiste, en kortste, weg wil aangeven naar de vanuit een efficiënt beleid aangewezen oplossing voor de moeilijkheid waarvoor hij zich geplaatst ziet. Deze optie is ook terug te vinden in de keuze van de specialisten op wie door prof. dr. A. Prims een beroep werd gedaan voor het schrijven van deze «Commentaar» en die, behalve uit het academisch milieu, in hoofdzaak afkomstig zijn uit de Administratie en de gezondheidsinstellingen zelf.

Het boekdeel «Wetgeving» en het boekdeel «Commentaar» zijn zo opgevat dat zij a.h.w. elkaars spiegelbeeld zullen vormen : de indeling in Delen, Titels, Hoofdstukken en Secties zal voor beide volledig gelijklopend zijn zodat zonder bijkomend zoekwerk van

«Wetgeving» naar «Commentaar» en vice versa kan worden overgestapt. De «Commentaar» zal dus, zoals «Wetgeving» uit drie basisedelen bestaan : de algemene wetgeving die van toepassing is op alle, of sommige gezondheidsinstellingen (Deel I) ; de specifieke wetgeving betreffende deze instellingen (Deel II) en de internationale wetgeving ter zake (Deel III).

De eerste zending «Commentaar» kwam onlangs op de markt. Zij bevatte commentaren van M. Delhuvette (overeenkomsten tussen de ziekteverzekering en de zorgverstrekkers) ; van dr. G. Claus (sociale ziekten en gezondheidsinstellingen ; aangeboren metaboli-sche afwijkingen) ; van P. Jossart (het statuut van het personeel der private gezondheidsinstellingen) en van R. Seutin (diensten van verzorging aan huis).

Andere bijdragen zullen binnen afzienbare tijd volgen. «Wetgeving» en «Commentaar» zullen dan een niet te scheiden tweeling zijn, onmisbaar voor al wie de gezondheidszorg in dit land ter harte neemt.

Herman Nys

BERICHTEN

The British Council - Beurzen voor jonge juristen

The British Council stelt opnieuw, ditmaal voor de periode januari-juli 1979, een aantal studiebeurzen ter beschikking van jonge juristen ten einde hun de mogelijkheid te bieden een praktische kennis van het recht te verwerven in Groot-Brittannië.

De beurzen zijn bestemd voor jonge juristen die reeds twee jaar stage hebben gelopen en een rechtspraktijk uitoefenen.

Er bestaan twee alternatieve programma's die gebaseerd zijn op het Engelse en Schotse recht en zullen georganiseerd worden te Edinburgh en Londen.

De programma's bestaan uit twee maanden theoretisch onderricht en seminariewerk in het Engels of Schots recht, twee maanden praktische stage bij een 'solicitor' en twee maanden praktische stage bij een 'barrister'.

Een vlotte kennis van het Engels is onontbeerlijk.

Kandidaturen moeten ingediend worden bij The British Council, Galileilaan 5, postbus 10, 1030 Brussel vóór 15 mei 1978.

Studiedag «Afstamming en adoptie».

Op 29 april as. richt de Oudstudentenbond van de Rechtsfaculteit van de Vrije Universiteit Brussel in samenwerking met het Centrum voor Burgerlijk Recht van de V.U.B. een studiedag in gewijd aan het ontwerp van wet tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende afstamming en adoptie.

Verlenen hun medewerking : professor J.M. Pauwels van de KUL. en de heer Johan Gerlo, navorser van voormeld Centrum. Het debat dat op beide referaten volgt zal geleid worden door professor G. Baeteman, Directeur van het Centrum voor Burgerlijk Recht van de V.U.B. Een syllabus zal aan de deelnemers, die zich vooraf lieten inschrijven, overhandigd worden.

Deze studiedag, die doorgaat op 29 april 1978, vangt aan om 9u30 om te eindigen omstreeks 13 u. Plaats : Auditorium 301 van Gebouw C Campus Oefenplein, Brussel.

Deelnemerskosten :

300 F te storten op P.R. 000-1083032-27

of ASLK 000-1083032-27 van O.R.V.U.B. - Brussel

vóór 22 april as. met vermelding «Studiedag 29 april 1978».

TIJDSCHRIFTEN

Journal des Tribunaux

ig. 93, 4 febr. 1978, nr. 5026.

Christian Dominice, La protection juridique du voisinage et de l'environnement—Jurisprudence—Chronique judiciaire.

ig. 93, 11 febr. 1978, nr. 5027.

Jean Eeckhout, Sur un verdict—Yves Legat, Réflexions sur la loi du 14 juillet 1976 relative aux droits et devoirs des époux—Jurisprudence—Chronique judiciaire.

ig. 93, 18 febr. 1978, nr. 5028.

J. Berleur et Y. Pouillet, Informatique et vie privée. Essai d'une approche comparative. Perspectives de solution—Jurisprudence—Chronique.

Revue du Notariat Belge

ig. 103, 2658e livraison, dec. 1977.

M. Renard-Declairfayt et P. Watelet, Saisie immobilière—Faillite—Vente d'immeuble à la requête du créancier hypothécaire premier inscrit—Surenchère du curateur—Législation—Revue de la jurisprudence belge.

Annales de droit

Tome XXXVII, 1977, nrs. 3-4.

A.M.-Storrier, Introduction—A. Coppé, Inflation : problème économique ou problème de société ? J. Rey, Les réactions de l'Europe devant le problème de l'inflation—R. Andersen, Les instruments juridiques de la politique des prix L. Lebrun, La politique du crédit—P. Delahaut, Observations à propos des aspects juridiques de la politique des revenus—F. Hebette, La politique du budget—S. David-Constant, Erosion monétaire et droit privé—P. Orianne, Rapport de synthèse.

Recueil Général

Tome 127, févr. 1978, nrs 22210 à 22224.

Droit civil—droit notarial—droit fiscal.

Revue Générale des Assurances et des Responsabilités

ig. 51, janvier 1978, nr. 1.

Rechtspraak.

Administration Publique

ig. 2, Dec. 1977.

Rechtspraak

ig. 3 Jan. 1978.

Rechtspraak

Revue de Droit Pénal et de Criminologie

ig. 57, Mai 1977, nr. 8.

Lode De Wilde, La transformation des peines accessoires en peines principales—Alphonse Kohl, Remèdes à l'efficacité réduite des amendes pénales par suite de l'érosion monétaire—Chronique—Jurisprudence.

Res Publica

Volume—Bundel XIX, 1977, nr. 4.

Ter herinnering aan Voorzitter Theo Luykx—De wetenschappelijke activiteit van wijlen Theo Luykx—P. Claeys et N. Loeb-Mayer, Les groupements européens de partis politiques—J. Lodge and V. Herman, Citizenship, direct elections and the European Parliament—P. Senaev, De vertekening van de uitspraak van het kiezerskorps bij de verwerking—Ph. Quertainmont, La controverse de la «culturalisation» ou de la «régionalisation» des crédits budgétaires—Cl. Courtoy, L'expérience des sections—B.J. De Clercq, Spinoza over democratie en godsdienst—G. Provoost, De politieke wetenschap aan de Rijksuniversiteit te Gent.

Mouvement Communal

ig. 59, dec. 1977, nr. 12.

G. Latour, Le «Fonds des Sociétés» ou l'escalade de l'Etat—L. Garré et A. Godelaine, Loi du 8 décembre 1976, réglant la pension de certains mandataires et celle de leurs ayants droit—J. Empain, Communes et informatique : le débat est ouvert—R.M. Horion, Le point sur l'enseignement—G. Blanquart, Rubrique «Aménagement du territoire, urbanisme et rénovation urbaine»—Legislation—Jurisprudence.

ig. 60, jan. 1978, nr. 1.

G. Latour, A saisir : des mini-centres culturels et sportifs clé sur porte—G. Campioli et M. Macar, Pour un observatoire urbain—G. Latour, Chronique «Fusions de communes»—M. Jans-Cooremans, Rapport sur l'assemblée générale de la Commission internationale de l'état civil qui s'est tenue à Athènes du 12 au 17 septembre 1977—E.C. Klein, De nos communes : l'instruction publique de la ville de Bruxelles : un enseignement à l'échelle de la région et du pays—Législation—Jurisprudence—Ch.-L. Closset, Chronique des revues de droit.

Revue de Droit Intellectuel

ig. 67, nov.-déc. 1977, nrs. 11-12.

Rechtspraak

Journal de Droit Fiscal

mars-avril 1977.

Rechtspraak

mai-juin 1977.

Rechtspraak

Nederlands Juristenblad

ig. 53, 7 januari 1978, nr. 1.

H. Th. J.F. van Maarseveen, Een appel inzake de wetgevingsproblematiek—W.J.P.M. Fase, De beheersing van niet collectief geregelde arbeidsvoorwaarden van werknemers—L.J.M. de Leede, Misbruik en oneigenlijk gebruik sociale verzekeringen—Leesten, Procesverbaal van Zwarigheden.

ig. 53, 14 januari 1978, nr. 2.

J.M. van Bemmelen, De stijging van de criminaliteit—M.C. Burkens, De kabinetsformatie 1977—Deel II ; de vorming van een CDA/VVD-kabinet—N.J.P. Giltay Veth, Vandalisme door voetbal supporters.

ig. 53, 21 januari 1978, nr. 3.

F.J.M. Feldbrugge, De Brezjnev Constitutie—H. van den Brink, Verbreding en verdieping—De derde weg in de rechtshistorie—O. Moorman van Kappen, Een renaissance van oud-gelderse pecunaire rechtsbescherming in het N.B.W.

ig. 53, 28 januari 1978, nr. 4.

J. Th. Degenkamp en H.M. Heijnen, Enkele opmerkingen over «inleiding»—W.M. Verberne, Inleiding in het recht - een reactie.

ig. 53, 4 februari 1978, nr. 5.

M. van Empel, Produktenaansprakelijkheid in Nederland—J.J. van Dodeweerd, Van Veiligheidswet naar Arbeidsomstandighedenwet—Publicatieblad EG.

ig. 53, 11 februari 1978, nr. 6.

C.A.J.M. Kortmann, De Staten-Generaal in een nieuwe Grondwet—B.H.D. Hermesdorf, Abortus utriusque iuris—P.F. van der Heijden, Een tussenstand in de abortusstrafzaken.

ig. 53, 18 februari 1978, nr. 7.

R. van Rooij, De Hoge Raad en de afwikkeling van vier internationale huwelijken—A.P. Funke, Modernisering van het Duitse huwelijks- en echtscheidingsrecht—J.M.F.J. Cremers en G.A.T. Wind, Het nieuwe echtscheidingsrecht in de dagelijkse praktijk van een rechtbank.